
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Σε προηγούμενο τεύχος (Έλληνικά 23, 1970, 430-431) είχαμε υποσχεθῆ τῆ δημοσίευση μιᾶς Βιβλιογραφίας Νεοελληνικῶν Σπουδῶν, συνέχειας μιᾶς πρώτης προσπάθειας πού εἶχε γίνει τὸ 1954-55 (Έλληνικά 13, 1954, 397-491 καὶ 14, 1955, 245-284). Τὸ σχέδιο προέβλεπε ἡ βιβλιογραφία νὰ ἐπεκταθῆ σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τῶν νεοελληνικῶν σπουδῶν (φιλολογία, λαογραφία, γλωσσολογία, ἱστορία κτλ.), καὶ προϋπέθετε τῆ συμμετοχῆ καὶ τῆ συνεργασίας πολλῶν γιὰ τὴν πραγματοποίησίν της. Δυστυχῶς ὁμως οἱ συλλογικὲς ἐργασίες εἶναι, φαίνεται, δύσκολο νὰ πετύχουν, τουλάχιστον στὴν Ἑλλάδα, ὅπου καὶ λειψανδρία ὑπάρχει καὶ ὁ καθένας εἶναι φορτωμένος μὲ πολλὰς ὑποχρεώσεις. Ὑστερ' ἀπὸ πολλὰς προσπάθειες, εἶδαμε τελικὰ πὼς τὸ ἀρχικὸ σχέδιο ἦταν πάρα πολὺ αἰσιόδοξο καὶ ἀποφασίσαμε νὰ τὸ περιορίσουμε στὸν τομέα τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας μονάχα. Ἔτσι, δημοσιεύεται σήμερα ἡ βιβλιογραφία τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας, πού περιλαμβάνει τὰ δημοσιεύματα τοῦ ἔτους 1969. Ἔχει καὶ αὐτὴ ἀρκετὲς ἐλλείψεις· πολλὰ λήματα δημοσιεύονται μόνο ὡς ἀπλή βιβλιογραφικὴ ἀναγραφή, χωρὶς τὴν ὑπεύθυνη κριτικὴ παρουσίαση, πού τῆ θεωροῦμε ἀπαραίτητη, καὶ ἀσφαλῶς πολλὰς θὰ εἶναι οἱ παραλείψεις καὶ στὶς ἀπλὲς ἀκόμα ἀναγραφές. Ἀποφασίσαμε ὁμως νὰ παρουσιάσουμε τῆ βιβλιογραφία, ἔστω καὶ μὲ ἐλλείψεις, ἐλπίζοντας πὼς θὰ λείψουν οἱ ἀτέλειες αὐτὲς στὸ μέλλον. Ἐλπίζουμε ἀκόμα πὼς ἡ βιβλιογραφία, ὄργανο πολῦτιμο, καθὼς πιστεύουμε, γιὰ τῆ λειτουργία τῆς νεοελληνικῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης, δὲν θὰ συναντήσῃ καὶ ἄλλα ἐμπόδια ὥστε νὰ βρεθῆ στὴ δυσάρεστη ἀνάγκη νὰ σταματήσῃ.

Γιὰ τῆ βιβλιογραφία τοῦ 1969 συνεργάσθηκαν οἱ ἀκόλουθοι, πού ὑπογράφουν μὲ τὰ ἀρχικὰ τους: Μιχαῖλα Ἰατροῦ (Μ. Ι.), Ἑλένη Δ. Κακουλίδη (Ε. Δ. Κ.), Ξ. Α. Κοκόλης (Ξ. Α. Κ.), Χ. Κ. Παπαστάθης (Χ. Κ. Π.), Π. Σ. Πίστας (Π. Σ. Π.), Λίνος Πολίτης (Λ. Π.), Βασιλικὴ Μπόμπου - Σταμάτη (Β. Σ.), Ἑλένη Τσαντσάνογλου (Ε. Τσ.). Γιὰ τίς βραχυγραφίες τῶν περιοδικῶν βλ. τὸ σημεῖωμα στὴν ἀρχὴ τοῦ τόμου. Λ.Π.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

(1959)

Α. ΓΕΝΙΚΑ

α) Ἱστορίες τῆς λογοτεχνίας. Λεξικά

ΤΑΣΟΣ ΑΘ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, *Εἰσαγωγή εἰς τὴν Νέαν Ἑλληνικὴν Λογοτεχνίαν*, τόμ. Α', Ἀθ. 1969. 8ο Μ, σσ. ιβ', 359. [Τὰ βιβλία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, 1].
βλ. βιβλιοκρισία ἐδῶ παραπάνω, σ. 429-432.

R[AE] D[ALVEN], Ἄρθρο Greece, Modern Period, Στὸ: *The Reader's Encyclopedia of World Drama*, edited by J. Gassner and E. Quinn, New York [1969], σ. 392-400.

Ἄρκετὰ ἐκτεταμένη παρουσίαση τῆς ἱστορίας τοῦ νεοελληνικοῦ θεάτρου, σωστὴ στὶς

γενικές της γραμμές, με αρκετά ωστόσο λάθη και αστοχίες (που μερικές ίσως να οφείλονται και σε τυπογραφικά λάθη, και άλλες στην έλλιπή ή εσφαλμένη βιβλιογραφική ενημέρωση). Περιλαμβάνονται: Κρητικό θέατρο (ό «Γύπαρης» αναφέρεται ακόμα ως έργο ανώνυμου ποιητή και χαρακτηρίζεται ως «Aristophanic comedy of the sexes»). Έπτανησιακό θέατρο, Καραγκιόζης (πολύ αμφίβολο αν ό Κ. «became a symbol of protest for all who desired freedom»), οί αρχές του θεάτρου στο Βουκουρέστι, Φαναριώτες, θέατρο στην καθαρεύουσα, κωμειδύλλιο, κωμωδία, νεώτερο: Παλαμās, Ξενόπουλος, Καζαντζάκης, Σικελιανός κτλ., ως τό τελευταίο μεταπολεμικό. Εμπρόσδεκτο πού μιά ξένη Έγκυκλοπαιδεία αφιερώνει ένα τόσο έκτεταμένο και λεπτομερειακό άρθρο για τό νεοελληνικό θέατρο. Α.Π.

BRUNO LAVAGNINI, *La letteratura neoellenica*. Nuova edizione aggiornata, Firenze - Milano (1969). (Le letterature del mondo). 8ο μ., σσ. 345.

Τρίτη έκδοση της Έστορίας του γνωστού νεοελληνιστή (α΄ έκδ. 1955, β΄ 1959). Ένώ ή δεύτερη έκδοση δέν διέφερε πολύ από την πρώτη, ή τρίτη τούτη έχει σημαντικά πλουτιστή, κυρίως σε ό,τι αφορά τή νεώτατη λογοτεχνία. Έτσι τά 13 κεφάλαια της παλαιότερης έκδοσης αὐξήθηκαν σε 18: τό σημερινό 13ο αποτελεί μιá πολύ πλατύτερη ανάλυση της ποίησης της γενιάς του 1930 (για τήν όποία πολύ λίγα έλέγονταν στην παλαιότερη), τά κεφ. 15-17 παρουσιάζουν τή μεταπολεμική κυρίως πεζογραφία (αντίθετα, για τή μεταπολεμική ποίηση δέν υπάρχουν πολλά πράγματα), και τό παλαιό 12ο κεφάλαιο (Έ ποίηση μετά τόν Παλαμά) έχει εύρυνθή σημαντικά, κυρίως με παραθέματα από μεταφράσεις ποιημάτων. Έχει προστεθή επίσης ένα τελευταίο (18ο) κεφάλαιο (L'erudizione, la storia e la critica) για τούς επιστήμονες (Κοραής, Χατζιδάκις κτλ.), τούς ιστοριογράφους και τήν κριτική. Από τίς σημαντικότερες συμβολές της νέας έκδοσης είναι ή πλουσιότατη βιβλιογραφία στο τέλος (σ. 263-330), συστηματικά διαρθρωμένη και πολυτιμότητα, καταρτισμένη, όπως σημειώνει ό συγγρ. στον πρόλογο, με τή σημαντική βοήθεια της dott. Maria Gallo Tsanos. Α.Π.

BRUNO LAVAGNINI, Έστοριοδίφαι - ιστοριογράφοι - ιστορικοί και κριτικοί της λογοτεχνίας, *NE* 85 (1969) 641-644.

Τό τελευταίο (18ο) κεφάλαιο από τήν τρίτη έκδοση της Έστορίας της νεοελληνικής λογοτεχνίας» (βλ. προηγούμενο άρθρο).

BRUNO LAVAGNINI, Πανόραμα της Νεώτερης Ποίησης, *Πν. Κν.* 106-107 (1969) 338-345.

Τό 12ο κεφάλαιο της Έστορίας.

THE PENGUIN Companion to Literature, 2, European, edited by ANTHONY THORLBY, Penguin Books (1969). 8ο μ., σσ. 907.

Στή σειρά τών *Penguin Reference Books* ό τόμος αυτός αποτελεί τόν δεύτερο του τετράτου Penguin Companion to Literature (ό 1ος αναφέρεται στην άγγλική και τή λογοτεχνία του Commonwealth, ό 3ος στην Έαμερικανική και ό 4ος στην κλασική, βυζαντινή, ανατολική και Έαφρικανική). Στίς σ. 11-15 ό πλούσιος κατάλογος τών συνεργατών, στίς σ. 17-27 βιβλιογραφία, και στο τέλος, σ. 845-907, χρησιμότητας πίνακας τών λημμάτων κατά γλώσσα και χώρα (με σειρά χρονολογική). Έ νεοελληνική φιλολογία (από τόν Διγενή ως τόν Ν. Βαλαωρίτη) αντιπροσωπεύεται με 30 λήμματα, αριθμός ίκανοποιητικός, αν σκεφτή κανείς πώς σε άλλα ανάλογα λεξικά τό μερίδιό της ήταν πολύ πιό περιορισμένο. Και ή

έκλογη έχει γίνει με πολλή προσοχή και περιλαμβάνει τούς σημαντικότερους συγγραφείς (λείπει ο Β. Κορνάρος, αλλά υπάρχει λήμμα 'Ερωτόκριτος' από τούς λογοτέχνες του 19ου αιώνα θά έπρεπε βέβαια να προστεθί ο Καρκαβίτσας και ο Ξενόπουλος, από τή γενιά του 30 ο Καραγάτσης και ο Τερζάκης). Τά άρθρα πού (έκτός από ένα) οφείλονται στον Σταύρο Παπασταύρου, του Πανεπιστημίου του Καϊμπριτζ, διακρίνονται για τήν απόλυτη ακρίβεια τών πληροφοριών αλλά και για τή σωστή κριτική αντιμετώπιση. Σωστά επίσης και με συνέπεια μεταγράφει ο συντάκτης τά έλληνικά όνόματα (πράγμα στο όποιο δέν δίνεται συνήθως ή προσοχή πού του ταιριάζει). Α.Π.

ΛΙΝΟΣ ΠΟΛΙΓΗΣ, *Ίστορία τής νέας έλληνικής λογοτεχνίας*. Συνοπτικό διάγραμμα, Βιβλιογραφία. Δεύτερη έκδοση συμπληρωμένη, Θεσσαλονίκη 1969. 80 μ., σσ. 151.

Στό μικρό προλογικό σημείωμα (Φεβρουάριος 1969) αναφέρεται: «'Η πρώτη έκδοση, δημοσιευμένη πέρυσι από τό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, έξαντλήθηκε σύντομα. Στή δεύτερη τούτη συμπληρώθηκαν όρισμένα σημεία και αναπτύχθηκαν κυρίως περισσότερο τά δύο τελευταία κεφάλαια, για τίς πρώτες δεκαετίες του αιώνα μας και για τήν ποίηση και τήν πεζογραφία τής γενιάς του 1930. 'Η έκθεση φτάνει τώρα ως τό τέλος του πολέμου (1945), όριο πού τό θεώρησα πιά όργανικό από τό 1940 πού είχα θέσει προηγουμένως». Α.Π.

Α. ΣΑΧΙΝΗΣ, *Τό νεοελληνικό μυθιστόρημα*, 'Εκδόσεις «Γαλαξία», [Αθ.] 1969. 120, σσ. 290. — 'Επανέκδοση.

Κ. Ν. ΣΑΘΑΣ, *Νεοελληνική Φιλολογία*. Βιογραφίαι τών εν τοίς γράμμασι διαλαμπάντων 'Ελλήνων από τής καταλύσεως τής βυζαντινής αυτοκρατορίας μέχρι τής ελληνικής έννεγερσίας (1453-1821), 'Εν Αθήναις 1868. 'Εκδόσεις Ι. Χιωτέλλη, 'Ιπποκράτους 2, Αθήναι. Φωτομηχανική ανάπτυξη. Μόνο τό έξώφυλλο νεοτυπωμένο, με τήν ένδειξη του έκδοτή.

Κ. Ν. ΣΑΘΑΣ, *Νεοελληνικής Φιλολογίας Παράρτημα*, 'Ιστορία του ζητήματος τής νεοελληνικής Γλώσσης, 'Εν Αθήναις 1870, Αθ. 1969, έκδ. Ι. Χιωτέλλη.

β) Άνθολογίες.

Γ. ΒΑΛΕΤΑΣ, *Νέα Άνθολογία του 'Ελληνικού Διηγήματος* ('Από τήν εμφάνισή του μέχρι σήμερα, 1850-1969). 80, σσ. 620.

MARY P. GIANOS, *Introduction to Modern Greek Literature*, An Anthology of Fiction, Drama and Poetry, edited and translated by —, New York, Twayne Publ. Inc., 1969. 80 μ., σσ. XVII, 548.—Θά κριθί.

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ *Κυρίων ποιητών και πεζογράφων*, 'Εκδόσεις 'Ιωλκός, Αθ. 1969. Βλ. σημείωμα: 'Ιωλκός 4 (1967-70) 117-8.

ΜΕΜΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, *Νεοελληνική ποιητική άνθολογία*, Τό απόσταγμα τής ψυχής του 'Εθνους. Διευθυντής έκδόσεως ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΡ. ΓΙΑΝΝΙΚΟΣ. Τόμος 1-2, 'Εκδ. 'Ακάδημος, (Αθ. 1969). 40, σσ. 492+543.

Δύο μεγάλοι τόμοι 4ου σχήματος και πάνω από 1000 δίσητες σελίδες. 'Η εδρυχωρία αὐτή επέτρεψε στον άνθολόγο να συμπεριλάβη πολὺ μεγάλον αριθμὸ ποιημάτων: και τίς

20 ᾠδές τοῦ Κάλβου π.χ., ὄλον τὸν Ἕγμνο εἰς τὴν Ἐλευθερίαν, τὴν ᾠδὴν στὸν Μπαίρον, τὸν Λάμπρο, Κρητικὸν, Ἐλευθεροῦς Πολιορκημένους, Πόρφουρα (βέβαια χωρὶς τὶς παραλλαγές). Ὁ Σολωμὸς καταλαμβάνει 64 σελίδες, ὁ Κάλβος 40, ὁ Παλαμᾶς 53, ὁ Σικελιανὸς 42. Προτάσσεται (τόμ. 1, 9-22) Εἰσαγωγή, γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ποίηση γενικὰ (καὶ τὰ εἶδη τοῦ ποιητικοῦ λόγου κτλ.), καὶ γιὰ κάθε ἀνθολογημένον ποιητὴ περιέχεται ἐπίσης εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα κατατοπιστικὸ, καθὼς καὶ ἀναλύσεις τῶν ποιημάτων ἢ καὶ δλόκληρων ποιητικῶν συλλογῶν (τῆς «Ἀσάλευτης ζωῆς» π.χ.), ἀρκετὰ βοηθητικὲς γιὰ τὸν ἀναγνώστη, ἂν καὶ ἄνισες μεταξύ τους (ἢ «ὑπόθεση» π.χ. τοῦ Κρητικοῦ τοῦ Σολωμοῦ προδίδει πολλὰς παρεξηγήσεις)· ὑπάρχουν ἐπίσης, σχεδὸν σὲ κάθε σελίδα, ὑποσημειώσεις ἐπεξηγηματικὲς, κυρίως γλωσσικὲς. Γενικὰ ὁ ἀνθολόγος προσπάθησε νὰ βοηθήσῃ τὸν ἀναγνώστη γιὰ τὴν καλύτερη κατανόηση τῶν ποιημάτων.

Ἡ κατάταξις εἶναι χρονολογικὴ, μὲ βάση τὸ ἔτος γεννήσεως τοῦ κάθε ποιητῆ. Ὁ 1ος τόμος ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Κάλβο καὶ φτάνει ὡς τὸν Δροσίνην, ὁ 2ος ἐκτείνεται ἀπὸ τὸν Παλαμᾶ ὡς τὸν Σικελιανὸν καὶ περιέχει στὸ τέλος (σ. 463-543) ἀνθολόγησιν τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ (πολλὰ τὰ ἀκριτικά, παραλογές, ἱστορικά, κλέφτικα, τῆς ἀγάπης [«καὶ τῆς ὁμορφιάς»], λιγότερα τ' ἄλλα). Ἡ διάρθρωσις τοῦ ἔργου ἄλλαξε, φαίνεται, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκτυπώσεως (τὸ βιβλίον κυκλοφοροῦσε σὲ φυλλάδια), γιὰ τὴν πολλὰ πού ὑπόσχεσιν ὁ ἐκδότης (σ. 7) ἢ ὁ ἀνθολόγος, εἴτε δόθησαν σὲ ἄλλη θέσιν ἢ δὲν δόθησαν καθόλου (ὅπως π.χ. ἢ ἀνθολόγησιν τῆς μεταβυζαντινῆς καὶ τῆς προεπαναστατικῆς ποίησης, ἢ τὰ εὔρητηρια, γλωσσάρια καὶ βοηθητικὰ κεφάλαια στὸ τέλος τῶν τόμων). Ἐπίσης, ἐνῶ ὁ ἐκδότης (σ. 7) προγραμματίζει τὸ ἔργο «σὲ δύο ὀγκωδέστατους, μεγάλου σχήματος, τόμους», ἤδη σὲ ἓνα σημεῖωμα στὸ τέλος τοῦ 1ου τόμου γίνεται λόγος γιὰ «ἐπόμενους τόμους» καὶ συγκεκριμένα πῶς στὸν 3ο τόμον θὰ δοθῇ ἢ συνεχεῖται τῆς Εἰσαγωγῆς (μελέτη γιὰ τὴ σύγχρονον ἑλληνικὴν ποίησιν), οἱ βοηθητικοὶ πίνακες, ἢ γενικὴ βιβλιογραφία κτλ. Δὲν ξέρουμε ἂν κυκλοφόρησε ὁ 3ος αὐτὸς τόμος.

Λ.Π.

Ἐρωτικὴ ποιητικὴ ἀνθολογία. Συντάχθηκε ἀπὸ ἐπιτροπὴν, Ἐπιμελητὴς ΠΑΝΟΣ Ν. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΝΗΣ, Ἄθ. 1969, Δωδέκατη ὥρα. 8ο, σσ. 235.

Εἶναι ὁ τρίτος τόμος μιᾶς σειρᾶς ἀνθολογιῶν, τῆς ὁποίας οἱ δύο πρῶτοι ἀναφέρονται στὴ μητέρα καὶ στὴ θάλασσα. Μολονότι οἱ ἀνθολόγοι δηλώνουν πῶς τοὺς συγκέντρωσαν «γιὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῆς ἑλληνικῆς ποίησης» ἀρχίζουν νὰ ἀνθολογοῦν ἀπὸ τὸ «Ἄσμα ἁσμάτων». Στὸ πρῶτον μέρος, μὲ τίτλον «Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνας ποιητὲς γιὰ τὸν ἔρωτα», ἀνθολογοῦνται μεταφρασμένοι, ὅχι πάντα ἀπὸ δόκιμους μεταφραστὰς, ὁ Ὅμηρος, ὁ Σοφοκλῆς (Ἄντιγόνη), ὁ Εὐριπίδης (Μήδεια), ὁ Ἀριστοφάνης, ὁ Ἀρχίλοχος, ἡ Σαπφώ, ὁ Ἀνακρέων, ὁ Ἀσκληπιάδης—ἀλλὰ καὶ ὁ Παῦλος Σιλεντάριος. Στὸ δεύτερον, μὲ τίτλον «Ἡ δημοτικὴ μας μουσα γιὰ τὸν ἔρωτα», δίπλα στὴν «Ἐκλογὴ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ» ὑπάρχει καὶ τὸ κεφάλαιον «Ἐρωτικὴ κρητικὴ ποίηση», στὸ ὁποῖον ἀνθολογεῖται ὁ Χορτάτης (Ἐρωφίλη) καὶ ὁ Κορνάρος (Ἐρωτόκριτος). Στὸ ἴδιον μέρος ἀνθολογεῖται καὶ ἓνα μανιάντικο μοιρολόγιον καὶ μεσαιωνικὰ ἔρωτικὰ τραγούδια τῆς Κύπρου συγκεντρωμένα ἀπὸ τὸν Α. Χριστοφίδη. Στὸ κεφάλαιον «Ἡ παραδοσιακὴ ποίηση γιὰ τὸν ἔρωτα» περιέχονται ὁμοιοκατάληκτα ποιήματα. Οἱ ποιητὲς τοποθετοῦνται ἀλφαβητικὰ. Πρῶτος βρίσκεται ὁ Τέλλος Ἄγρας καὶ τελευταῖος ὁ Ψυχάρης. Ἐδῶ ἀνθολογεῖται καὶ ὁ Σεφέρης μὲ τὸ «Σχόλιον» καὶ τὸ «Δημοτικὸν τραγούδι», παραδόξως ὅμως ἀπὸ μίαν ἀνθολογίαν ἔρωτικῶν ποιημάτων ἀπουσιάζει ὁ «Ἐρωτικὸς λόγος». «Ἡ μοντέρνα ποίηση γιὰ τὸν ἔρωτα», τὸ τέταρτον κεφάλαιον, περιλαμβάνει ἀνομοιοκατάληκτα ποιήματα. Ἡ ἀνθολόγησις ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Κρίτωνον Ἀθανασούλην καὶ τελειώνει στὸν Κ. Χρυσάνθη. Σ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιον ἀνθολογεῖται καὶ ὁ Καβάφης. Ποιη-

τές που δημοσίευσαν έρωτικά ποιήματα εκτός Ἀθηνῶν ελάχιστα αντιπροσωπεύονται. Οἱ ποιητές λ.χ. τῆς Θεσσαλονίκης αντιπροσωπεύονται μόνο ἀπό τόν Βαρβιτσιώτη καί τόν Γ. Θ. Βαφόπουλο. Στό τελευταίو μέρος «Οἱ νεώτεροι ποιητές γιά τόν ἔρωτα» δημοσιεύονται κυρίως ἀνέκδοτα ποιήματα νέων ποιητῶν.

M.I.

M. ΠΕΡΑΝΘΗΣ, *Ἑλληνική Πεζογραφία*, Ἀπό τήν ἄλωση ὡς σήμερα. [Ἀθ. 1969], τόμ. Ε΄. 4ο, σσ. 637.

γ) Βιβλιογραφικά

ΣΟΦΙΑ Α. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗ, Ἡ ἔφημερίδα «Ἀθηνᾶ» καί ὁ Ὅθων ὡς τὸ 1843, *ΔΙΕΕ* 19 (1969) 5-22.

Ἡ ἔφημερίδα «Ἀθηνᾶ» πρωτοεκδόθηκε στὰ Μέγαρα (Φεβρουάριος 1832), συνεχίστηκε στό Ναύπλιο, καί τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1835 ὀριστικά ἐγκαταστάθηκε στήν Ἀθήνα. Ἐκδότης τῆς ἦταν, ὅπως καί τῆς ἐφ. «Ἡοῦς», ὁ Ἐμμανουήλ Ἀντωνιάδης ἀπό τήν Κρήτη, ἀδέκαστος καί εὐθύς ἐπικριτής τῶν πάντων, ἀγνός ὁπαδός τοῦ Ὅθωνα καί ἐχθρός τῆς Βαυαροκρατίας. Ἡ συγγρ. ἀναφέρεται διεξοδικά σέ μερικά ζητήματα γιά τὰ ὁποῖα ἀγωνίστηκε ὁ Ἀντωνιάδης ἀπό τίς στήλες τῆς ἔφημερίδας του, ὅπως ἡ ἴδρυση Πανεπιστημίου, οἱ παρανομίες τῶν κυβερνήσεων, ἡ ἐξάλειψη τῆς ληστείας, ἡ ὀργάνωση τοῦ κράτους καί τῆς δικαιοσύνης, ὁ διωγμός τοῦ Θεοφ. Καίρη, κ.ἄ. Ἡ ἀφοσίωση τοῦ Ἀντωνιάδη στόν Ὅθωνα δέν τοῦ ἐπέτρεψε νά μετάσχει στό κίνημα τῆς 3ης Σεπτεμβρίου, ἀλλά καί ἡ κατάλυση τῆς Βαυαροκρατίας δέν ἐμπόδισε τήν «Ἀθηνᾶ» νά συνεχίσει τή γνωστή ἀντιπολιτευόμενη στάση τῆς. (Βλ. τώρα τὸ βιβλίο τῆς συγγρ.: *Ἐμμ. Ἀντωνιάδης, ὁ ἀγωνιστής, ὁ δημοσιογράφος*, Ἀθήνα 1971).

X.K.Π.

BULLETIN ANALYTIQUE *de la Bibliographie Hellénique*, τόμ. XXVII, Année bibliographique 1967, Athènes 1969. 8ο, σσ. 736.

Ὁ 28ος τόμος περιέχει 2310 λήμματα βιβλίων καί μελετῶν καί βιβλιογραφική ἀνάλυση 475 περιοδικῶν. Ἀναλυτικά: Φιλολογία 343 λήμματα, θετικές ἐπιστῆμες 659, ἀνθρωπιστικές ἐπιστῆμες 976, μεταφράσεις 175, σχολικές ἐκδόσεις 168.

X.K.Π.

K. Θ. Δ[ΗΜΑΡΑΣ], Βιβλιογραφία ἑλληνικῶν συμμεϊκτῶν (1888-1961), *Ὁ Ἐραμιστής* 7 (1969) 113-114.

ΣΠΥΡΟΣ ΚΟΚΚΙΝΗΣ, *Βιβλιοθήκες καί ἀρχεῖα στήν Ἑλλάδα*, Συμβολή στή μελέτη τῆς πνευματικῆς ἱστορίας τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ, Ἀθήνα 1969. σσ. 207, 11 πίν. (Πολυγραφημένη ἐκδοση «ἀντί χειρογράφου»).

Ἱστορική ἀνασκόπηση, πληροφορίες σχετικές μέ τήν ἴδρυση κτλ. τῶν ἑλληνικῶν βιβλιοθηκῶν Ἀθήνας καί ἐπαρχιῶν. Κατάλογοι, πίνακες, νόμοι καί διατάγματα. Ἐπιλογή βιβλιογραφίας 1841-1969. Χρήσιμο βοήθημα μέ πολλές ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες. Τὸ βιβλίο, ἀπό τὸ 1970, κυκλοφορεῖ τυπωμένο.

E.Δ.Κ.

KΥΡ. ΝΤΕΛΟΠΟΥΛΟΣ, *Νεοελληνικά φιλολογικά ψευδώνυμα*, Α' ἐκδοση, Ἀθ. 1969. 8ο, σσ. 144. (Βιβλιοθήκη Κολλεγίου Ἀθηνῶν ἀρ. 3).

Βλ. κριτική: Ξ. Α. ΚΟΚΟΛΗ, *Ἑλληνικά* 23 (1970) 155-168.

ΕΥΡΩ ΛΕΥΤΟΝ - ZENIOY, 'Ελληνική βιβλιογραφία 1800-1863, Προσθήκες, 'Ο 'Ερα-
νιστής 7 (1969) 12-26.

Δημοσιεύματα ΛΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΗ, *ώς τὸ 1969*, Θεσσαλονίκη 1969. 16ο, σσ. 29.

'Η βιβλιογραφική ἀναγραφή χωρίζεται σέ: Α' Βιβλία, Β' Μελέτες καὶ ἄρθρα, Γ' Βι-
βλιοκρισίες. 'Η ἔκδοσις καὶ ἡ βιβλιογράφηση ἔγιναν ἀπὸ μαθητὲς τοῦ Α. Π., μετὰ τὴν εὐκαι-
ρία τῆς ἀποχωρήσεώς του ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον.

Γ. Σ. ΠΛΟΥΜΙΔΗΣ, *Τὰ παλαιὰ ἑλληνικὰ βιβλία τῆς βιβλιοθήκης τοῦ 'Ελληνικοῦ Ἰνστιτού-
του Βενετίας. Μετὰ προσθηκῶν εἰς τὰς βιβλιογραφίας Ε. Legrand καὶ Δ. Γκίνη - Β.
Μέξα, Θεσαυρίσματα 6 (1969) 120-156, πίν. Θ'-Ι'.*

Β. Ε. ΡΑΣΤΕ, 'Ελληνική βιβλιογραφία, Συμβολὴ στὴ δεκαετία 1791-1799, 'Αθ. 1969.
8ο, σσ. 69 (Βιβλιοθήκη Ἱστορικῶν Μελετῶν, ἀρ. 28).

Βλ. βιβλιοκριτικὸ σημεῖωμα Ι. Κ. Χ[ΑΣΙΩΤΗ], 'Ελληνικά 22 (1969) 512-513.

Π. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ, 'Η Κυπριολογικὴ βιβλιοθήκη τοῦ Δημητρίου Ν. Μαραγκοῦ, *Κυπριακὸς
Λόγος 1 (1969) 318-322.*

'Ο Δημ. Ν. Μαραγκὸς, ἔμπορος στὴν Ἀμμόχωστο, ἄρχισε νὰ συγκεντρώῃ βιβλία
ἀναφερόμενα στὴν Κύπρον ἀπὸ τὸ 1928. Σήμερα ἔχει σχηματίσει μιὰ πολὺτιμη βιβλιοθήκη
3.500 καὶ πλέον τόμων, πολλῶν χειρογράφων καὶ 50 περίπου ἀρχαίων καὶ μεσαιωνικῶν
χαρτῶν τῆς Κύπρου. 'Ο συγγρ. ἀναγράφει αὐτοῦσι ἀπόσπασμα τοῦ ἄρθρου τοῦ Κ. Κύρρη
('Η Κυπριολογικὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Μήτσου Ν. Γ. Μαραγκοῦ, ἔφημ. Ἐλευθερία, ἔτος 63,
ἀρ. φύλ. 12480-12481 τῆς 8 καὶ 9 Ἰαν. 1969), σχετικὸ μετὰ τὴν ἐκδόσει τῆς βιβλιο-
θήκης.
Χ.Κ.Π.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, 'Η Ἱστορία τοῦ περιοδικοῦ «Πνευματικὴ Κύπρος», *Πν. Κν.
9 (1969) 89-95.*

δ) Θέματα γενικά καὶ σύμμεκτα

Ε. ΚΡΙΑΡΑΣ, 'Εκδοτικὰ σφάλματα καὶ βασικὲς ἀρχὲς γιὰ τὴν ἔκδοσις νεοελληνικῶν κει-
μένων, 'Ελληνικά 22 (1969) 163-172.

'Απάντησις καὶ ἀντίκρουσις σὲ δημοσίευμα τοῦ Ρ. Joannou, Richtlinien zur Herausgabe
metabyzantinischer neugriechischer Texte in Dialektform, *B.Z. 60 (1967) 269-272*, ὅπου πάλι
ὁ J. ἀπαντοῦσε σὲ βιβλιοκρισίαν τοῦ συγγρ. γιὰ τὴν ἔκδοσις τοῦ Πιστικοῦ βοσκοῦ. Οἱ Richt-
linien τοῦ J. εἶναι μιὰ ἀπεγνωσμένη προσπάθεια νὰ δικαιολογηθῇ (μετὰ ἀπαράδεκτες καὶ και-
νοφανεῖς θεωρίαι) μιὰ (κατὰ γενικὴ ὁμολογίαν) ἀποτυχημένη ἔκδοσις καὶ ἡ ἀντίκρουσις τοῦ
Κρ. ἀπόλυτα σωστὴ καὶ δικαιολογημένη.
Α.Π.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Θ. ΖΩΡΑΣ, 'Η «Λίμνη» τοῦ Λαμαρτίνου καὶ ἡ Νεοελληνικὴ ποίησις, *ΝΕ 85
(1969) 870-879.*

Δημοσιεύονται οἱ τέσσαρες μεταφράσεις τοῦ ποιήματος: τῶν Ἄγγελου Βλάχου (1864),
Σπ. Βασιλειάδη (1866-74), Α. Βαλαωρίτη (1857), Γ. Σημηριώτη (1940), μετὰ σύντομες κριτικὲς
παρατηρήσεις. Προηγούνται γενικότερες παρατηρήσεις γιὰ τὸν Λαμαρτίνον στὴν νεοελ-
ληνικὴ ποίησις, ὅπου γίνεται κυρίως μνεῖα τῆς μετάφρασις τῶν «Meditations» (1864) ἀπὸ

τὸν Ἄγγελο Βλάχο, καὶ ἀναδημοσιεύεται τὸ ἀφιερωματικὸ ποίημα τοῦ μεταφραστῆ («Τῷ ποιητῇ Λαμαρτίνω»).

Λ.Π.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Θ. ΖΩΡΑΣ, Ὁ Ναπολέων Βοναπάρτης καὶ ἡ σύγχρονη ἑλληνικὴ ποίησις, *ΝΕ* 86 (1969) 1661-1676.

Ἐραριστικὴ ἀναδημοσίευση, χωρὶς ἰδιαίτερο σχολιασμό, ὁλόκληρων τῶν σχετικῶν μὲ τὸν Ναπολέοντα ποιημάτων τῶν ζακυνθινῶν προσολωμικῶν ποιητῶν (Μαρτελάου, Κούρτσολα, Δανελάκη, Κουτούζη κτλ.)· ἡ ἀναδημοσίευση ἀπὸ τὴν «Ποίηση καὶ πεζογραφία τῆς Ἑπτανήσου» τοῦ συγγρ. (ΒΒ 14) καὶ ἀπὸ τοὺς «Ἑπτανήσιους προσολωμικούς ποιητάς» τῶν Γ. Θ. Ζώρα - Φ. Μπουμπουλίδη. Ἀναφέρεται ἡ ὁδὸς εἰς Ναπολέοντα τοῦ Κάλβου (χωρὶς νὰ μνημονεῦεται τὸ ἀπόσπασμα ποῦ βρῆκε ὁ Μ. Vittì καὶ τὸ ἀπέδωσε στὴν ὁδὸ αὐτῆ), καὶ ἀναδημοσιεύονται ἀκόμα οἱ σχετικὲς στροφές (144-152) γιὰ τὸν Ναπολέοντα ἀπὸ τὴν ὁδὸν στὸν Μπαίρον τοῦ Σολωμοῦ, καὶ —σὰν εἶδος ἐπίμετρο— στίχοι σχετικοὶ μὲ τὸν Ναπολέοντα ἀπὸ τὸν Περιπλανώμενο τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου. («Ἡ μελέτη ἐγράφη —ἀναφέρεται σὲ ὑποσημείωση— ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς συμπληρώσεως διακοσίων ἐτῶν ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ναπολέοντος Βοναπάρτου» καὶ μνημονεῖται μόνον τὰ σημαντικότερα ποιήματα. Τὸ τεῦχος τῆς *ΝΕ* ἀφιερωμένον στὴ διακοσιετηρίδα).

Λ.Π.

J. IRMSCHER, Soziologisches zur Entstehung der neugriechischen Literatur, *Eos* 57 (1969) 194-197.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ, Ἀπὸ τὸν Σολομὸ ὡς τὸν Μυρτιώτη (Λογοτεχνικὰ μελετήματα), [Ἄθ. 1969]. Κολλάρος. 80 μ., σσ. 334.

Ὁ γνωστὸς λογοτεχνικὸς κριτικὸς συγκεντρώνει ἐδῶ διάφορα ἄρθρα τοῦ γιὰ ποιητὲς καὶ πεζογράφους ποῦ περιλαμβάνονται στὰ χρονικὰ ὄρια ποῦ ὑποδηλώνει ὁ τίτλος. Καμιά δῆλωση γιὰ τὸ ἂν καὶ ποῦ ἔχουν δημοσιευτὴ προηγουμένως, σὲ μερικὰ μπαίνει στὸ τέλος μιὰ χρονολογία, σὲ ἐλάχιστα ἡ σημείωση πὼς πρόκειται γιὰ διάλεξη. Φαίνεται πάντως πὼς πρόκειται γιὰ μελέτες μᾶλλον πρόσφατες. Σύντομο προλογικὸ σημείωμα. Τὸ ὕλικό διαιρεῖται σὲ τρία μέρη: Α' Ἡ πατρίδα καὶ ὁ στίχος (ποιά ἡ συγκεκριμένη ἔννοια τοῦ τίτλου); Σολωμός, Κάλβος, Βαλαωρίτης, Μαρκοῦρας, Παράσχος καὶ Σουρῆς. Β' Πεζογραφικά: Μακρυγιάννης, Παπαδιαμάντης, Κονδυλάκης, Βλαχογιάννης, Καζαντζάκης, Μελάς, Μυρτιώτης. Γ' Ποιητικά: Μαλακάσης, Λασκαράτος, Σικελιανός, Κλ. Παράσχος, Καρυωτάκης, Μυρτιώτισσα.

Λ.Π.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ, Τὸ φθινόπωρο στὴν ποίηση, *ΝΕ* 86 (1969) 1626-1630.

Ἵστερ' ἀπὸ μερικὲς γενικὲς διαπιστώσεις, ἐξετάζεται τὸ θέμα στὴ νεοελληνικὴ ποίηση. Κυρίως μίλησαν γιὰ τὸ φθινόπωρο οἱ ρομαντικοὶ ποιητὲς (ἀλλὰ καὶ οἱ ποιητὲς τῆς γενιᾶς τοῦ 1880) καὶ οἱ ποιητὲς τῆς εἰκοσαετίας 1910-1930. Ἡ γενιά τοῦ 1930 ἐλάχιστα στράφηκε πρὸς τὸ φθινόπωρο, μολονότι δὲν λείπουν στίχοι γιὰ τὸ φθινόπωρο στὸν Σεφέρη καὶ στὸν Ἐλύτη. Τὸ θέμα σχεδὸν ἐκλείπει στὴ μεταπολεμικὴ ποίηση, καὶ ὁ συγγρ. ἐπισημαίνει μὲ εὐστοχία τὴν αἰτία καὶ τὴ σημασία τοῦ γεγονότος.

Λ.Π.

ΒΑΣ. ΛΑΖΑΝΑΣ, Ἡ παρουσία τῶν κωφάλαων στὴν νεοελληνικὴ πεζογραφία, Μελέτη, Ἄθ. 1969. 80, σσ. 108.

Ὁ συγγρ. ἐξετάζει τὰ κείμενα ὅπου παρουσιάζονται ἥρωες κωφάλαοι. Στὸ πρῶτο μέρος, «Οἱ κωφάλαοι ὡς ἥρωες πεζογραφημάτων», ἀναλύει τὰ ἔργα στὰ ὁποῖα ὁ κωφάλαος

είναι από τα κεντρικά πρόσωπα, τὸν τοποθετεῖ στὴν πορεία τοῦ ἔργου καὶ προσπαθεῖ παράλληλα νὰ δῆ πῶς ἡ κοινωνία τοὺς ἀντιμετωπίζει. Τὰ ἔργα εἶναι: Ζ. Παπαντωνίου «Τὸ φουστάνι τῆς Λελοῦδας», Δ. Βουτυράς «Ὁ γιὸς τῆς βουβῆς», Ἄρ. Ἐφταλιώτης «Ὁ βουβός», Τ. Μωραϊτίνης «Κοντὰ στὴ λίμνη», Ν. Χιονίδης «Ἡ Ἑλλάς», Ν. Μάτσας «Τὸ παιδί καὶ τὸ ποτάμι», Γ. Δροσίνης «Ἐρση». Στὸ δεύτερο μέρος ἐξετάζεται ποῦ ὑπάρχουν ἥρωες κωφάλαλοι, χωρὶς νὰ εἶναι κεντρικά πρόσωπα. Μὲ τὴν ἴδια μέθοδο ἐξετάζονται τὰ ἔργα τοῦ Τ. Ἀθανασιάδη «Στὴν αἴθουσα τοῦ θρόνου», τοῦ Ν. Ἀθανασιάδη «Πέρα ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο» καὶ «Σταύρωση χωρὶς Ἀνάσταση», τοῦ Ἡλίας Βενέζη «Τὸ Νούμερο», τοῦ Σπ. Πλασκοβίτη «Τὸ γυμνὸ δένδρο», τῆς Τ. Μιλλιέξ - Γκρίτση «. . . Καὶ ἴδου ἵππος χλωρὸς» καὶ τῆς Λ. Κοτσέτσου «Γκρεμισμένα σπῆτια». Στὸ τρίτο μέρος ὑπάρχουν τὰ πεζογραφήματα, ὅπου θίγονται θέματα σχετικὰ μὲ τοὺς κωφάλαλους καὶ τὴν κωφαλαλία. Στὸ τέταρτο, πεζογραφήματα ὅπου ἀπλῶς ἀναφέρονται κωφάλαλοι. (Ἐδῶ ἡ εὐσυνειδησία τοῦ συγγρ. ἔφτασε στὸ σημεῖο νὰ σημειώση καὶ τὴν ἐξῆς φράση ἀπὸ τὸν Οὐράνη «Πρόβαλε ὁ δεύτερος πιλότος ποῦ μὲ νεύματα κωφαλάλου μᾶς ἔδωσε νὰ ἐννοήσουμε . . .»), καὶ στὸν ἐπίλογο συνοψίζονται τὰ συμπεράσματα σχετικὰ μὲ τὸ πῶς ἡ λογοτεχνία καὶ διὰ μέσου τῆς ἡ κοινωνία συμπεριφέρεται στοὺς κωφάλαλους καὶ ποιά μέτρα κοινωνικῆς προνοίας εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ληφθοῦν γιὰ τὴν προστασία τους.

Μ.Ι.

ΣΠ. Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ, Ἑπτανησιακὴ προσφορά εἰς τὴν νεοελληνικὴν ἰνδολογίαν, Στό: *Πρακτικὰ τρίτου Πανογιῶν Συνεδρίου*, τόμ. 2, Ἀθ. 1969, σ. 69-93.

Κυρίως γιὰ τὸν διαβόητο ζακυνθινὸ πλοίαρχο καὶ τυχοδιώκτη Νικόλαο Κεφαλά, ποῦ ἐπισκέφθηκε τὴν Ἰνδία τὸ 1823-4 (ὅπου ἐγνώρισε καὶ τὸν Δ. Γαλανὸ) καὶ ἐξέδωσε τὸ 1825 στὴ Ρώμη τὴ μετάφραση τῶν «Ἡθικῶν γνωμῶν» τοῦ Ἰνδοῦ φιλοσόφου Σπανακέα. Ἀπὸ τοὺς μεταγενέστερους κατηγορήθηκε ὁ Κεφαλάς ὅτι σφετερίστηκε τὴν μετάφραση τοῦ Γαλανοῦ· ὁ συγγρ. καταλήγει στὸ (λογικὰ κάπως παράδοξο) συμπέρασμα πῶς ἡ μετάφραση ἔγινε καὶ ἀπὸ τοὺς δυὸ σὲ «ἀγαστὴ συνεργασία». Ὁ Κεφαλάς τύπωσε τὸ 1826 στὸ Λιβόρνο καὶ μιὰ *Descrizione della Città di Benares* κτλ.

Λ.Π.

ΣΠΥΡΟΣ ΜΕΛΑΣ, Θεόφιλος Καίρης, Γεώργιος Ζαλοκώστας, Γεώργιος Καλοσγούρος, *Φιλολ. Πρωτοχρονιά* 26 (1969) 90-98.

Προφανῶς ἀνατυπώσεις· δὲν σημειώνεται τίποτε.

ΕΥΓΕΝΙΑ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ - ΠΕΤΡΩΝΔΑ, Τὸ «παιδί» στὴ νεοελληνικὴ μας λογοτεχνία, *Κυπριακὸς Λόγος* 1 (1969) 19-24.

ΠΑΤΡΟΚΛΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ, Ἡ Παναγία στὰ τραγούδια τῶν Ἑλλήνων, *Κυπριακὸς Λόγος* 1 (1969) 185-190, 255-261.

Ποιήματα καὶ ἀποσπάσματα ποιημάτων διαφόρων ποιητῶν, ποῦ ἀναφέρονται στὴν Παναγία (χωρὶς παραπομπές). Στὴν ἀρχὴ δημοτικά: Τὸ μοιρολόγι τῆς Παναγίας, τὸ Ἄσμα τῆς Μ. Παρασκευῆς, καὶ ἓνα καλυμνιώτικο τοῦ ἴδιου τύπου, «Τῆς Παναγιάς τὸ κλάμα». Ἐπίσης «Ἄνθη εὐλαβείας», καὶ ὕστερα (χωρὶς ὀρισμένη σειρὰ) διάφοροι ποιητές, σημαντικοὶ καὶ ἀσήμαντοι: Α. Μαρτζώκης, Κ. Πασαγιάννης, Κ. Παπαπαναγιώτου[;], Α. Παράσχος, Α. Βαλαωρίτης κ.ἄ.π.

Λ.Π.

ΠΑΤΡΟΚΛΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ, Ἡ μάνα στὶς σελίδες τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας, *Κυπριακὸς Λόγος* 1 (1969) 65-72.

ΠΑΤΡΟΚΛΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ, 'Ο άγώνας του 1821 στην δόκιμον έλληνικήν ποίησιν, *Κυπριακός Λόγος* 1 (1969) 3-12.

Προφανώς διάλεξη, όμιλία σέ κάποια έθνική έορτή. Παράθεση (χωρίς ιδιαίτερο σύστημα) ποιημάτων γνωστών και άγνωστων ποιητών. Λ.Π.

ΑΘΗΝΑ ΤΑΡΣΟΥΛΗ, 'Η θάλασσα στην άρχαία μας ποίηση και στό δημοτικό τραγούδι, 'Αθ. 1969. 8ο, σσ. 43.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ, "Ελληνες Πεζογράφοι. Τόμ. Β'. Σολωμός - Μωραϊτίδης - Κονδυλάκης - Χρηστομάνος - Βουτυράς - Τραυλαντώνης - Παρορίτης - Καζαντζάκης. 'Εκδ. Β', 8ο, σσ. 187.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ, 'Η Θεσσαλία σέ έλληνικά Λογοτεχνικά κείμενα, *ΝΕ* 86 (1969) 1273-1275.

Σύντομο σημείωμα (γραμμένο, λέει ό συγγρ., για «ένα ξένο περιοδικό μεγάλης κυκλοφορίας»). 'Αποσπάσματα από τόν «Ζητιάνο» του Καρκαβίτσα, τόν «Συνταγματάρχη Λιάπικιν» του Καραγάτση, και τό διήγημα «Τό Μπουρίνι» του ίδιου. Λ.Π.

ε) Λογοτεχνία κατά τόπους. Διασπορά

Γ. ΒΑΛΕΤΑΣ, 'Η λογοτεχνική σχολή τής Σίφνου: "Ενας όλόφωτος άστερισμός τών νεοελληνικών γραμμάτων, 'Αθ. 1969. 16ο, σσ. 40 ('Ανάτυπο από τήν «Σιφνιακή» Γ' 1969, τεύχος 25).

Βλ. βιβλιοκρισία Β. ΧΑΣΙΩΤΗ, 'Ελληνικά 22 (1969) 514-515.

ΜΙΗΑΙ ΒΕΡΖΑ, Relations culturelles entre les íles Ioniennes et les pays Roumains, Στο: *Πρακτικά τρίτου Πανιόνιου Συνεδρίου*, τόμ. 2, 'Αθ. 1969, σ. 3-8.

Δ. ΓΙΑΚΟΣ, 'Η ρουμελιώτικη ήθογραφία, *Ρουμελιώτικο 'Ημερολόγιο* 14 (1968-70) 33-42. 'Εξέταση κυρίως του πεζογραφικού έργου του Κ. Χατζόπουλου, Ζ. Παπαντωνίου και Α. Τραυλαντώνη. Λίγα για τόν Ι. Μ. Παναγιωτόπουλο και Γ. 'Αθάνη, και περισσότερο για τόν «Θάνατο Παλληκαριού» του Παλαμά (άρκετά εύστοχες συγκρίσεις με τόν «Βασίλη 'Αρβανίτη» του Μυριβήλη). Λ.Π.

Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ, 'Η κυπριακή ποίηση, *Παργασός* 11 (1969) 30-55 (και σέ ιδιαίτερο τεύχος).

Κείμενο διαλέξεως, όπου εξετάζεται πολύ γενικά τό θέμα, από τά «Κύπρια έπη» ως τή σημερινή έποχή, με περισσότερη έμφαση στους νεώτερους ποιητές και ιδιαίτερα στους σύγχρονους. (Τά λίγα για τή δημοτική ποίηση και ίδίως για τά κυπριώτικα έρωτικά του 16ου αιώνα τελείως ανεπαρκή και λανθασμένα). Λ.Π.

Δ. ΣΤΑΜΕΛΟΣ, *Ρουμελιώτικη Πεζογραφία*. 'Από τόν Μακρυγιάννη ως σήμερα 1829-1969 Τόμος Πρώτος (1829-1900). 8ο, σσ. 164.

Θά κριθή.

Ι. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗΣ, 'Αλεξανδρινή μεταβυζαντινή λογοτεχνία, *Φιλολ. Προποχρονά* 26 (1969) 279-289.

Σύντομες πληροφορίες για μεμονωμένους συγγραφείς, σὰν εἶδος ἄρθρα σὲ ἐγκυκλοπαιδικὸ λεξικό, χωρὶς κανένα σχεδὸν νέο στοιχεῖο. Καθὼς σημειώνεται, γιὰ λόγους καθαρὰ τεχνικοὺς λείπουν οἱ παραπομπὲς καὶ οἱ σημειώσεις, γιὰ τὶς ὁποῖες ὁ συγγρ. μᾶς παρπέμει στὴ μελετώμενη β' ἐκδοσὴ τῆς Ἱστορίας του τῆς Ἀλεξανδρινῆς λογοτεχνίας. Ἀναφέρονται: Μελέτιος Πηγᾶς, Κύριλλος Λούκαρις (κυρίως γιὰ τὴ μετάφραση τῆς Κ.Δ.), Μητροφάνης Κριτόπουλος, Γεράσιμος Σπαρταλιώτης, Μάξιμος Πελοποννήσιος, Γεράσιμος Παλλαδᾶς, Κ. Βαρδαλάχος κ.ἄ. Σχετικὰ μὲ τὸν Μελέτιο Πηγᾶ γίνεται ιδιαίτερος λόγος γιὰ ἓνα δράμα (ἢ «μυστήριον») ποῦ ἔγραψε λατινικὰ καὶ ποῦ περιέχεται στὸν κώδ. 336 τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Ἀλεξανδρείας (ὁ συγγρ. ἐτοιμάζει ἐκδοσὴ του). Φυσικὰ, ὁ ὅρος «Ἀλεξανδρινὴ λογοτεχνία» δὲν εἶναι εὐστοχος· συμπτωματικὰ οἱ συγγραφεῖς ἔχουν κάποιο δεσμὸ μὲ τὴν Ἀλεξάνδρεια ἢ τὸ Πατριαρχεῖο Ἀλεξανδρείας. Α.Π.

ÖDÖN FÜVES, Görög tanítóképző Pesten 1812-1820 Között. A Pesti Görögök nyelve. [= Τὸ παιδαγωγικὸ σχολεῖο τῶν Ἑλλήνων τῆς Πέστης μεταξὺ 1812-1820. Ἡ γλώσσα τῶν Ἑλλήνων τῆς Πέστης], *Antik Tanulmányok* 16 (1969) 91-94.

CORNELIA PAPACOSTEA - DANIELOPOLU, La vie culturelle de la communauté grecque de Bucarest dans la seconde moitié du XIXe siècle, *RESEE* 7 (1969) 311-333, 475-493.

FILIPPO MARIA PONTANI, *Lessico teatrale Italo-greco*, Delta Editrice, Roma 1969. 8ο μ., σσ. 29 [Italo-Graeca 4].

στ') Γλώσσα καὶ στιχοιργία

VINCENZO ROTOLO, Interesse del Neogreco per gli studi Classici, *Atene e Roma* 14 (1969) 38-58.

Γ. ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ

α) Διγενῆς Ἀκρίτας

LINOS POLITIS, Das byzantinische Epos des Digenis Akritas: Probleme der Textüberlieferung, Στό: *Geistes-Geschichtliche Perpektiven, Rückblick-Augenblick-Ausblick*, herausgegeben von GÖTZ GROSSKLAUS [Festgabe für Rudolf Fahrner], Bonn, Bouvier, 1969, σ. 113-119.

Περίληψη ἀνακοινώσεως στὴ Διεθνῆ Συγκέντρωση γιὰ τὴν ἐπική ποίηση, τὴν ὀργανωμένη ἀπὸ τὴν Accademia Nazionale dei Lincei στὴ Ρώμη (28 Μαρτ. - 3 Ἀπρ. 1969). Ἡ ἀνακοίνωση (στὰ γαλλικὰ) δημοσιεύθηκε ὀλόκληρη στὰ Πρακτικὰ τῆς Συγκεντρώσεως (βλ. Βιβλιογραφία 1970).

β) Προδρομικά, Σπανέας κ.ἄ.

L. P[OLITIS], Prodromica, ἄρθρο στὸ *Kindlers Literatur Lexikon*, Bd. X, Zürich [1969], σσ. 2629-30.

γ) Ἴπποτικά καὶ ἄλλα μυθιστορήματα

B. E. PERRY, *The ancient romances. A literary-historical account of their origins.* (Sather Classical Lectures, 37), Berkeley - Los Angeles, University of California Press 1967. — Κριτική H. G. BECK, *B.Z.* 62 (1969) 74-76.

Ἀξιόλογη βιβλιοκρισία, ὅπου ἐκτίθενται ἐνδιαφέρουσες ἀπόψεις γιὰ τὴν προέλευση τοῦ μυθιστορήματος, σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἱστοριογραφία, καὶ γίνεται ἰδιαίτερος λόγος γιὰ τὸ μυθιστόρημα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, καθὼς καὶ γιὰ τὴν καππαδοκικὴ περιοχὴ καὶ τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ. Ὅσο γιὰ τὸ λόγιον βυζαντινὸ μυθιστόρημα τοῦ 12ου αἰώνα, ἀντίθετα πρὸς τὴν παλαιότερη ὀξύτατη ἀρνητικὴ κριτικὴ τοῦ Κρουμπάχερ — πού τὴν παραδέχεται καὶ ὁ συγγρ. τοῦ βιβλίου, πού μιλεῖ γιὰ «slavish imitation» — ἀναφέρονται οἱ νεώτερες σχετικὲς ἀπόψεις τῶν Καζδαν καὶ Hunger.

Λ.Π.

ΔΗΜ. Κ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ, Ἡ μορφή τοῦ Παλαμῆδη στὴ μεσαιωνικὴ μας λογοτεχνία, *Παρασσός* 11 (1969) 281-287.

Ὁ συγγρ. ἀναιρεῖ καὶ αὐτὸς τὴ γνώμη τοῦ Κ. Μητσάκη («Palamedes», *BZ* 59, 1966, 5-7) — χωρὶς νὰ τοῦ εἶναι ἀκόμη γνωστὸ τὸ ἄρθρο τοῦ P. Speck (βλ. ἐπόμενη ἀναγραφὴ) — πὼς ἡ μνεία τοῦ Παλαμῆδη στὴν Ἀχιλλεΐδα (στ. 1801 N) δὲν μπορεῖ ν' ἀναφέρεται σὲ φραγκικὸ μυθιστόρημα, ἀλλὰ στὸν ἀρχαῖο ἐπικὸ ἥρωα. Μερικὲς ἄλλες εὐστοχες σκέψεις γιὰ τὴ σχέση τῶν στίχων τῆς Ἀχιλλεΐδας μὲ ἀντίστοιχους τοῦ Ἱμπερίου.

Λ.Π.

PAUL SPECK, Der «Schriftsteller» Palamedes, *JÖB* 18 (1969) 89-93.

Ἀναίρεση τῆς γνώμης πού εἶχε διατυπώσει ὁ Κ. Μητσάκης (*BZ* 59, 1966, 5-7) πὼς ὁ Παλαμῆδης, πού ἀναφέρεται στὸ τέλος τῆς Ἀχιλλεΐδας (στ. 1801) εἶναι ἥρωας μεσαιωνικοῦ γαλλικοῦ ποιήματος τοῦ κύκλου τοῦ βασιλιᾶ Ἀρθούρου καὶ πὼς ἡ «βίβλος Παλαμῆδη» εἶναι τὸ γνωστὸ ἔμμετρο κείμενο «Ὁ πρέσβυς ἱππότης». Στηριζόμενος σὲ ἰσχυρὰ ἐπιχειρήματα καὶ σὲ χωρία βυζαντινῶν συγγραφέων, ὁ συγγρ. δείχνει ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο καὶ ὅτι «Παλαμῆδης» μπορεῖ νὰ δηλώνῃ ἐδῶ μετωνυμικὰ βιβλία τεχνικὰ ἢ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἀφοῦ ὁ ὀμηρικὸς ἥρωας ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ κατεξοχὴν σοφὸς στὰ μαθηματικά. Σὲ μιὰ προσθήκη στὸ τέλος ὁ συγγρ. ἀναφέρει τὴ γνώμη τῆς E. M. Jeffreys (*Further Notes on Palamedes*, *BZ* 61, 1968, 251-253), πού κι αὐτὴ ἀπορρίπτει τὸν ταυτισμὸ τοῦ Μητσάκη, δὲν συμφωνεῖ ὅμως μαζὶ τῆς σὲ ἄλλες λεπτομέρειες. Ἐνδιαφέρουσα ἡ ὑπόσ. 13 πού κλονίζει τὴν ἕως τώρα ἐδραιωμένη γνώμη πὼς ὁ Ἱμπεριος προϋποθέτει τὴν Ἀχιλλεΐδα. (βλ. καὶ τὴν προηγούμενη ἀναγραφὴ).

Λ.Π.

δ) Ἄλλα ἔργα

L. P[OLITIS], Ptocholeon, Ἄρθρο στὸ *Kindlers Literatur Lexikon*, Bd. V, Zürich [1969], στ. 2802-3.

L. P[OLITIS], Pulologos, Ἄρθρο στὸ *Kindlers Literatur Lexikon*, Bd. V, Zürich [1969], στ. 2821-2.

E. ΚΑ[ΚΟΥΛΙΔΙ], Porikologos, Ἄρθρο στὸ *Kindlers Literatur Lexikon*, Bd. V, Zürich [1969], στ. 2340.

ΛΙΝΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ, Δύο φύλλα από χειρόγραφο του «Πολέμου της Τρωάδος», *Ελληνικά* 22 (1969) 227-234.

Ἐκτενέστερη περιγραφή ἑνὸς διφύλλου στὴν ἰδιωτικὴ συλλογὴ Βρόντη, τὸ ὁποῖο περιέχει στίχους ἀπὸ τὸ μεσαιωνικὸ ποίημα «Πόλεμος τῆς Τρωάδος»· ἀπαρίθμηση τῶν (πέντε) χφ πού διασώζουν τὸ ἔργο καὶ ἀναχρονολόγησή τους σύμφωνα μὲ νεώτερα δεδομένα. Δημοσίευση τοῦ ἀποσπάσματος πού περιέχει τὸ νέο δίφυλλο, μὲ παράθεση στὸ κριτικὸ ὑπόμνημα τῶν γραφῶν τῶν δύο καλύτερων κωδίκων, τῆς Βολωνίας (B) καὶ τοῦ Paris. 2878 (P). Ἡ παράδοση τοῦ κειμένου στὸ νέο δίφυλλο κακὴ. Ἄς σημειωθῇ ὅτι στὸ χφ ἔχουν ἀφεθῆ κενὰ γιὰ εἰκονογράφηση.

Λ.Π.

Δ. ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ (15ος ΚΑΙ 16ος αἰώνας)

α) Ποίηση

ΣΤ. ΑΛΕΞΙΟΥ, Κρητικὰ σύμμεικτα, 3. Τὸ Ἐνακάλημα τῆς Κωνσταντινόπολης, *Ελληνικά* 22 (1969) 444-447.

Ἀντίθετα ἀπὸ τὸν Ε. Κριαρᾶ πού ὑποστήριξε, ὅπως εἶναι γνωστὸ, πὼς τὸ «Ἐνακάλημα» γράφηκε στὴν Κύπρο, ὁ συγγρ. ὑπερασπίζεται τὴν παλαιότερη ἄποψη τῆς κρητικῆς καταγωγῆς. Ἀπὸ τίς λέξεις καὶ τοὺς τύπους πού ὁ κ. Κρ. θεώρησε ἀναμφισβήτητα κυπριακοὺς καὶ ὅτι δὲν ἀπαντοῦν στὸ κρητικὸ ἰδίωμα, ὁ συγγρ. δείχνει ὅτι οἱ μισὲς τουλάχιστον εἶναι μαρτυρημένες σὲ κρητικὰ κείμενα. «Γενικά τὸ ποίημα δὲν ἔχει τὴν ἔντονα καὶ ὀργανικὰ ἰδιωματικὴ μορφή πού ἔχει ὁ Μαχαιρᾶς καὶ τὰ «πετραρχικά» τραγούδια τῆς Κύπρου, καὶ τὰ κυπριακὰ στοιχεῖα του θὰ μπορούσαν μὲ μεγαλύτερη πιθανότητα ν' ἀποδοθοῦν σ' ἓναν Κύπριο πού τὸ ἀντέγραψε». Γιὰ τὴν κρητικὴ καταγωγὴ θεωρεῖ στὸ τέλος ἰσχυροὺς καὶ ἱστορικοὺς λόγους.— Κατὰ τὴ γνώμη μας τὸ πρόβλημα τῆς γεωγραφικῆς καταγωγῆς τῶν δημιουργημάτων τῆς πρωιμότερης λογοτεχνίας (τοῦ 14ου-16ου αἰώνα)—ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 16ου ἢ διάκριση εἶναι πιά φανερὴ— χρειάζεται γενικότερη καὶ συστηματικότερη ἐξέταση.

Λ.Π.

Κ. ΜΗΤΣΑΚΗΣ, Ἐνας λαϊκὸς κρητικὸς «Ἀκάθιστος» τοῦ 16ου αἰώνα, *Βυζαντινά* 1 (1969) 25-38.

Ὁ συγγρ. μελετᾶ καὶ ἐκδίδει γιὰ δευτέρη φορά¹ ἓνα ἀνώνυμο δημῶδες ποίημα μὲ χαιρετισμοὺς στὴ Θεοτόκο, πού περιέχεται στὸ φ. 88-88^v τοῦ Μαρκιανοῦ ἑλληνικοῦ κώδ. IX 17 (colloc. 1247) τῆς Βενετίας καὶ προσθέτει νεώτερα στοιχεῖα στὴν παλιότερη ἐρευνά του. Ὑστερα ἀπὸ σύντομη περιγραφή τοῦ κώδικα, ὁ ὁποῖος περιέχει τὸ ποίημα τοῦ Γ. Χούμνου «Κοσμογέννησις»² καὶ τὰ ποιήματα τοῦ Ἀνδρέα Σκλέντζα³, κάνει μιὰ ἀναδρομὴ στὴν ἱστορία τῶν «χαιρετισμῶν», τῶν ὕμνων δηλ. πού ἀρχίζουν μὲ τὴ λέξη «χαῖρε» ἢ «χαίροις», καὶ ἐξετάζει (ἐκτὸς θέματος) τὸ πρόβλημα τῆς ταύτισης τοῦ ποιητῆ τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου μὲ τὸν Ρωμανὸ τὸν Μελωδὸ καὶ τὴν ἐπίδραση τοῦ Ὑμνου στοὺς ὕμνογράφους καὶ στοὺς ἄλλους θρησκευτικοὺς ποιητές. Γιὰ τὸν κρητικὸ Ἀκάθιστο ὁ συγγρ.

1. Βλ. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Ein vulgärgriechischer Akathistos des XVI. Jahrhunderts aus Kreta., *Hellenika* 4 (1967), σ. 23-29.

2. Ἐκδ. ἀπὸ τὸν F. H. MARSHALL, *Old Testament Legends*, Cambridge 1925.

3. Πρόσφατη ἔκδοση: Ε. Δ. ΚΑΚΟΥΛΙΔΗ, Ποιήματα τοῦ Ἀνδρέα Σκλέντζα, *Ελληνικά* 20 (1967) 107-145.

πιστεύει πώς δεν έχει παρά χαλαρή εξάρτηση από τον βυζαντινό, γι' αυτό και στρέφεται προς την υπόθεση ότι πρόκειται για μετάφραση από άγνωστο λατινικό πρότυπο. 'Η παραβολή ωστόσο των στίχων των δύο έργων που γίνεται στη σ. 33 κάθε άλλο παρά χαλαρή εξάρτηση στα θέματα δείχνει. "Αν μάλιστα ληφθῆ υπόψη ότι οι χαιρετισμοί του 'Ακαθίστου "Υμνου έγιναν κοινός τόπος στην ποίηση για την Παναγία, δεν μπορούμε να συζητούμε το πρόβλημα τῆς ἄμεσης ἢ μὴ εξάρτησης καὶ ν' ἀναζητοῦμε τὸ πρότυπο σὲ ἰταλικὸ στιχοῦργημα ποῦ μιμείται τὸν "Υμνο μὲ τὸν ἴδιο περίπου τρόπο ποῦ τὸν μιμοῦνται καὶ τὰ πάμπολλα ἑλληνικά. Κοντὰ στὸ στιχοῦργημα τοῦ Πλουσιαδηνοῦ, ποῦ δίνεται ὡς παράδειγμα μίμησης στίχων τῶν χαιρετισμῶν στὴ σ. 23 τῆς σ. 32, ἄς προστεθοῦν καὶ ἄλλα δύο παραδείγματα ἀπὸ τὸν ἴδιο Μαρκιανὸ κώδικα: φ. 83ν-84 «Αἱ ἑπτὰ θεραπείαι τῆς Θεοτόκου», στίχοι ποῦ μὲ πολλὴ πιθανότητα ἀποδίδονται στὸν Σκλέντζα, καὶ φ. 92, τὸ τέλος τῆς προσευχῆς στὴν Παναγία⁴. "Όσο γιὰ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι τὸ χφ περιέχει καὶ ἄλλες μεταφράσεις ἀπὸ τὰ λατινικά, αὐτὸ θὰ βοηθοῦσε μόνο ἂν ἄλλα στοιχεῖα ἰσχυρότερα ἐστρεφαν τὴν ἔρευνα πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτή. Τὸ μετρικὸ παράδειγμα τῆς τετράστιχης στροφῆς ἑνὸς ἀνάλογου λατινικοῦ στιχοῦργήματος, δὲν μπορεῖ κι αὐτὸ νὰ στηρίξει τὴν υπόθεση, τὴν ὥρα ποῦ ἄρκετὰ στιχοῦργήματα ἑλληνικά χρησιμοποιοῦν τὸν ἴδιο καιρὸ τὴν πρῶμη ὁμοιοκαταληξία τῶν τεσσάρων στίχων.

'Η περιγραφή τοῦ χφ στὴ σ. 3 τῶν σ. 25-26, καθὼς καὶ οἱ πληροφορίες σχετικὰ μὲ τὴν ἐκδοσὴ τῶν κειμένων ποῦ περιέχει, εἶναι ἀνακριβεῖς καὶ ἐλλειπείς: 'Εκτὸς ἀπὸ τὴν «Κοσμογέννηση» δὲν ἔχουν ἐκδοθῆ ἄλλα τρία μόνο ποιήματα τοῦ Σκλέντζα (τὰ β', ζ' [γρ. ζ'] καὶ ιβ' τῆς περιγραφῆς), παρὰ ὅλα τὰ ποιήματα τοῦ χειρογράφου⁵.

Τὸ κείμενο τοῦ ποιήματος ἐκδίδεται στὴ σ. 38 χωρὶς διαίρεση σὲ στροφές (ὅπως, ὄχι σωστὰ πάλι, στὴν πρώτη του δημοσίευση στὸ περ. *Hellenika*), ἀφοῦ προηγουμένως σχολιάζονται τὰ μετρικὰ προβλήματά του, τὰ πιθανὰ χάσματα κλπ., χωρὶς νὰ λαμβάνεται ὑπόψη ἢ ἐκδοσὴ ποῦ ἔδωσα σὲ τετράστιχες στροφές⁶. Τὸ χφ δὲν ἀνῆκε σὲ Ἑλληνα καθολικό, ἀλλὰ σὲ Ἑλληνίδα, ὅπως λέγει τὸ βιβλιογραφικὸ-κτητορικὸ σημεῖωμα τοῦ φ. 100ν, ποῦ δημοσιεύεται στὴ σ. 27. "Όσο γιὰ τὸν ἀντιγράφεα τοῦ χφ Μανούσο, ποῦ θὰ μπορούσε κατὰ τὸν συγγρ. νὰ εἶναι ὁ μεταφραστὴς ἢ ὁ ποιητὴς τοῦ στιχοῦργήματος, ἄς προστεθῆ ἢ πληροφορία ὅτι δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν Κρητικὸ βιβλιογράφο Μανουήλ-Μανούσο Γρηγορόπουλο⁷.

Ε.Δ.Κ.

γ) Λόγιοι. Οἱ ἀρχές τοῦ διαφωτισμοῦ

ΕΙΡΗΝΗ ΚΟΥΡΟΥΝΗ, 'Η διδασκαλία τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ ἡ «Θεματογραφία» τοῦ Διασωρηνοῦ, *Παγκασός* 11 (1969) 434-447, καὶ σὲ αὐτοτελές τεῦχος, 'Αθ. 1969. 8ο, σσ. 16 [Κείμενα καὶ Μελέται Νεοελληνικῆς Φιλολογίας ἀρ. 60].

Τὸ ἄρθρο εἶναι ἀπόσπασμα ἀπὸ εὐρύτερη μελέτη τῆς συγγρ. στὸ 'Ινστιτοῦτο Βυζαντινῶν καὶ Νεοελληνικῶν Σπουδῶν στὴ Ρώμη. 'Αποτελεῖ συμβολὴ στὴν ἔρευνα τῆς διδασκα-

4. Τὰ ποιήματα αὐτὰ ἐκδόθηκαν μαζί μὲ τὰ ἄλλα τοῦ χφ (βλ. τὴν προηγούμενη σημείωση).

5. Ε. Δ. ΚΑΚΟΥΛΙΔΗ ἑ. ἀ., ὅπου καὶ λεπτομερῆς περιγραφή τοῦ χφ.

6. 'Ε. ἀ., σ. 129-130. Διόρθ. τὸ τυπογρ. λάθος τοῦ στ. 7: *λντρῶθημαν* ἀντὶ *λντρῶθησαν* (διόρθωση τοῦ γραμματικοῦ τύπου, ποῦ εἶναι κρητικὸς, δὲν χρειάζεται).

7. Ε. Δ. ΚΑΚΟΥΛΙΔΗ, Δύο νέοι κώδικες τῶν Κρητικῶν βιβλιογράφων Γεωργίου καὶ Μανουήλ-Μανούσου Γρηγοροπούλου, *'Ελληνικά* 21 (1968) 178-179.

λίας τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων τὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας στὴν Ἑλλάδα, ἓνα κεφάλαιο ποῦ ἀκόμη δὲν ἔχει μελετηθῆ ἀρκετά. Ἐξετάζεται ἓνα ἐγχειρίδιο διδασκαλίας ἀντίστροφων θεμάτων ποῦ σώζεται μαζί μὲ ἄλλα κείμενα στὸ ἑλληνικὸ χφ ἀρ. 1733 τῆς Βατικανῆς Βιβλιοθήκης καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸν Ρόδιο λόγιό καὶ διδάσκαλο τῶν μέσων τοῦ 16ου αἰῶνα Ἰωσήφ Διασωρηνοῦ (ἀρκετὲς φορές ἡ λέξις τυπώνεται μὲ τὴν ὀρθογραφία Διασωρεινός, πράγμα ποῦ θὰ πρέπη νὰ ὀφείλεται σὲ τυπογραφικὴ ἀβλεψία). Μὲ τὸ χφ ὀλόκληρο πρόκειται νὰ ἀσχοληθῆ ὁ καθηγητὴς Γ. Θ. Ζώρας. Ἡ συγγρ. ὕστερα ἀπὸ σύντομη εἰσαγωγὴ δίνει περιγραφή τοῦ χφ καὶ τοῦ κειμένου ποῦ τὴν ἐνδιαφέρει καὶ ἐκδίδει ἓνα μέρος του μὲ τὴν ὑπόσχεση νὰ δώσῃ ἄλλοτε τὴν κριτικὴ ἔκδοσή του. Ε.Δ.Κ.

RUŽENA DOSTÁLOVÁ, Traktát Jakuba Palaeologa An omnes ab uno Adamo descendent, *Listy Filologické* 62 (1969) 281-288.

Ἡ συγγρ. δημοσιεύει, ἀπὸ δύο χφφ στὸ Kluj (Klausenburg), τὴ διατριβὴ μὲ τὸν παραπάνω τίτλο (λατινικὰ γραμμένη) τοῦ Ἰακώβου Παλαιολόγου (1520-1585, γνωστοῦ γιὰ τὶς αἰρετικὲς διδασχὲς του), καὶ ἐξετάζει στὴν εἰσαγωγὴ εἰδικότερα τὸ θέμα τῆς ἐπίδρασης ποῦ εἶχε ἡ ἀνακάλυψη τῆς Ἀμερικῆς στὴ σκέψη τοῦ Π. (ἡ διατριβὴ εἶναι τοῦ 1573).

Λ.Π.

B. L. FONKIČ, Novij avtograf Maksima Greca (=Νέο αὐτόγραφο Μαξίμου τοῦ Γραικοῦ), *Byzantinoslavica* 30 (1969) 77-82, πίν. I-VI.

Στὰ δύο ἕως τώρα γνωστὰ αὐτόγραφα: Paris. gr. 1994 (μεταξὺ 1492-1495) καὶ Leningrad Σοφ. 78 (ἐν πόλει Τφέρη, 1540), ὁ συγγρ. προσθέτει ἓνα τρίτο, τὸ χφ Lenin. Kir. Beloz 120-125. Περιγράφει καὶ τὰ τρία (καὶ πανομοιότυπα στοὺς πίνακες).

Λ.Π.

G. SCHIRÒ, Un apografo della cronaca dei Tocco prodotto da Nicola Sofianos. *RESEE* 7 (1969) 209-210.

MARIO VITTI, Ἐνα θεατρικὸ πείραμα τοῦ Νικολάου Σοφιανοῦ, Στὸ: *Πρακτικὰ τρίτου Πανιερίου Συνεδρίου*, τόμ. 2, Ἀθ. 1969, σ. 254-256.

Σύντομωμένη ἀνακοίνωση τῆς μελέτης τοῦ συγγρ. Nicola Sofianos e la commedia dei Tre Tiranni, Napoli 1966 (βλ. βιβλιοκρισία ΑΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΗ, *Ἑλληνικά* 21 [1968] 229-232).

Ε. Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΗΣ ΑΚΜΗΣ

α) Γενικά

I. R. K[AMARINEA], Kretische Literatur im 17. Jahrhundert, *Hellenika* 6 (1969) τεύχ. 16-17, σ. 60-64.

Τὸ σύντομο ἄρθρο δημοσιεύεται πρὶν ἀπὸ δύο μεταφράσεις ἀποσπασμάτων τοῦ Ἑρωτόκριτου καὶ τῆς Θυσίας καὶ ἀσχολεῖται κυρίως μὲ τὰ δύο αὐτὰ ἔργα καθὼς καὶ μὲ τὴν Ἑρωφίλη. Οἱ πληροφορίες εἶναι γενικὲς, ἐκλαϊκευτικὲς· θὰ πρέπη ὥστόσο νὰ ἐπισημανθοῦν ὀρισμένα σημεῖα, ὅπου θὰ χρειάζοταν περισσότερη ἀκρίβεια: Ἐπάρχουν, ἔστω καὶ μεμονωμένα θρησκευτικὰ μυστήρια καὶ δραματικὰ ἔργα στὸ Βυζάντιο, καὶ ποιά; Ἡ ἔρευνα σήμερα πιστεύει τὸ ἀντίθετο. Ποιά ἐπικολυρικὰ ποιήματα ἔχουμε στὴν Κρήτη; Ὁ Ἑρωτόκριτος εἶναι καλύτερα νὰ μὴν ὀνομάζεται «romanhaftes Epos» καὶ ἡ Θυσία δὲν

είναι «μυστήριο». 'Από πού ξέρουμε ότι ο Κορνάρος πέθανε το 1677 στη Σητεία; 'Ασφαής και η χρονολογία του Χορτάτση: «γεννήθηκε στο τέλος του 16ου και πέθανε στην αρχή του 17ου». Διόρθ. ακόμη στη σημ. 3 το έτος εκδ. της 'Ερωφίλης «Στοχαστή»: όχι 1962, αλλά 1926. Οι μεταφράσεις, καμωμένες από τον Helmut Schareika, περιέχουν τον θρήνο του Βλαντίστρατου ('Ερωτ. Δ 1993-2016) και τον μονόλογο του 'Αβραάμ (στ. 29-94).

Ε.Δ.Κ.

β) Κρητικό θέατρο

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΧΟΡΤΑΤΖΗ, 'Ερωφίλη. Προλεγόμενα ΑΛΕΞΗ ΣΟΛΟΜΟΥ, [Αθ. 31969].

[Γαλαξίας, Βιβλιοθήκη 'Ελλήνων και ξένων συγγραφέων]. 8ο μ., σσ. 175.

'Από μιá χρηστική έκδοση έργου τής παλαιότερης λογοτεχνίας μας δεν μπορεί κανείς να απαιτήσει κριτική επεξεργασία του κειμένου, περιμένει ώστόσο μιá υπεύθυνη παρουσίαση που θα δίνει, τι καλύτερο υπάρχει. Αυτό έλειπε από τις δύο πρώτες εκδόσεις τής 'Ερωφίλης στη σειρά του «Γαλαξία» (1961, 1966), που είχαν γίνει με βάση το «Κρητικόν Θέατρον» του Κ. Ν. Σάθα (1879), έργο που έχει ακόμη τήν άξια του, είναι όμως τουλάχιστον ανεπαρκές ύστερα από τήν κριτική έκδοση τής τραγωδίας από τον Στ. Ξανθουδίδη (1928). Στην τρίτη έκδοση έχει ληφθῆ τώρα υπόψη και η έκδοση αυτή, όπως δηλώνεται στο σημείωμα τής σ. 4, και μπορεί ο αναγνώστης να διαπιστώσει τή βελτίωση του κειμένου' δεν είναι όμως εύκολο, ούτε και σκόπιμο, να παραβάλλει λεπτομερώς τις εκδόσεις μεταξύ τους, για να διαπιστώσει ως ποιά σημείο χρησιμοποιήθηκε η έκδοση Ξανθουδίδη. Μιά διευκρίνιση των εκδοτών θα ήταν πολύ κατατοπιστική.

'Η φιλολογική έρευνα σήμερα έχει ανοίξει τους δρόμους για μιá καινούρια κριτική έκδοση τής 'Ερωφίλης, ή όποια θα δώσει το πιό σωστό κείμενο, που με τή σειρά τους θα ανατυπώσουν οι χρηστικές εκδόσεις¹. 'Ως τότε μπορεί να χρησιμοποιηται η νέα έκδοση «Γαλαξία», ή μόνη που προσφέρει σήμερα στο αναγνωστικό κοινό ένα καλό κείμενο τής 'Ερωφίλης, όχι όμως φιλολογικά υπεύθυνο.

Ε.Δ.Κ.

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΑΛΕΞΙΟΥ, Κρητικά σύμμεικτα, 1. Παρατηρήσεις στην «'Ερωφίλη», 'Ελληνικά 22 (1969) 441-442.

Εύστοχος διορθώσεις στον Πρόλογο (18 *δικιοσύνες* αντί *δικιοσύνης*), 'Ιντ. Α 6 (το Θεό αντί *τῶ θεῶ*). 'Επίσης, στον στ. 8 του ίδιου 'Ιντερμέδιου, προτιμότερη ή γραφή *επέσαμε στον 'Αδη* (που παρέχει το *χφ Legrand*) από *μάς ξριξε* των εκδόσεων.

Λ.Π.

W. F. BAKKER, Some remarks on Megas' commentary on «The Sacrifice of Abraham», *Κρ. Χρ.* 21 (1969) 130-133.

'Ερμηνευτικές παρατηρήσεις στους στίχους 343-344, 255-356, 371-372, 625-626: όχι πάντα πειστικές ή και απαραίτητες.

Ε.Τσ.

SPYROS A. EVANGELATOS, Das griechische Theater in Spätrenaissance, Barock und Aufklärung, *περ. Maske und Kothurn* (Wien) 15 (1969) 119-130, πίν. XIV-XVI.

1. Μιά προσπάθεια κριτικής αποκατάστασης του κειμένου σύμφωνα και με τις νεότερες έρευνες παρουσίασε ο καθηγητής Λίνος Πολίτης στον Γ' τόμο τής «Ποιητικής 'Ανθολογίας» του ('Η κρητική ποίηση του 17ου αιώνα, «Γαλαξίας», 1964): τὰ ἀποσπάσματα τής 'Ερωφίλης εκδίδονται στις σελ. 19-58.

Σύντομη παρουσίαση του κρητικού και του έπτανησιακού θεάτρου (17ος και 18ος αιώνας) στο ειδικό αυτό ξένο θεατρικό περιοδικό. Παρ' όλη του τη συντομία το άρθρο δίνει μία πολύ άκριβη εικόνα του θέματος, προπάντων βασισμένη στα τελευταία έπισημονικά συμπεράσματα (στα όποια άλλωστε κατά πολύ έχει συμβάλει και ο ίδιος ο συγγρ. με προγενέστερα δημοσιεύματά του). Φυσικό (και ευχάριστο) είναι να επιμένει ο συγγρ. στα καθαρά θεατρικά (σκηνικά) στοιχεία και πολύ εϋπρόσδεκτη ή ανατύπωση των χαλκογραφιών από την έκδοση της «Amogosa Fede» του Παντίμου (Βενετία 1620) —όπου και η προσωπογραφία του δεκαοχτάχρονου ποιητή («του μόνου από τους παλαιότερους νεοέλληνες δραματικούς ποιητές, που έχουμε την εικόνα τους»). Δημοσιεύεται επίσης (πίν. XIV) από το Μαρκιανό χφ, για πρώτη φορά, ένα σκίτσο της πτερωτής Τύχης (που κάνει τον πρόλογο στον «Φορτουνάτο»), συνοδευμένο από πολύ αξιόλογα συμπεράσματα σχετικά με τη σκηνική παράσταση του έργου: ο συγγρ. πιστεύει πως το σκίτσο αυτό έγινε για μία μεταγενέστερη παράσταση του «Φορτουνάτο» στην Κεφαλληνία. Στο τέλος πλούσια βιβλιογραφία (των έργων και των σχετικών μελετών). Λ.Π.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Θ. ΖΩΡΑΣ, Μία ιταλική τραγωδία Κρητός συγγραφέως, ή «Fedra» του Francesco Bozza, Στό: *Πεπραγμένα του Β' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τόμ. 4, 'Αθ. 1969, σ. 178-191.

Τά λογοτεχνικά έργα που έγραψαν Έλληνες σε ξένη γλώσσα ανήκουν βέβαια περισσότερο στην ξένη λογοτεχνία παρά στην ελληνική, δεν παύουν όμως να έχουν ενδιαφέρον και για τον ιστορικό της νεοελληνικής λογοτεχνίας, ιδίως μάλιστα σε περιπτώσεις όπως των Κρητικών που γράφουν Ιταλικά δραματικά έργα την ίδια εποχή που ακμάζει και το κρητικό θέατρο, όπως π.χ. ο Πάντιμος ή ο Βότσας. Τη «Fedra» του τελευταίου την είχε ήδη παρουσιάσει ο Σάθας στο «Κρητικόν Θέατρον» και είχε έπισημάνει τις ομοιότητες με την Έρωφίλη. «Βεβαίως από της εποχής, καθ' ήν έγραφεν ο Σάθας, ή μελέτη των πηγών των Κρητικών κειμένων ως και ή συγκριτική περι τά έργα ταύτα έρευνα έχει σημειώσει σημαντικήν πρόοδον και έχει τεθή επί νέων βάσεων», παρατηρεί πολύ σωστά ο συγγρ. Θα περιμέναμε όμως το συμπέρασμά του να είναι διαφορετικό και όχι απλώς ότι «παρμένει όπωςσδήποτε εκτός άμφιβολίας ότι υπάρχει έν πολλοίς στενή συγγένεια μεταξύ των δύο τραγωδιών, της Φαίδρας και της Έρωφίλης».—'Ο συγγρ. σκοπεύει να κάμη νέα έκδοση της τραγωδίας και να τη μελετήσει καλύτερα. Στη σύντομη αυτή ανακοίνωση περιορίζεται σε μία άπλη παράθεση, και συγκριτική παρουσίαση μερικών σκηνών από τά δύο έργα, που τις είχε ήδη υποδείξει ο Σάθας. Λ.Π.

Ε. ΚΡΙΑΡΑΣ, Noms propres de provenance italienne dans le «théâtre crétois». Degré d'érudition des auteurs, *RESEE* 7 (1969) 133-141.

Μελέτη για τά κύρια ονόματα ανθρώπων και τόπων, τά ιστορικά και τά μυθολογικά που μεταφράζονται από τά Ιταλικά στα έργα του κρητικού θεάτρου. 'Ο συγγρ. προσπαθεί με τη μελέτη των στοιχείων αυτών να οδηγήσει σε συμπεράσματα σχετικά με τó είδος της παιδείας των κρητικών συγγραφέων και ποιητών στις αρχές του 17ου αιώνα. 'Υστερ' από γενική κατατοπιστική εισαγωγή για τή μεσαιωνική παράδοση και για τήν επίδραση της Ιταλικής 'Αναγέννησης στην Κρήτη, γίνεται ή παρουσίαση των έργων και δημοσιεύεται κατάλογος των κυρίων ονομάτων από τήν Έρωφίλη, τόν Ζήνωνα, τόν Κατζούρμπο, τόν Στάθη, τόν Φορτουνάτο, τήν Πανώρα (Γύπαρη), τόν Πιστικό βοσκό. 'Ο συγγρ. δέχεται δύο παράγοντες που επιδρούν στη διαμόρφωση της κρητικής λογοτεχνίας: τή ζωντανή

μεσαιωνική ελληνική παράδοση και την ιταλική λογοτεχνία της 'Αναγέννησης¹. Οι συντηρητικές τάσεις των βυζαντινών λογίων δέν έφτασαν με τὸ ἀρχαϊστικό τους πνεῦμα στην Κρήτη. Ὁ οὐμανισμός των κρητικών λογίων δέν ἐπηρεάσε τὴ γλῶσσα καὶ τὴ λογοτεχνία, καὶ ἔτσι ἄφησε τὸ δρόμο ἀνοιχτὸ γιὰ τὴ λογοτεχνικὴ παραγωγή στὴ ζωντανὴ λαϊκὴ γλῶσσα. Μέσα στὸ κλίμα αὐτὸ μεταφράζονται καὶ τὰ κύρια ὀνόματα ἀπευθείας ἀπὸ τὰ ιταλικά χωρὶς νὰ περάσουν ἀπὸ τὴ λόγια ἐπεξεργασία των ἀρχαϊστικῶν τάσεων, πὸν θὰ ἔδιναν τοὺς τύπους των ὀνομάτων κατὰ τὴν ἐλληνικὴ παράδοση. Ε.Δ.Κ.

VINCENZO PECORARO, Le fonti dei cori della Ἐρωφίλη, *Ἑλληνικά* 22 (1969) 370-376.

Ἀπὸ τὸν καιρὸ πὸν ὁ Bursian (1870) ἀναγνώρισε τὸ πρότυπο τῆς Ἐρωφίλης στὴν ιταλικὴ τραγωδία τοῦ G. B. Giraldi «Orbecche», ἔγινε γνωστὸ ὅτι τὰ χορικά τοῦ ἔργου δέν προέρχονται ἀπὸ τὸ πρότυπο αὐτὸ. Κοντὰ στις ἄλλες ἔρευνες πὸν ἔγιναν σχετικὰ μετὴν προέλευση των χορικῶν, ὁ συγγρ. μνημονεύει καὶ τὸν K. N. Σάθα, ὁ ὁποῖος στὸ «Κρητικὸν Θέατρον» (1879) εἶχε διαπιστώσει στενὴ συγγένεια ἀνάμεσα στὸ 4ο χορικὸ τῆς Ἐρωφίλης καὶ στὸ 1ο τῆς ιταλικῆς τραγωδίας «Sofonisba» τοῦ G. G. Trissino. Εἶναι περιεργὸ πὸς ὁ Σάθας δέν προχώρησε σὲ περισσότερες διαπιστώσεις, τίς ὁποῖες κάνει τώρα ὁ συγγρ. καὶ βρίσκει πιστὴ ἀντιστοιχία καὶ σὲ ἄλλο χορικὸ: Sofonisba 4ο χορικὸ - Ἐρωφίλη 1ο χορικὸ. Τὰ δύο χορικά τοῦ Trissino, ὁ ὁποῖος ἦταν θαυμαστής τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, ἀντλοῦν ἀπευθείας ἀπὸ τὸν Σοφοκλῆ, καὶ ἐπομένως ἔμμεσα, διὰ τοῦ Trissino καὶ ὄχι διὰ τοῦ Σενέκα, ὅπως ὑποστηρίχτηκε, φτάνει ὁ Χορτάτης στὸ ἀρχαῖο πρότυπο. —Καὶ στὸ δεύτερο χορικὸ τῆς Ἐρωφίλης ὁ συγγρ. βρίσκει ἀντιστοιχίες μετὸ πρῶτο χορικὸ τοῦ «Aminta» τοῦ Tasso, πράγμα πὸν, ὅπως ὁ ἴδιος σημειώνει στὸ τέλος τῆς μελέτης του, εἶχε ἀπλῶς ἐπισημάνει ὁ Bursian. Ε.Δ.Κ.

δ) Ἐρωτόκριτος καὶ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ

ΛΙΝΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ, Ἡ ἀποκατάσταση ἑνὸς χωρίου τοῦ «Ἐρωτόκριτου», *Ἑλληνικά* 22 (1969) 235-237.

Δέν συμφωνῶ μετὴν ἀποκατάσταση πὸν πρότεινε ὁ E. Κριαρᾶς, *Ἑλληνικά* 21 (1968) 410-412, στὸν στ. Δ 1077 τοῦ Ἐρωτόκριτου: *τσί νιές* (ἐνν. λαβωματιές) ἀντὶ *τσιμιές* (= κλοτσιές), καὶ ἐκθέτω τοὺς λόγους πὸν με πείθουν γι' αὐτὸ (παραθέτοντας ἀκριβῶς καὶ τίς γραφές ὅπως μᾶς παραδίδονται στὰ δύο σκέλη τῆς φιλολογικῆς παράδοσης τοῦ κειμένου, στις ἐκδόσεις τῆς Βενετίας καὶ στὸ χφ τοῦ Λονδίνου). Λ.Π.

ΕΜΜ. ΚΡΙΑΡΑΣ, Ἀρχαϊστικά στοιχεῖα στὸν «Ἐρωτόκριτο», Στό: *Πεπραγμένα τοῦ Β' Διεθνoῦς Κρητολογικοῦ Συνεδρίου*, τόμ. 4, Ἀθήναι 1969, σ. 255-276.

Ἐξετάζονται: Α' Οἱ λεξικολογικοὶ καὶ τυπολογικοὶ ἀρχαϊσμοί, Β' Ἀρχαϊσμοὶ στὸ κλιτικὸ σύστημα καὶ στὰ ὑπερθετικά, Γ' Ἀρχαϊσμοὶ συντακτικοί. Τὸ συμπέρασμα τοῦ συγγρ. εἶναι ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ «Ἐρωτόκριτου», ἐκτὸς ἀπὸ σπάνιες ἐξαιρέσεις, εἶναι τὸ

1. Νομίζω ὅμως πὸς εἶναι πολὺ ἀργὰ νὰ μιλοῦμε στὴν ἐποχὴ αὐτὴ (17ο αἰῶνα) γιὰ μεσαιωνικὴ παράδοση σ' ἕναν τόπο πὸν τὸ κλίμα τῆς Ἀναγέννησης, μακριὰ ἀπὸ τίς ἐθνικῆς περιπέτειες τοῦ ὑπόλοιπου ἐλληνισμοῦ, ἔχει φυσιολογικὰ βοηθήσει νὰ ἀναπτυχθῆ τὸ νεοελληνικὸ πνεῦμα, ὁ κόσμος πὸν δημιουργήθηκε ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη τοῦ μεσαιωνικοῦ καὶ ἔδωσε ἀπὸ τὸν 15ο αἰῶνα δείγματα τῆς ἐξέλιξης αὐτῆς στὴ λογοτεχνία.

γνήσιο κρητικό ιδίωμα της εποχής του, και ότι έτσι επιβεβαιώνεται ή άποψη ότι ο Κορνάρος δέν πρέπει νά είχε ούσιαστικότερη γνώση τής άρχαίας έλληνικής γλώσσας και του άρχαίου έλληνικού κόσμου. Ή μελέτη τής προσωπικότερης γλώσσας και του άτομικότερου ύφους του ποιητή του «Έρωτόκριτου» θά μάς βοηθήση —καταλήγει ό συγγρ.— και στη λύση του ζητήματος τής ταυτότητάς του με τον ποιητή τής «Θυσίας του Άβραάμ». Α.Π.

Z. 17ος ΚΑΙ 18ος ΑΙΩΝΑΣ

β) Ποίηση

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Κ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ, "Ένας θρήνος για την άλωση τής Κωνσταντινουπόλεως, *Παρουσός* 11 (1969) 616-620.

Ή Μάνθος Ίωάννου, στο τέλος τής γνωστής του «Ίστορίας περι τής συμφοράς και σκλαβιάς του Μωρέως» (βλ. Δημητρά, Ίστορία *1968, σ. 122) παραθέτει και μερικά ποιήματα στιχουργήματα: σ' ένα άπ' αυτά, «Περί του βασιλέως Κωνσταντίνου», προσθέτει και έναν σύντομο θρήνο για την Άλωση (36 στίχοι), που ό συγγρ. τον έκδίδει από την πρώτη προσιτή έκδοση τής «Ίστορίας», του 1779 (με παράθεση στο κριτικό ύπόμνημα διαφορετικών γραφών και από τις μεταγενέστερες εκδόσεις). Ήπισημαίνεται ή όμοιότητα όρισμένων στίχων με τον γνωστό θρήνο του Ματθαίου Μυρέων, όμοιότητα που, κατά τον συγγρ., δέν μπορεί νά είναι τυχαία και όφείλεται άσφαλώς στη μεγάλη διάδοση που είχε τό τελευταίο έργο. Ούσιαστικές σημειώσεις συμπληρώνουν την έπιμελημένη έκδοση. Ή συγγρ. έτοιμάζει ιδιαίτερη μελέτη για τον Μάνθο Ίωάννου. Α.Π.

ΣΠΥΡΟΣ Α. ΕΥΑΓΓΕΛΑΤΟΣ, Γεώργιος Μόρμορης ό ποιητής του «Άμύντα», *Έλληνικά* 22 (1969) 173-182.

Ή συγγρ., όδηγημένος από μιá χειρόγραφη σημείωση σ' ένα αντίτυπο τής Δημοτικής Βιβλιοθήκης του Bergamo, ανακάλυψε πώς ποιητής τής άνώνυμα έκδομένης μετάφρασης του «Άμύντα» του Tasso (έκδ. Βενετίας, 1745) είναι ό ιατροφιλόσοφος Γεώργιος Μόρμορης από τά Κύθηρα (1720-1790), γνωστός και από άλλα στοιχεία. Δίνονται διάφορες πληροφορίες γι' αυτόν από άνέκδοτες πηγές (σπουδάζει στην Πάντοβα, άπ' όπου άποφοιτά Φεβρ. 1745, έγκαθίσταται ύστερα στα Κύθηρα), και ξεετάζεται ή μετάφραση από άποψη λογοτεχνική και θεατρική. Κατά τον συγγρ. δέν πρόκειται ούσιαστικά για μετάφραση, αλλά για «έλεύθερη άνάπλαση» του έργου του Tasso: «ή κομψή commedia pastorale τής όψιμης Άναγέννησης» καταντά ένα «δυσκίνητο, διδακτικού ύφους δράμα... τής εποχής του διαφωτισμού», άποτελεί όμως άξιόλογο σταθμό για την ίστορία τής νεοελληνικής δραματογραφίας. Ή συγγρ. ευτύχησε ν' ανακαλύψη και μιá προσωπογραφία του Μόρμορη, που σώζεται στους άπογόνους του στην Άθήνα, και τή δημοσιεύει στον πίν. 3.

Α.Π.

ΟΔΥΣΣ. ΛΑΜΨΙΔΗΣ, Κωνσταντίνος Μανασσής και Καισάριος Δαπόντες, *Παρουσός* 11 (1969) 84-88.

Στον «Καθρέπτη γυναικών» ό Δαπόντες παραθέτει στίχους από τή «Χρονική Σύνοψη» του Μανασσή, καθώς και άλλα κείμενα του ίδιου βυζαντινού συγγραφέα. «Σκοπός του παρόντος σημειώματος —γράφει ό συγγρ.— είναι μόνον νά παρουσιάση τά υπό του Δ. γραφόμενα διά τον Μανασσών εις τάς σελίδας του Καθρέπτου γυναικών». Α.Π.

γ) Δημοτική πεζογραφία

ΗΛΙΑ ΜΗΝΙΑΤΗ, *Πέτρα σκανδάλλον*, ήτοι διασάφησης τῆς ἀρχῆς καὶ αἰτίας τοῦ σχήματος τῶν δύο ἐκκλησιῶν, Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς, μετὰ τῶν πέντε διαφωνουσῶν διαφορῶν. Εὐλογία σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Κεφαλληνίας κ. κ. Προκοπίου, Ἐπιμελεία καὶ ἐπιστάσις πρωτοπρεσβυτέρου Κωνσταντίνου Γκέλη π. θ., Ἀθ. 1969. 80 μ., σσ. 155. (Ἐκδοσις Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας ἐπὶ τῇ συμπληρώσει τριακοσίων ἐτῶν ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἠλία Μηνιάτη (1669-1969)).

Ν. ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ, Ἠλίας Μηνιάτης (300 χρόνια ἀπὸ τῆ γέννησί του), *Ἀκτίνες* 32 (1969) 347-359.

Σημείωμα ποῦ τονίζει τὴ σημασία του καὶ τὴν ἀφοσίωσή του στὴν ὀρθοδοξία.

ΤΑΣΟΣ ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, Ἠλίας Μηνιάτης, *Παρασός* 11 (1969) 559-576.

Ἄρθρο γραμμένο μὲ ἀφορμὴ τὰ 300 χρόνια ἀπὸ τῆ γέννηση τοῦ Μ. Χωρὶς καινούρια στοιχεῖα δίνονται τὰ βιογραφικὰ (σ. 560-565) καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὸ ἔργο του (σ. 565-571). Στὸ τέλος (σ. 571-576) ἀνάλυση μιᾶς ὀμιλίας (στὴν Κυριακὴ πρὸ τῶν Χριστουγέννων).

Λ.Π.

ΒΑΣ. ΛΑΟΥΡΔΑΣ, Παρατηρήσεις στὶς «Διδαχὲς» τοῦ Ἠλία Μηνιάτη, Στό: *Πρακτικὰ τρίτου Πανονίου Συνεδρίου*, τόμ. 2, Ἀθ. 1969, σ. 50-57.

Γ. ΒΑΛΕΤΑΣ, Ποταμιού: Ἡ πατρίδα τοῦ Ροδινοῦ καὶ ὀλόκληρης σειρᾶς λογίων, *Κυπριακὸς Λόγος* 1 (1969) 132-134.

Μὲ ἀρκετὴ ὑπερβολή, ὅπως τὸ συνηθίζει ὁ συγγρ., ἐξάιρεται ἡ προσωπικότητα τοῦ Ροδινοῦ, ποῦ τὸν χαρακτηρίζει «μὴ ἀπὸ τίς κορυφαῖες, μεγάλες μορφὲς τῆς Κυπριακῆς, τῆς καθόλου νεοελληνικῆς λογοτεχνίας», ἀκόμα καὶ «ἔθναπόστολο»—χωρὶς ὡστόσο νὰ σημειώη κάπου πὼς ὑπῆρξε καὶ φανατικὸς «λατινόφων». Ὁ συγγρ. ἀφιέρωσε στὸν Ρ. μιὰ ἀνακοίνωση στὸ Α΄ Κυπρολογικὸ Συνέδριο («ἀναστύλωσε τὴ μορφή του», κατὰ τὴν ἐκφρασή του). Ἐδῶ μιᾶ περισσότερο γιὰ τὴν ἰδιαιτέρη πατρίδα του, ποῦ τὴν ἐντοπίζει στὸ ὄρεινὸ χωριὸ Ποταμιού, στὴν περιφέρεια τῆς Λεμεσοῦ (καὶ ὄχι στὴν Ποταμιὰ τῆς Λευκωσίας, ὅπως πίστεψαν ἄλλοι). Λίγα λόγια καὶ γιὰ μερικοὺς ἄλλους λογίους ἀπὸ τὸ ἴδιο χωριό, ποῦ τοὺς ἀναφέρει ὁ Ρ.

Λ.Π.

Φ. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Κοσμῆς ὁ Αἰτωλός* (Ὁ ἔθναπόστολος), [Ἀθ. 1969]. 80, σσ. 195.

δ) Λόγιοι. Νεοελληνικὸς διαφωτισμὸς

С. ТН. DIMARAS, *La Grèce au temps des Lumières*, Genève 1969 (Études des Philologie et d' Histoire ἀρ. 9). 160, σσ. 169.

Βλ. τὴ βιβλιοκρισία τοῦ Λ. Πολίτη, ἐδῶ παραπάνω σ. 442-446.

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ, Περὶ Φαναριωτῶν, *Ἀρχ. Θρ.* 34 (1969) 117-140.

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ, Χρονολογικὰ τοῦ Βικεντίου Δαμοδοῦ, Στό: *Πρακτικὰ τρίτου Πανονίου Συνεδρίου*, τόμ. 2, Ἀθ. 1969, σ. 16-21.

‘Ο συγγρ. ανακοινώνει τρία έγγραφα από τὰ Κρατικά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας σχετικά με τὴν ἐγγραφή τοῦ Δ. στοῦ Φλαγγινιανῶ Φροντιστήριου, ἀπὸ τὰ ὅποια φαίνεται ὅτι γεννήθηκε τὸ 1700, δηλαδὴ ἀναθεωρεῖται ἢ ὡς σήμερα θεωρουμένη ὡς χρονολογία γεννήσεώς του, τὸ 1678/9. Ἀπὸ τὴν ἐρευνα ἐξάλλου στοῦ Παλαιῶ Ἀρχεῖο τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πάδοβας γίνεται φανερό ὅτι ὁ Δαμοδὸς πῆρε τὸ διδακτορικὸ δίπλωμα τοῦ Δικαίου ἀπὸ τὸ Collegio Veneto τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1721. Τὰ νέα αὐτὰ στοιχεῖα ἔχουν ιδιαίτερη σημασία, γιατί μετατοπίζοντας τὴ χρονολογία τῆς γεννήσεως του κατὰ εἴκοσι ἔτη, ἐρμηνεύουν, κατὰ τὸν συγγρ., «τὴν περιορισμένη ἀκτινοβολία του» καὶ δικαιολογοῦν τὴν ἐπιβολὴ πού ἀσκεῖ ἐπάνω του ὁ Ἡλίας Μηνιάτης.

B.Σ.

PR. ILIOU, Pour une étude quantitative du public des lecteurs Grecs à l'époque des Lumières et de la Révolution, 1740-1832. Στό: *Actes du Premier Congrès International des Études Balkaniques et Sud-Est Européennes*, τόμ. 4, Σόφια 1969, σ. 475-480.

LEO ALLATIUS, *The Newer Temples of the Greeks*, translated, annotated and with an Introduction by A. CUTLER, Pennsylvania State University Press, 1969. σσ. XXVIII, 47. Δὲν τὸ εἶδαμε.

Z. N. ΤΣΙΡΠΑΝΑΗΣ, Κωνσταντῖνος Καλοκρατᾶς (1589-17ος αἰ.), "Ένας ἄγνωστος λόγιος ἀπὸ τὴν Βέροια, *Μακεδονικά* 9 (1969) 266-277.

‘Ο χαρακτηρισμὸς «λόγιος» ἴσως νὰ εἶναι κάπως ὑπερβολικός. ‘Ο Κ. ἦταν ἀπὸ τοὺς μαθητὲς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου τῆς Ρώμης, ὅπου τὸν βρίσκουμε στὰ χρόνια 1600-1610, συμμαθητὴ καὶ φίλο τοῦ Ἀλλατίου. ‘Ο συγγρ. παρέχει ἀπὸ ἀνέκδοτες πηγὲς μερικὰ στοιχεῖα γι’ αὐτόν, κυρίως ἀπὸ ἓνα ἀνέκδοτο κείμενο τοῦ Ἀλλατίου με ἀναμνήσεις του ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ Κολλεγίου, ὅπου ὁ Χιώτης σοφὸς κάνει ιδιαίτερο λόγο γιὰ τὴν ικανότητα τοῦ Κ. στὴ σύνθεση ἀρχαιοελληνικῶν στίχων. Ένα τέτοιο (τὸ μόνο ἔργο του ποὺ σώθηκε), ἓνα ἐλεγειακὸ ποίημα ἀποχαιρετιστήριον πρὸς τὸν Ἀλλάτιο, δημοσιεύει, ἀπὸ αὐτόγραφο φύλλο, ὁ συγγρ., με καλὸ ὑπομνηματισμὸ (στὴ δημοσίευση τὸν βοήθησε ὁ καθηγ. Δ. Λυπουρλής· παρατίθεται καὶ φωτογραφία). (Στὸν στ. 1 μὴπως *ἐτάχθης* ἀντὶ *ἐτύχθης*; στ. 4 τὸ *πάτος*, καὶ μάλιστα θηλυκὸ, πολὺ ἀμφίβολο· στὴ φωτογραφία διαβάζεται μᾶλλον *πάτις*—λάθος γραφικὸ ἴσως ἢ ζῆλος ἰωνικὸς ἀντὶ γιὰ *πάτις*; Τὸ *πασιμέλουσα* ἅπαξ λεγόμενον, ‘Ομ. μ 70—σήμερα οἱ ἐκδ. γράφουν *πᾶσι μέλουσα*).

A.Π.

MARIA Γ. ΝΥΣΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ, ‘Ο Πατμιακὸς κῶδιξ 838: Λανθάνον χειρόγραφον τῆς Γραμματικῆς τῶν Λειχουδῶν, Στό: *Πρακτικά τρίτου Πανιωνίου Συνεδρίου*, τόμ. 2, Ἀθ. 1969, σ. 143-154.

Ἡ συγγρ., πιστοποίησε πῶς ὁ κῶδ. Πάτμου 838, ποὺ ἦταν ὡς τώρα ἄγνωστος καὶ ἀταύτιστος, περιέχει τὴν Ἑλληνικὴ καὶ λατινικὴ Γραμματικὴ τῶν ἀδελφῶν Λειχουδῶν, με ρωσικὴ μετάφραση. Ἀπὸ αὐτὴν εἶναι γνωστὰ ἕξι χφ, ἀπὸ τὰ ὅποια τὰ πέντε στὴ Ρωσία, τὸ ἕκτο, στὴ Μονὴ Ἰβήρων, ἐλλειπέστατο. Δίνεται λεπτομερὴς περιγραφή τοῦ χφ (καὶ πανομοιότυποι πίνακες) καὶ γίνεται σύγκριση με τὰ ρωσικά (ποὺ μερικὰ ἢ συγγρ. τὰ ξέρει ἀπὸ αὐτοψία). Τὸ Πατμιακὸ, κατὰ τὴ συγγρ., εἶναι γραμμμένο με τὸ ἴδιο χέρι ὅπως καὶ τὸ χφ Ὀδησοῦ (χρονολογ. 1696-1718) καὶ λίγο μεταγενέστερο ἀπὸ τοῦτο (πάντως πρὶν ἀπὸ τὸ 1725, ποὺ εἶναι ἡ χρονολογία ἑνὸς κτητορικοῦ σημειώματος). Στὸ τέλος γιὰ τὸν κάτοχο τοῦ χφ (1725) Ἀλ. Μπάρσοβ καὶ γιὰ τὸ πῶς τὸ χφ περιήλθε στὴν Πάτμο.

A.Π.

ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΒΑΣΠΑΒΕΛΛΗΣ, Συμπληρωματικά διά τόν Ἰωάννην Κωττούνιον, *Μακεδονικά* 9 (1969) 339-341.

Ὁ συγγρ. συμπληρώνει τήν παλαιότερη πραγματεία του: «Ἰωάννης Κωττούνιος, ὁ ἐκ Βεροίας σοφός», Θεσσαλ. 1943, μέ τή δημοσίευση δύο ἐγγράφων ἀπό τό Κρατικό Ἀρχεῖο τῆς Βενετίας (Dispacci del Bailo di Costantinopoli B 159), τά ὁποῖα πληροφοροῦν ὅτι ὁ Κωττούνιος εἶχε ἀνεπιό μέ τό ἴδιο ὄνομα καί ὅτι μετά τό θάνατο τοῦ θεοῦ του διεκδικεῖ τά κληρονομικά του δικαιώματα ἀπό τήν περιουσία. Τό πρῶτο ἐγγράφο, Κων/λις 25 Ὀκτωβρίου 1677, εἶναι ἡ ἀναφορά τοῦ Βενετοῦ βαίλου τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τή Γερουσία, στήν ὁποῖαν ἀνακοινώνει τήν περίπτωσιν. Τό δεύτερο εἶναι τό συνημμένο ἀντίγραφο τῆς ἀναφορᾶς τοῦ Κωττούνιου πρὸς τόν Μουσταφά, πρῶτο Βεζύρη, ἀπό τόν ὁποῖο ζητεῖ νά διατάξῃ τόν βαῖλο νά τοῦ ἀποδώσῃ τό δίκιο του, δηλαδή νά τοῦ πληρωθῇ στή Βενετία, ὅπου ἔζησε καί πέθανε ὁ θεῖος του, ἕνα ποσό πού τοῦ εἶχε δανείσει ἡ μητέρα του.

Β.Σ.

C. DIMA - DRĂGAN, Le patriarche Chrysanthé Notaras et le docteur Jean Comnène, étudiants à Padoue, *RESEE* 7 (1969) 691-693.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΧΡΗΣΤΟΥ, Ἠσυχαστικά ἀναζητήσεις εἰς τά Ἰωάννινα περὶ τό 1700, *Κληρονομία* 1 (1969) 337.

Τό ἡσυχαστικό κίνημα τοῦ 14ου αἰ., πού ὀδήγησε στή συγκρότηση θεολογικοῦ συστήματος καί τήν ἔκφραση τοῦ γνησίου φρονήματος τῆς ὀρθοδοξίας, εἶχε λησμονηθῆ ἐπὶ δύο αἰῶνες μετά τήν Ἀλωση. Ὁ συγγρ. ἀσχολεῖται μέ τήν ἀναβίωσιν τῶν ἡσυχαστικῶν ἀναζητήσεων στά Ἰωάννινα γύρω στό 1700. Οἱ διδάσκαλοι Βησσαρίων Μακρῆς καί Γεώργιος Σουγδουρῆς εἶναι οἱ κύριοι ἐκπρόσωποι τῆς θεολογικῆς αὐτῆς διαμάχης (1696-1699), μέ θέμα τό καθαυτό θεολογικό πρόβλημα τοῦ ἡσυχασμοῦ, τή διάκριση δηλαδή μεταξύ θείας οὐσίας καί θείας ἐνεργείας. Κατηγοροῦν τόν Σουγδουρῆ ὅτι δέχεται ὄχι πραγματική διάκριση, πού εἶναι ἡ ὀρθόδοξη ἡσυχαστική ἀντίληψη, ἀλλά ὀνομαστική, ἐρμηνεύοντας τό «τῷ λόγῳ τῷ ὀριστικῷ» τῆς διδασκαλίας του σάν συνώνυμο τῆς «κατ' ἐπίνοιαν διακρίσεως». Ὁ συγγρ. θεωρεῖ τή διαμάχην αὐτή σάν μιᾶ νέα ἔκφραση τῆς ἀντιθέσεως συντηρητισμοῦ (ἡσυχασμοῦ-Μακρῆς) καί φιλελευθερισμοῦ (σχολαστικισμοῦ-Σουγδουρῆς). Μετά τήν ἀπολογία τοῦ Σουγδουρῆ καί τήν ἀπαλλαγὴν του κλείνει ἡ πρώτη φάση τῶν ἡσυχαστικῶν ἀναζητήσεων στά Ἰωάννινα. Τῆ συνέχεια τοῦ ἐπεισοδίου τῆ βλέπει ὁ συγγρ. στήν περιπέτεια τοῦ Μεθοδίου Ἀνθρακίτη. Στήν περίπτωσιν ὁμοῦς αὐτή τά γεγονότα παρουσιάζονται ἀντίστροφα. Ὁ μνημένος στόν ἡσυχασμό Ἀνθρακίτης κατηγορεῖται ὅτι εἶναι ὁπαδός τοῦ ἡσυχαστοῦ Μολίνου καί καταδικάζεται. Ἡ κατηγορία αὐτή, ἀβάσιμη καί πλανημένη, εἶναι, κατὰ τόν συγγρ., ἀποτέλεσμα παρεξηγήσεως. Ὁ σπουδασμένος στή Δύση Ἀνθρακίτης, σέ ἐποχὴ πού κυριαρχοῦν τά νεώτερα φιλοσοφικά ρεύματα, ἐπηρέάζεται ἀπό τό σύστημα τοῦ Μαλεμβρανχίου καί διαμορφώνει δικό του φιλοσοφικό σύστημα, τό ὁποῖο καί διδάσκει στά Ἰωάννινα. Οἱ συγκεκριμένες πληροφορίες γιά τίς ἡσυχαστικές τάσεις καί τό νέο του φιλοσοφικό σύστημα ὀδήγησαν στή σύγκυση Μαλεμβρανχίου καί Μολίνου. Ὁ συγγρ. ἐρμηνεύει τό παράδοξο τῆς κατηγορίας τοῦ Σουγδουρῆ γιά ἀντιησυχασμό, καί ὕστερ' ἀπό 25 χρόνια τοῦ Ἀνθρακίτη γιά ἡσυχασμό, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἐν τῷ μεταξύ μεταβολῆς τῶν φιλοσοφικῶν τάσεων στήν Κωνσταντινούπολιν. Τήν ἐποχὴν τοῦ Σουγδουρῆ ἡ Ἐκκλησία, προσηλωμένη στήν πατερική παράδοσιν, διατηρεῖ ἐπιφυλάξεις καί ἀπέναντι στόν Ἀριστοτελισμό ἀκόμη, ἐνῶ τήν ἐποχὴν τῆς καταδίκης τοῦ Ἀνθρακίτη, ὅταν ἔχη ἐπικρατήσει ὁ Κορυθαλισμός, καταδικάζονται οἱ νεωτερικές τάσεις καί ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀνθρακίτη.

Προέκταση τῶν ἡσυχαστικῶν αὐτῶν ἀναζητήσεων τῶν Ἰωαννίνων θεωρεῖ ὁ συγγρ. καί τὴν ἀναβίωση τοῦ ἡσυχασμοῦ στὸ Ἅγιον Ὅρος κατὰ τὸν 18ο αἰ., μολονότι ὁ ἀσκητικὸς αὐτὸς ἡσυχασμὸς ἐμφανίζει βασικὲς διαφορὲς ἀπὸ τὸν ἡσυχασμὸ τῶν Ἰωαννίνων, ὁ ὁποῖος συνδυάζεται μὲ τὶς ἀνθρωπιστικὲς σπουδές.

Β.Σ.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΑΚΕΛΛΙΩΝ, Δύο Ρουμελιῶτες δάσκαλοι τοῦ Γένους στὴν Κοζάνη, *Ρουμελιώτικο Ἡμερολόγιο* 14 (1968-70) 57-61.

Γιὰ τὸν Κύριλλο ἱερομόναχο ἐξ Ἀγράφων, ἀπὸ τὸ Φουρνᾶ (μαθητὴ τοῦ Κοσμᾶ Μπαλάνου στὰ Γιάννινα, δάσκαλο στὴν Κοζάνη 1763-68, ἀπὸ ἐκεῖ στὸ Ἅγιον Ὅρος ὡς τὸ θάνατό του) καί τὸν Ἰωάννη τὸν Αἰτωλὸ (Σχολάρχης τῆς Νέας Σχολῆς τῆς Κοζάνης 1777-1782, ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Οὐγγαρία). Ὁ συγγρ. ἀντλεῖ ἀπὸ γνωστὲς πηγές καί κυρίως ἀπὸ τὴ «Βιογραφικὴ Συλλογὴ» τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ. Γιὰ τὸν Ἰωάννη Αἰτωλὸ προσθέτει πληροφορίες ἀπὸ κώδικες τῆς Κοζάνης, πού εἶχε δημοσιεύσει ὁ Α. Σιγάλας. (Ὁ μαθητὴς τοῦ Κυρίλλου καί γνωστὸς Θεσσαλὸς λόγιος καί διδάσκαλος δὲν ὀνομάζεται Πεζᾶρος ἀλλὰ Πεζᾶρος· δὲν πρόκειται γιὰ τυπογραφικὸ λάθος).

Λ.Π.

ASTÉRIOS ARGYRIOU, Remarques sur un traité contre les Hérésies latines attribué à Anastasios Gordios, *REB* 27 (1969) 229-234.

Ὁ συγγρ., ὁ ὁποῖος ἔχει ἐκδώσει τὸ ἔργο τοῦ Γορδίου ἐναντίον τῶν Λατίνων, ἀποδεικνύει ὅτι ἡ «Στηλίτευσις τῆς λατινικῆς αἵρέσεως», πού περιέχεται στὸν κώδ. Ἰβήρων 604, δὲν εἶναι ἔργο τοῦ Γορδίου. Στὸν τίτλο τοῦ χφ ἀναφέρεται «ποιηθεῖσα παρὰ Βησσαρίωνος ἱερομόναχου», ἀλλὰ ἔνα μεταγενέστερο χέρι διέγραψε τὸ *Βησσαρίωνος* καί ἔγραψε *Γόρδιος* (στὸν Λάμπρο: [Ἐναστασίου] Γορδίου ἱερομόναχου), καί πρόσθεσε μάλιστα στὸ περιθώριο: ἀπὸ *Μεγάλα Βραβιανᾶ*. Ὁ συγγρ. βρῖσκει καί ἐσωτερικοὺς λόγους πού ἀποκλείουν τὴν πατρότητα τοῦ Γορδίου: τὸ ἔργο πρέπει νὰ τὸ ἔγραψε ἕνας μαθητὴς τοῦ Βουλγάρεως. Ἀνάμεσα στοὺς δύο ἱερομόναχους Βησσαρίωνες πού γνωρίζουμε ἀπὸ τὴν Τουρκοκρατία (τὸν Βησσαρίωνα Μακρῆ καί τὸν Βησσαρίωνα ἀπὸ τὴ Ραψάνη [1735/8 - ἀρχ. 19ου αἰ.]), ὁ συγγρ., μὲ πειστικὰ ἐπιχειρήματα, ἀποδίδει τὸ ἔργο στὸν δεῦτερον. Ἀξιόλογη ἐργασία πού συνδυάζει μὲ ἐπιτυχία τὴν παλαιογραφικὴ ἔρευνα καί τὴ φιλολογικὴ κριτικὴ.

Λ.Π.

ASTÉRIOS ARGYRIOU, Anastasios Gordios et la polemique anti-islamique post-byzantine, *Revue des Sciences Religieuses* 43 (1969) 58-87.

Τὸ ἄρθρο, ὅπως δηλώνει ὁ συγγρ., εἶναι τὸ πρῶτο μιᾶς σειρᾶς πού θ' ἀκολουθήσουν στὸ ἴδιο περιοδικό, μὲ θέμα τὴν «ἐλληνικὴ μεταβυζαντινὴ πολεμικὴ καί ἀπολογητικὴ φιλολογία κατὰ τοῦ Ἰσλάμ». Μὲ τὸν Γόρδιο ἔχει ἀσχοληθῆ καί στὴ διδακτορικὴ διατριβὴ του στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Στρασβούργου (1967) μὲ θέμα τὴν ἀνέκδοτη πραγματεία τοῦ «Περὶ τοῦ Μωάμεθ καί κατὰ τῶν Λατίνων» (τ. Ι, εἰσαγωγή, τ. ΙΙ, κείμενο, γαλλ. μετάφραση καί σχόλια). Ἐδῶ περιορίζεται στὰ στοιχεῖα τῆς πραγματείας πού ἔχουν σχέση μὲ τὸν Μωάμεθ καί τὴ θρησκεία του. Στὸ α' μέρος δίνει τὸ βιογραφικὸ διάγραμμα τοῦ Γορδίου καί τὴ σχετικὴ βιβλιογραφία. Τὰ ἐπόμενα ἀναφέρονται στὴν πραγματεία, κείμενο εὐρύτατα διαδεδομένο κατὰ τὸν 18ο καί 19ο αἰ., στὸ ὁποῖον ὁμως δὲν ἔχει δοθῆ ἀπὸ τοὺς μελετητὲς τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας καί ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἡ ἀνάλογη σημασία. Ὁ Γόρδιος τὴν συνέθεσε τὸ 1718/9, στὴ Γούβα τῶν Ἀγράφων. Εἶναι, ὅπως δηλώνει ὁ ἴδιος, καρπὸς τοῦ στοχασμοῦ του γιὰ τὴν τύχη καί τὴ δυστυχία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὸ τὸν ὤθησε ν' ἀναζητήσῃ στὴν Ἀποκάλυψη (κεφ. 6, 12, 13), στὸ ὄραμα τοῦ Ναβουχοδονόσορος

(Βιβλ. Δανιήλ) και στους έσχατολογικούς λόγους του Χριστού και του Παύλου, την απάντηση στα έρωτηματικά τὰ σχετικά με τὸν Μωάμεθ, τὴν αὐτοκρατορία του καὶ τὰ πεπρωμένα του. Στὴν έρμηνεία ἀκολουθεῖ τὴν ιστορική μέθοδο καὶ ἀναφέρεται στὴν παράδοση τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Διατυπώνει τὶς προσωπικὲς του ἀπόψεις με ἐπιφύλαξη καὶ προσπαθεῖ νὰ εἶναι ἀντικειμενικός.

Ὁ συγγρ. μᾶς δίνει μιὰ συνοπτικὴ εἰκόνα τοῦ περιεχομένου τῆς πραγματείας καὶ φανερώνει τὴ σημασία πού ἔχει ἡ μελέτη τῆς γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ κοινωνικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ κλίματος τῆς ἐποχῆς, καὶ γιὰ τὰ πολύτιμα ιστορικά στοιχεῖα πού περιέχει. Ἀπὸ τὰ χφφ πού περιέχουν τὴν πραγματεία τοῦ Γορδίου, τὸ 1257 τῆς Ἐθν. Βιβλ. Ἀθηνῶν καὶ τὸ 94 τῆς Μονῆς Δοχειαρίου περιέχουν στὸ τέλος δύο κεφάλαια κατὰ τοῦ Μωάμεθ καὶ τῆς θρησκείας του. Ὁ συγγρ., βασιζόμενος σὲ έσωτερικά στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα παραθέτει, καταλήγει στὸ συμπέρασμα, ὅτι τὰ δύο αὐτὰ κεφάλαια, δὲν τὰ ἔγραψε ὁ Γόρδιος. Συμπληρώνουν ὁμως τὴν εἰκόνα τῶν δύο ἀντίθετων ἰδεολογικῶν ρευμάτων, πού αἰῶνες, ἀπασχόλησαν τὰ πνεύματα τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολ. Ἐκκλησίας, γιὰ τὸ ποιὸς δηλ. ἦταν ὁ μεγαλύτερος ἐχθρὸς τῆς Ὁρθοδοξίας ὁ Μωάμεθ ἢ ὁ Πάπας. Αὐτὰ τὰ δύο κεφάλαια ὁ συγγρ. τὰ παραθέτει σὲ γαλλικὴ μετάφραση με τὰ ἀνάλογα σχόλια, στὸ τελευταῖο μέρος τοῦ ἄρθρου.

Β.Σ.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΡ. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ, *Δωρόθεος Βουλησιμᾶς*, Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνεκδῶτων αὐτοῦ ἐπιστολῶν, Θεσσαλονίκη 1969. 8ο, σσ. 205 (Διατριβὴ ἐπὶ διδασκαλία ὑποβληθεῖσα εἰς Θεολογικὴν Σχολὴν Ἀριστ. Πανεπ. Θεσ/νίκης).

Βλ. βιβλιοκρισία Β. ΜΠΟΜΠΟΥ - ΣΤΑΜΑΤΗ, Ἑλληνικά 24 (1971) 201-203.

ε) Σχολεῖα καὶ Ἐκπαίδευση

ΘΩΜΑΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, Ἐπτανήσιοι μαθηταὶ τοῦ ἐν Ρώμῃ Ἑλληνικοῦ «Κολλεγίου» τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, *Παρουσός* 11 (1969) 621-629.

Τὰ στοιχεῖα ὁ συγγρ. τὰ ἀντλεῖ κυρίως ἀπὸ τὶς λεγόμενες «Carte Allacciane», τὰ κατὰλοιπα δηλαδὴ τοῦ Χιώτη Ραφαὴλ Βερνάτσα (1710-1780), τὰ σχετικά με τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἀλλατίου, καθὼς καὶ ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου καὶ τῆς Propaganda Fide, ὅπου ἐργάστηκε συστηματικὰ γιὰ μιὰ γενικότερη μελέτη πού ἐτοιμάζει σχετικὴ με τοὺς μαθητὲς τοῦ Κολλεγίου τῆς Ρώμης. Ἐδῶ δίνει μόνο ἕναν πίνακα τῶν Ἐπτανησίων μαθητῶν: τὰ ὀνόματά τους, καταταγμένα κατὰ τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα (Ζάκυνθος, Κέρκυρα, Κεφαλληνία, Κύθηρα, Λευκάς), καὶ, ὅπου μποροῦν νὰ ἐξακριβωθοῦν, τὶς ἡμερομηνίες εἰσόδου καὶ ἐξόδου τοῦ καθενὸς ἀπὸ τὸ Κολλεγιο.

Λ.Π.

Η. ΠΡΟΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ. ΟΙ ΠΡΟΔΡΟΜΟΙ

α) Ρήγας, Χριστόπουλος, Βηλαρῶς

Ρ. ΒΕΛΕΣΤΙΝΗ, *Κείμενα*, Πρόλογος - Σημειώσεις: ΛΟΥΚΑΣ ΑΞΕΛΟΣ, Ἀθ. 1969. 8ο, σσ. 174.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Σ. ΠΙΣΤΑΣ, Τὰ τραγούδια τοῦ «Ἐγκόλπιο» τοῦ Ρήγα, Ἑλληνικά 22 (1969) 183-206.

Τὸ τελευταῖο βιβλίο τοῦ Ρήγα Βελεστινῆ, τὸ «Ἐγκόλπιο», τοῦ ὁποῖου δὲν ἔχει δια-

σωθή ούτε αντίτυπο ούτε χειρόγραφο, περιελάμβανε εκτός από τα άλλα περιεχόμενά του και δύο πατριωτικά τραγούδια. Η μόνη μαρτυρία για τα δύο αυτά τραγούδια προέρχεται από τα έγγραφα της ανάκρισεως του Ρήγα και μās πληροφορεί ότι αυτά ήταν μιμήσεις, τὸ ἓνα τοῦ γαλλικοῦ τραγουδιοῦ «La Carmagnole», τὸ ἄλλο τοῦ γερμανικοῦ τραγουδιοῦ «Freut euch des Lebens».

Τὸ 1960 ὁ Α. Βρανούσης ἀπέδειξε ὅτι ὁ «Πατριωτικὸς ὕμνος» («Ὅλα τὰ ἔθνη πολεμοῦν καὶ στοὺς τυράννους τῶν ὁρμῶν), ποὺ τὸν ἀπέδιδαν, ὄχι χωρὶς ἐπιφυλάξεις, στὸν Ρήγα, τραγουδιόταν στὸν ἦχο τῆς γαλλικῆς Carmagnole καὶ ὅτι ἦταν τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἐγκολπίου.

Ἄλλο συγγρ., ἀκολουθώντας τὴν ἴδια μέθοδο, δείχνει ὅτι τὸ δεύτερο τραγούδι τοῦ Ἐγκολπίου, ποὺ τραγουδιόταν στὸν ἦχο τοῦ «Freut euch des Lebens», εἶναι τὸ τραγούδι «Τί καρτερεῖτε, φίλοι καὶ ἀδελφοί», ποὺ τὸ ἀπέδιδαν ὡς σήμερα ἐσφαλμένα στὸν Στέφανο Κανέλλο. Ἡ ταύτιση αὐτὴ ἐπιβεβαιώνεται καὶ μὲ μιὰ μαρτυρία τοῦ Ἄγγλου περιηγητῆ Henry Holland στὰ 1812.

Ε. Τσ.

ΑΛΕΞΗΣ ΠΟΛΙΤΗΣ, Ἡ προσγραφόμενη στὸν Ρήγα πρώτη ἔκδοση τοῦ Ἀγαθάγγελου. Τὸ μόνο γνωστὸ ἀντίτυπο, Ὁ Ἐρασιστής 7 (1969) 173-192.

ΑΘΑΝ. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Ἄπαντα, Ἀναστύλωσε: Γ. ΒΑΛΕΤΑΣ, Ἀθ. 1969. 8ο, σσ. κδ', 624.

Θά κριθῆ.

ΝΕΣΤΩΡ ΚΑΜΑΡΙΑΝΟΣ, Ἐνας ἄγνωστος ἐπικήδειος λόγος γιὰ τὸν Ἀθανάσιον Χριστόπουλον καὶ μιὰ ἐπίσης ἄγνωστη ἐλαιογραφία τοῦ ποιητοῦ, Μακεδονικά 9 (1969) 18-32.

Ἄλλο ἐπικήδειος εἶναι τοῦ (Ρουμάνου) πρωτοσυγκέλλου Διονυσίου, διευθυντῆ τοῦ Σεμιναρίου τοῦ Βουκουρεστίου. Δημοσιεύτηκε τὸ 1847, ὁ συγγρ. τὸν δημοσιεύει μεταφρασμένον. Ἀπὸ τὴν ἴδια πρωτότυπη δημοσίευση ἀναδημοσιεύει δύο ἐξάστιχα τοῦ Χρ., γιὰ τὸν τάφο του, καὶ ἄλλα τοῦ ἴδιου. Ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες γιὰ τὴν ἀκριβῆ ἡμερομηνία τοῦ θανάτου τοῦ Χρ. (29 καὶ ὄχι 19 Ἰανουαρίου). Ὅσο γιὰ τὴν ἐλαιογραφία τοῦ ποιητῆ, ἔργο τοῦ Βιεννέζου ζωγράφου J. Frankenberger, ὁ συγγρ. τὴν βρῆκε σ' ἓναν ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Χρ. στὸ Βουκουρέστι (ἢ εἰκόνα ὁμῶς ποὺ μās δίνει εἶναι, κατὰ τὴν «λεζάντα», «ἐπιτυχὲς ἀντίγραφον» τοῦ ἔργου, ποὺ βρίσκεται στὸ Μουσεῖο τῆς Ἱστορίας τοῦ Βουκουρεστίου). Στὸ μεταξὺ ἡ (ῥαιότατη καὶ πολὺ χαρακτηριστικὴ) εἰκόνα δημοσιεύτηκε καὶ στὴ Μακεδονικὴ Ζωή, τευχ. 44 (1970) 27 (ἔγχρωμη), καὶ στὰ Ἄπαντα, ἔκδ. Γ. Βαλέτα. Α.Π.

ΕΛΕΝΗ ΤΣΑΝΤΣΑΝΟΓΛΟΥ, Ἐνα χειρόγραφο τῶν «Λυρικῶν» τοῦ Ἀθ. Χριστόπουλου στὸ Βρετανικὸ Μουσεῖο, Ἑλληνικά 22 (1969) 207-220.

Ἐξετάζεται τὸ χφ Add. 8235 τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου, ποὺ γράφτηκε πρὶν ἀπὸ τὸ 1827 καὶ περιέχει τὴν ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Ἀθ. Χριστόπουλου, «Λυρικά». Ἡ σύγκριση τοῦ κειμένου τοῦ χειρογράφου αὐτοῦ μὲ τὶς πρὸ τοῦ 1827 ἐκδόσεις δείχνει ὅτι πρόκειται γιὰ ἀντίγραφο τῆς πρώτης ἔκδοσης τῶν «Λυρικῶν» (Βιέννη 1811). Θίγονται ἐπίσης ἄλλα συναφῆ προβλήματα, καὶ κυρίως τὸ ζήτημα τῆς πατρότητας ὁρισμένων ποιημάτων καὶ τοῦ πεζοῦ ἔργου «Ὀνειρον», ποὺ εἶχαν ἀποδοθῆ στὸν Χριστόπουλο.

Π.Σ.Π.

β) Ἑπτανήσιοι προσολωμικοί

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΓΟΥΖΕΛΗ, Ὁ Χάσης, Εἰσαγωγή, βιογραφικὸ σημεῖωμα ΓΙΑΝΝΗ ΧΡΥ-
ΣΙΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ζάκυνθος 1969, Ἐκδόσεις «Μέλλον». 16ο, σσ. 82 (Βιβλιοθήκη Ζα-
κυνθινῶν Μελετῶν, 3).

Λαμπρὴ ἡ ἰδέα τῆς νέας αὐτῆς σειρᾶς τῆς «Βιβλιοθήκης Ζακυνθινῶν μελετῶν» νὰ δη-
μοσιεῦση σὲ μιὰ προσιτῆ, χρηστικὴ ἔκδοση τὴν περίφημη κωμωδία τοῦ Γουζέλη. Προ-
τάσσεται μιὰ Εἰσαγωγή (σ. 7-10) καὶ ἓνα βιογραφικὸ σημεῖωμα γιὰ τὸν ποιητῆ (σ. 11-14),
πολὺ σύντομα καὶ τὰ δυὸ καὶ ὑποτυπῶδη. Ἡ ἔκδοση ἀνατυπώνει τὴ ζακυνθινὴ τοῦ 1861,
«ποῦ ἐπιμελήθηκε ὁ ἱστοριοδίφης Παναγιώτης Χιώτης», καὶ ὁ ἐκδ. λέει ὅτι προτίμησε
αὐτὴ «ἔχοντας ἐμπιστοσύνη στὴν ἐργασία τοῦ Χιώτη». Κατ' ἀρχὴν δὲν ἔκαμε ἄσχημα,
καὶ γιὰ μιὰ χρηστικὴ ἔκδοση δὲν μπορούσαμε νὰ περιμένουμε φιλολογικὴ ἀποκατάσταση
τοῦ κειμένου. (Ἐς σημειωθῆ ὅτι ἡ ἔκδοση τοῦ 1860, τὴν ὁποῖαν ἡ ΓΛ. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ -
ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ, *Τὸ θέατρον ἐν Ζακύνθῳ*, Ἄθ. 1958, σ. 88, δὲν μπόρεσε νὰ δῆ «παρὰ
τὰς ἐρεῦνας τῆς», ὑπάρχει στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, προερχό-
μενη ἀπὸ τὴ βιβλιοθήκη τοῦ Ν. Γ. Πολίτη—ὅπως σημειώνεται ἄλλωστε καὶ στὴ Βιβλιογρα-
φία ΓΚΙΝΗ - ΜΕΞΑ, τόμ. 3, 1957). Ἀλλὰ μὲ κάποια ἐλάχιστη προσπάθεια τὸ κείμενο τῆς
ἔκδοσης Χιώτη, ὕστερ' ἀπὸ 108 ὀλόκληρα χρόνια, θὰ μπορούσε νὰ εἶχε κάπως ἀναθεωρηθῆ,
τουλάχιστο στὴν ὀρθογραφία· ὀρισμένες γραφές δὲν εἶναι ἀπλῶς «παλιομοδίτικες», ἀλλὰ
καθαυτὸ ἀνορθόγραφες, καὶ πολλὰς φορὲς δυσκολεύουν ἀκόμα καὶ τὴν κατανόηση: *κοιμάσε*,
ἦχες, *χερεταμοῦτο*, *ἀμοί*, *πιάνο* (= πιάνω)—ὅλα ἀπὸ τὴν πρώτη σελίδα. Μιὰ κριτικὴ ἔκδοση,
μὲ βάση τὸ χειρόγραφο τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης καὶ τὶς ἐκδόσεις τοῦ 1860 καὶ 1861,
ἐνὸς τόσο σημαντικοῦ κειμένου τοῦ νεοελληνικοῦ θεάτρου εἶναι πιά ἀπόλυτα ἐπιβεβλημένη.
Τὴν ἔκδοση αὐτὴ ἀσφαλῶς θὰ συνοδεύουν σημειώσεις καὶ γλωσσάριο τῶν ἰδιωματικῶν
λέξεων, ποὺ μένουν ἀκατάληπτες στὸν σημερινὸ μέσο ἀναγνώστη. Λ.Π.

γ) Προ- καὶ μετεπαναστατικὴ λογοτεχνία. Ἀπομνημονεύματα

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ, Ὁ ἀνώνυμος τοῦ 1789 (Πρόδρομη ἀνακοίνωση), Ὁ Ἑρασιστῆς 7 (1969)
27-30.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΠΕΡΣΙΑΝΗΣ, Ἡ ἔννοια τῆς ἀρετῆς στὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ στρατηγοῦ
Μακρυγιάννη, *Πν. Κν.* 10 (1969-70) Προσάρτημα σ. 34-36.
Μὲ πολλὰ παραθέματα ἀπὸ τὰ «Ἀπομνημονεύματα».

Θ. Ο ΚΟΡΑΗΣ ΚΑΙ Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΟΥ

α) Κοραῆς

Κ. Δ[ΙΜΑΡΑΣ], Prolegomena, Ἄρθρο στὸ *Kindlers Literatur Lexikon*, Bd. V, Zürich
[1969], στ. 2652-4.

Λ[ΟΥΚΙΑ] Δ[ΡΟΥΛΙΑ], Νέα χειρόγραφα τοῦ Κοραῆ στὴ Χίο, Ὁ Ἑρασιστῆς 7 (1969)
210-211.

ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ, 'Η Βιβλιοθήκη τῆς Χίου ἀποκτᾶ χειρόγραφα τοῦ Κοραῆ, *Χιακὴ Ἐπιθεώρησις* 7 (1969) 75.

Ἀγοράστηκαν τὰ κατάλοιπα Μάμουκα (στὴν κατοχὴ τῶν ἀπογόνων Γ. Ν. Χατζιδάκη) μὲ δωρεὰ τῆς Ἐμπορικῆς Τραπεζῆς Ἑλλάδος. Πρόκειται κατὰ τὸ σημεῖωμα γιὰ τετράδια μεγάλου σχήματος, πολλὰ λυτὰ φύλλα κι ἓνα ἔντυπο μὲ σημειώσεις τοῦ Κοραῆ. Περιέχουν κυρίως σημειώσεις σὲ κείμενα (προπάντων τοῦ Ἴπποκράτη). Λ.Π.

β) Ὁ κύκλος του (καὶ ἄλλοι σύγχρονοι λόγιοι)

RICHARD CLOGG, The «Dhidhaskalia Patriki» (1798): an Orthodox Reaction to French Revolutionary Propaganda, *Middle Eastern Studies* 5 (1969) 87-115.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΥ, «Λόγιος Ἑρμῆς», Ἀθησαύριστα κείμενα 1813-1815, *Ὁ Ἑρμιαστὴς* 7 (1969) 33-112.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΠΟΛΕΜΗΣ, Τρεῖς ἐπιστολαὶ τῆς Εὐανθίας Καίρη, *Ὁ Ἑρμιαστὴς* 7 (1969) 1-11.

Ι. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗΣ, *Ἀνθιμος Γαζῆς* (1758-1828). Νέα θεώρησις τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου μὲ ἐπιλογή κειμένων του καὶ δεκαεξή πίνακες, (Ἀθ.) 1969. 8ο, σσ. 205.

Ι. Σ Ο Λ Ω Μ Ο Σ

α) Κείμενα

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ, *Ἀπαντα*, Τόμος δεύτερος, Παράρτημα, Ἰταλικά (ποιήματα καὶ πεζά). Μετάφραση ΛΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΗ, μὲ συνεργασία Γ. Ν. ΠΟΛΙΤΗ, β' ἔκδ., (Ἀθ. 1969), Ἰκαρος. 8ο, σσ. 185.

Φωτομηχανικὴ ἐπανεκδόση (ἡ πρώτη ἔκδοσις εἶχε κυκλοφορήσει τὸ 1960). Δεῖκτες στὸ περιθώριο παραπέμπουν στὸν 2ο τόμο τῶν «Ἀπάντων», ὅπου περιέχεται τὸ ἰταλικὸ πρωτότυπο. Ἀκολουθοῦν σημειώσεις (σ. 123-138), καὶ —κάτι ποὺ δὲν ἔχει δηλωθῆ στὸν τίτλο καὶ γι' αὐτὸ ἴσως δὲν εἶναι τόσο γνωστὸ— Λεξιλόγιον (σ. 139-180) τῶν ἑλληνικῶν ἔργων (Α' Γενικὸ, καὶ Β' Εἰδικὸ τῶν Σατιρικῶν). Λ.Π.

Δ. ΣΟΛΩΜΟΣ, *Ἀπαντα*. Ποιήματα καὶ πεζά. Καὶ 6 μελέτες γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ι. Πολυλά - Κ. Παλαμά - Γρ. Ξενοπούλου - Δ. Μπαλάνου - Σ. Μελά - Μ. Σιγούρου, [Ἀθ. 1969]. 8ο, σσ. 464.

Πανομοίωτη φωτογραφικὴ ἐπανεκδόση (χωρὶς νὰ δηλώνεται πουθενά) τῆς ἔκδοσις τοῦ Γ. Σπαταλά (Ἀθήνα, Βασιλείου, 1936), ἀπ' ὅπου ἔχει ἀφαιρεθῆ ὁ πρόλογος τῶν πρώτων ἐκδοτῶν (σ. γ'-δ') καὶ ἄλλες ἐνδείξεις. Καὶ τὰ ἄλλα περιεχόμενα (οἱ ἄλλες μελέτες ἔξω ἀπὸ τὰ Προλεγόμενα τοῦ Πολυλά) «φωτομοντάζ» ἀπὸ ἄλλες ἐκδόσεις. Λ.Π.

β) Μελέτες. Κριτικὰ

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΚΡΙΑΡΑΣ, *Διονύσιος Σολωμός*, Ὁ βίος - Τὸ ἔργο, β' ἔκδοσις, Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἐστίας», ἄ. ἔ. [1969]. 8ο μ., σσ. 176.

Φωτομηχανική ἀνατύπωση τῆς α΄ ἐκδόσης (Θεσσαλονίκη 1957), με ἐλάχιστες ἀλλαγές, ἀποκλειστικά στό προλογικό σημεῖωμα «στόν ἀναγνώστη». «Δυστυχῶς ἄλλες ἄσχετες με τὸ θέμα τοῦ βιβλίου ἐρευνητικὲς ἀπασχολήσεις δὲν μοῦ ἐπιτρέπουν — σήμερα τουλάχιστον— ἀναθεώρηση καὶ συμπλήρωση τοῦ βιβλίου», σημειώνει ὁ συγγρ. (σ. 8). Ἡ μελέτη ἀρχικά εἶχε γραφτῆ τὸ 1948 καὶ προοριζόταν γιὰ ἓνα ἀφιέρωμα τῆς Νέας Ἑστίας. Ἡ α΄ ἐκδοση, τοῦ 1957, εἶχε ἐνημερωθῆ στὴν ἑως τότε βιβλιογραφία. Στὰ δώδεκα χρόνια ποῦ μεσολάβησαν ἀπὸ τότε ἡ βιβλιογραφία αὐτὴ πλουτίστηκε, βέβαια, σημαντικά. Λ.Π.

ΝΑΣΟΣ ΒΑΓΕΝΑΣ, *Σολωμικά*, Ἀθήναι 1969. 8ο Μ., σσ. 15 (Κείμενα καὶ μελέται νεοελληνικῆς φιλολογίας, διευθυντῆς καθηγ. Γ. Θ. Ζώρας, 52).

Ὁ συγγρ. ἐπισημαίνει ἐπίδραση τῆς κρητικῆς «Βοσκοπούλας» σὲ ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ: στό «Θάνατο τοῦ βοσκοῦ» καὶ στό «Θάνατο τῆς ὄρφανῆς» ἀπὸ τὰ πρῶτα νεανικά, καὶ σὲ ὀρισμένες στροφές τοῦ «Λάμπρου» (κυρίως στὰ πρῶτα σχεδιάσματα τοῦ ἀποσπ. 25, τώρα στὰ Αὐτόγραφα Ἔργα, σ. 22-23). Ὁ Σ. ἤξερε τὴ «Βοσκοπούλα», τὴν ἀναφέρει καὶ στόν «Διάλογο», εἶναι καὶ γενικά ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν περίπου σύγχρονή του ἀρκαδικὴ ἰταλικὴ ποίηση· ἦταν φυσικὸ λοιπὸν ν' ἀκούγονται στὰ νεανικά του ποιήματα τέτοιοι ἀντίλαλοι. Πέρα ἀπὸ τὴ γενικὴ αὐτὴ διαπίστωση, οἱ μερικότερες συσχετίσεις τοῦ συγγρ. δὲν φαίνονται πειστικὲς (ἀλλὰ δὲν βλέπω νὰ ὠφελοῦν καὶ σὲ τίποτα). Ἡ γνώμη του πὼς με τὸ στίχο «Τὴ βοσκούλα στό βουνὸ» στό «Κάκιωμα» δὲν ἐννοεῖ τὸ δικό του ποίημα «Ὁ θάνατος τοῦ βοσκοῦ» (ὅπως εἶχα ὑποθέσει παλαιότερα —τὸ ἴδιο καὶ ὁ Δημαρῆς—), ἀλλὰ τὴ «Βοσκοπούλα», εἶναι πιθανὴ καὶ συζητήσιμη, ὅσο καὶ ἂν ἡ ἐπιχειρηματολογία του δὲν εὐσταθεῖ· τὸ «Κάκιωμα» εἶναι ἀσφαλῶς περιστασιακὸ καὶ παιγνιδιάρικο ποίημα καὶ δὲν μπορεῖ νὰ συσχετισθῆ με τὰ ὅσα γράφει ὁ Σ. τὸ 1824 σχετικὰ με τὴ μελετώμενη ἐκδοση ποιημάτων του ἀπὸ τὸν Faugiel. Ὁ παραλληλισμὸς τῶν στίχων τοῦ «Λάμπρου» με τὴ «Βοσκοπούλα» δὲν εἶναι, νομίζω, καὶ αὐτὸς καίριος, καὶ περιορίζεται μόνο σὲ γενικὴ ὁμοίότητα μοτίβων. Ἀντίθετα, πειστικὴ φαίνεται ἡ συσχέτιση με τὸν «Orlando Furioso» τοῦ Ἀριόστο, ὅπου ὑπάρχουν πολὺ πιὸ στενὲς καὶ πιὸ εἰδικὲς ἀντιστοιχίες. Λ.Π.

L. COUTELLE, Τὸ πρωτότυπο ἑνὸς ποιήματος τοῦ Σολωμοῦ, Στό: *Πρακτικὰ τρίτον Πανιόνιον Συνεδρίον*, τόμ. 2, Ἀθ. 1969, σ. 38-43.

Ὁ συγγρ. ἔκαμε τὴν ἐπιτυχημένη διαπίστωση πὼς τὸ νεανικὸ «Πόθος» δὲν εἶναι πρωτότυπο, ἀλλὰ μετάφραση ἀπὸ ἓνα ποίημα, «Desiderio», τοῦ Ἰταλοῦ ποιητῆ Felice Romani (1788-1865). Ἄς σημειωθῆ πάντως ὅτι τὸ ποίημα τοῦ Σ. πρωτοδημοσιεύτηκε τὸ 1872, με τὴν πληροφορία τοῦ πρώτου ἐκδότη πὼς τοῦ τὸ ὑπαγόρευσε ὁ Δημήτριος Δε Ρώσης, ποῦ τὸ θυμὸταν κι αὐτὸς ἀπὸ μνήμης ἀπὸ ὑπαγόρευση τοῦ Σολωμοῦ· ὁ Δε Βιάζης μάλιστα δὲν τὸ θεώρησε σολωμικό. Ὁ συγγρ. παραθέτει τὰ δύο κείμενα καὶ ἐπισημαίνει τὰ λιγοστά σημεῖα ὅπου ὁ Σ. ἀπομακρύνθηκε κάπως ἀπὸ τὸ πρωτότυπο. Τὶς ἀλλαγές αὐτὲς ὁ Σ. τὶς ἔκαμε ἀσφαλῶς ἐπίτηδες, ἀλλὰ ἡ ἔλλειψη χρόνου (πρόκειται γιὰ ἀνακοίνωση στό Πανιόνιο Συνεδρίον) δὲν ἐπέτρεψε στόν συγγρ. ν' ἀναπτύξῃ περισσότερο τὸ θέμα. (Τὸ κάνει στὴν ἀνεκδοτὴ ἀκόμα διδακτορικὴ του διατριβῆ γιὰ τὴν ποιητικὴ διαμόρφωση τοῦ Σ. ὡς τὰ 1833).

Λ.Π.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ, Διονύσιος Σολωμός, Στό: Α. Κ. Ἀπὸ τὸν Σολωμὸ ὡς τὸν *Μυριβήλη*, [Ἀθ. 1969], σ. 13-40.

Στὴ ζωὴ τοῦ Σ. «τὰ δύο κυριότερα συμβάντα, λέει ὁ συγγρ., σ. 14, στάθηκαν ἀφ' ἑνὸς ἡ Ἐπανάσταση τοῦ 1821 καὶ ἀφ' ἑτέρου οἱ θεωρίες, γιὰ τὴν ποίηση καὶ τὴν τέχνη, τοῦ με-

γάλου Γερμανού φιλοσόφου 'Εγέλου». 'Ο συγγρ. δίνει, κάπως περιληπτικά και συνοπτικά, τις έγγελιανές θεωρίες και (με αναφορά προς αυτές) αναλύει όρισμένα κομμάτια από τους 'Ελεύθερους πολιορκημένους (και τó απόσπασμα για τις Μεσολογγίτισσες από τή Γυναίκα τής Ζάκυθος).
Α.Π.

ΑΝΑΡΓΥΡΟΣ Γ. ΚΟΥΤΣΙΛΙΕΡΗΣ, *Σολωμικά ανάλεκτα* ('Ελέγχου βάσανος), 'Αθ. 1969. 8ο, σσ. 22.

'Απάντηση τού συγγρ. στην κριτική τού Δ. Βαγιακάκου ('Αθηνά 70 [1968] 134-135) για τó βιβλίό του «Συμβολή εις τήν γλώσσαν τού Δ. Σολωμού», 'Αθ. 1967. 'Αλλά, όπως γίνεται συνήθως στα έριστικά φυλλάδια, ó συγγρ. προβαίνει και σέ πλατύτερο έλεγχο τών έργασιών τού κριτικού του, με άσυνήθιστη πολλές φορές δξύτητα (πού ζημιώνει και μερικές σωστές πιθανόν παρατηρήσεις). Για τόν Σολωμό δέν γίνεται κανένας λόγος (έκτός από τόν τύπο τού όνόματος τής μητέρας του: *Νίκη* ή *Νίκλου*)· άν τó φυλλάδιο παρέχη κάποιο ένδιαφέρον, αυτό είναι περισσότερο γλωσσολογικό.
Α.Π.

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ, Πορεία στην άπολύτρωση. 'Ο Σολωμός και οί 'Ελεύθεροι Πολιορκημένοι, *'Ακτίνες* 32 (1969) 118-120.

BRUNO LAVAGNINI, 'Ο Σολωμός και ó "Ύμνος τού Γαριβάλδη, μετάφρ. ΑΝΤΩΝΙΑΣ ΣΟΦΙΚΙΤΟΥ - ΠΟΘΟΥΛΑΚΗ, *Παρνασσός* 11 (1969) 347-364 (Και στή σειρά: Κείμενα και μελέται Νεοελλ. Φιλολογίας, άρ. 57, 'Αθ. 1969. 8ο Μ., σσ. 20).

Μετάφραση μελέτης τού 'Ιταλού νεοελληνιστή, πού δημοσιεύτηκε στα Πρακτικά τής Accademia dei Lincei 19 (1964) 231-242, και όπου ó συγγρ. πιστοποιεί όμοιότητες τού λεγόμενου «'Ύμνου τού Γαριβάλδη» με τόν "Ύμνο εις τήν 'Ελευθερία τού Σολωμού. Τόν "Ύμνο τόν έγραψε ó Luigi Mercantini τó 1859, και ή όμοιότητα δέν είναι τυχαία, γιατί ó ποιητής είχε μείνει ως πρόσφυγας στή Ζάκυνθο και στήν Κέρκυρα (1849-1852), όπου και γνώρισε προσωπικά τόν Σολωμό. Και όταν ó τελευταίος πέθανε, ó Mercantini έγραψε ποίημα για τó θάνατό του, όπου στο τέλος παραθέτει μετάφραση τής πρώτης στροφής τού "Ύμνου εις τήν 'Ελευθερίαν.
Α.Π.

OCTAVE MERLIER, Σημειώσεις και στοχασμοί τού Σολωμού, Στο: *Πρακτικά τρίτου Πανιόνιου Συνεδρίου* τόμ. 2, 'Αθ. 1969, σ. 113-118.

Σημαντική συμβολή στον σχολιασμό όρισμένων σημειώσεων τού Σ. πού περιέχονται στα αυτόγραφα του. ('Ο συγγρ., μολοντί αναφέρει στην άρχή με κολακευτικά λόγια τήν έκδοση τών «Αυτόγραφων Έργων» [Θεσσαλονίκη 1964], δέν παραπέμπει σ' αυτά, δυσκολεύοντας έτσι τόν άναγνώστη. Οί μόνες παραπομπές του είναι μάλιστα δυσνόητες: Académie, 13², Mss Académie 14, βλ. φωτ. I και II σελ. 433 [;]). Κυρίως: 1) Στο παράθεμα από τόν Azaïs (AE 476 A 17-20) διορθώνει τó comp. .tion (compsation κατά τήν άνάγνωσή μου, compsition, φαίνεται, κατά τή δική του) όχι σέ compensation (διόρθωσή μου) αλλά composition (τό ίδιο και τó παρακάτω c.)· επίσης και τó άμέσως παρακάτω con. σέ connaissance. Δέν ξέρω νά πώ άν είναι σωστές οί συμπληρώσεις και διορθώσεις (ιδίως ή πρώτη), τή στιγμή πού είναι γνωστή ή θεωρία τού Azaïs για τις «compensations» και είναι φυσικό τή λέξη αυτή νά συνέ-τεμνε ó Σ. -2) Στην παρατήρηση τού Σ. (AE 475, *13) «nò, perchè è di G.», ότι τó άρχικό G. αναφέρεται πολύ πιθανόν στον Goethe τó είχα παρατηρήσει κι εγώ στις Σημειώσεις μου· ό κ. Μ. συσχετίζει τó διαγεγραμμένο ήμιστίχιο 'και τó καλό πού άνθίζει' [γιατί έρωτηματικό στο *καί*; ή άνάγνωση είναι άσφαλέςτατη] μ' έναν στίχο από τó ποίημα «Vermächtis» τού

Goethe. Ἴσως τὸ Vernunft sei überall zugegen νὰ θυμίζει τὸ ἀ΄ ἡμιστίχιο τοῦ Σ.: 'Πολλοὶ ἔναι οἱ δρόμοι π' ἔχει ὁ νοῦς'· ἀλλὰ ἐκεῖνο ποῦ διαγράφει, μὲ τὴν ὑποψία πὼς εἶναι τοῦ Goethe, εἶναι τὸ β΄ ἡμιστίχιο, καὶ αὐτὸ δὲν θυμίζει καθόλου τὸν β΄ στίχο: wo Leben sich des Lebens freut—ἢ μετάφραση τοῦ κ. Μ. «ὅπου ἀνθίζει ἡ εὐτυχία τῆς ζωῆς» εἶναι μᾶλλον παραπλανητική. -3) Εὐστοχάτατῃ ἢ ἀποκρυπτογράφηση τῆς σημειώσεως ΑΕ 431, 9 «di G. nell'arti. D.»: di Goethe nell'articolo Diderot, καὶ ἀκόμα πῶς εὐστοχῇ ἢ πιστοποίηση πὼς πρόκειται ὄχι γιὰ ἄρθρο, ἀλλὰ γιὰ κεφάλαιο ποῦ ὁ Goethe ἀφιερώνει στὸν Diderot σ' ἓνα βιβλίον του δημοσιευμένο στὴ Λιψία τὸ 1805 (ὁ κ. Μ. πιστοποιεῖ ἀκόμα καὶ πὼς ὁ Σ. παίρνει τὸ κείμενο ἀπὸ τὴ γαλλικὴ μετάφραση τοῦ βιβλίου, ποῦ δημοσιεύθηκε στὸ Παρίσι τὸ 1823). -4) Ὅτι τὸ Η. στὰ ΑΕ 476 Α 6-8 σημαίνει Hegel, εἶχε κι αὐτὸ πιστοποιηθῆ στὶς Σημειώσεις τῶν ΑΕ. Ἡ μεταγραφὴ ποῦ δίνει ὁ κ. Μ. τοῦ σολωμικοῦ στοχασμοῦ διαφέρει ἀπὸ τὴ δική μου, ἀλλὰ νομίζω πὼς δὲν εἶναι σωστὴ (dove ἀντὶ deve, nella quale dove ἀντὶ nelle quali deve, κ. ἄ.). -5) Ἡ πῶς ἐπιτυχημένη ὁμως ἀναμφισβήτητα ταύτιση εἶναι ἡ τελευταία, ὅπου ὅλο τὸ κείμενο τῶν ΑΕ 433 Α 1-14, στὸ ὅποιο ὁ Σ. μιλά γιὰ τὶς θεωρίες τοῦ Ἀριστοτέλη καὶ τοῦ Πλάτωνα, ταυτίζεται μὲ τὴν ἀνάλυση τῶν ἔργων Γάλλων καὶ Γερμανῶν φιλοσόφων ἀπὸ τὸν Victor Cousin, σὲ μὴ ἀνακοίνωσή του στὴ Γαλλικὴ Ἀκαδημία τὸ 1838, ποῦ συμπεριελήφθηκε στὴν «Introduction à l'Histoire de la Philosophie» τοῦ Γάλλου φιλοσόφου (Βρυξέλλες 1840)—ὁ κ. Μ. παραπέμπει καὶ στὶς σελίδες. Α.Π.

Ν. Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ, Ἡ μάχη τῆς Τριπολιτσᾶς εἰς τὸν Ὑμνον τοῦ Δ. Σολωμοῦ καὶ ἡ Νέκυια τοῦ Ὀμήρου, Στό: *Πρακτικὰ τρίτον Πανιόνιον Συνεδρίου* τόμ. 2, Ἀθ. 1969, σ. 245-253.

Ὁ συγγρ. πιστεύει πὼς ὁ Σ. ἤξερε τὸ λ τῆς Ὀδύσσειας (τὴ «Νέκυια») καὶ ὅτι τὴν εἶχε ὑπόψη του ὅταν στὸν Ὑμνον παρουσιάσῃ τοὺς Ἰσκιούς τῶν νεκρῶν ποῦ ἐμφανίζονται στοὺς Ἕλληνας πολεμιστὰς τὴ νύχτα τῆς μάχης τῆς Τριπολιτσᾶς (στρ. 46-57), βρίσκει μάλιστα καὶ λεκτικὰς ἀντιστοιχίαις· θεωρεῖ ἀκόμα πὼς ὁ Σολωμὸς ἤξερε τὸν Ὀμηρὸ ἀπὸ τὸ πρωτότυπο. Τὴν ἀρχαιομάθεια τοῦ Σολωμοῦ ὁ συγγρ. εἶχε ὑποστηρίξει καὶ παλαιότερα («Ὁ Σ. καὶ ὁ Ὀμηρὸς», 1940· «Ὁ Σ. καὶ οἱ ἀρχαῖοι», 1943)· καὶ τὸ εἰδικὸ θέμα τοῦ ἁρθροῦ, καθὼς μᾶς πληροφορεῖ (σ. 245), τὸ εἶχε πραγματευθῆ γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1944. Σήμερα ἡ ἔρευνα δὲν ἀμφιβάλλει πᾶ καθόλου, νομίζω, γιὰ τὴν ἀρχαιομάθεια τοῦ Σολωμοῦ. Α.Π.

ΜΑΝΟΛΗΣ Κ. ΧΑΤΖΗΓΙΑΚΟΥΜΗΣ, *Σύγχρονα Σολωμικὰ προβλήματα* (Κριτικὴ συμβολή), Αθ. 1969. 8ο, σσ. 38 (Κείμενα καὶ Μελέται Νεοελληνικῆς Φιλολογίας, ἀρ. 54). Βλ. τὴν κριτικὴ τοῦ Α. ΠΟΛΙΤΗ ἐδῶ παραπάνω, σ. 446-449.

Κ. ΕΠΤΑΝΗΣΙΑΚΗ ΣΧΟΛΗ

α) Γενικά

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Θ. ΖΩΡΑΣ, *Ἐπτανησιακὰ μελετήματα Α΄*, Ἱστορικὰ κείμενα, Ἀθήνα 1969. 8ο Μ., σσ. 278 (Βιβλιοθήκη βυζαντινῆς καὶ νεοελληνικῆς φιλολογίας 47). (Ὁ τίτλος καὶ ἰταλικά: Studi sull'Eptaneso, IV Testi Storici).

Ὁ 4ος αὐτὸς τόμος τῶν «Ἐπτανησιακῶν μελετημάτων» περιέχει ἀποκλειστικὰ κείμενα ἱστορικὰ ποῦ ἀναφέρονται στὰ Ἐφτάνησα, ἀναδημοσιευόμενα ὅλα ἀπὸ προηγούμενα δημοσιεύματα τοῦ συγγρ. (οἱ παραπομπὲς σημειώνονται στὸν σύντομο Πρόλογο). 1) Τὸ πρῶτο κείμενο, ποῦ περιλαμβάνει περισσώτερη ἀπὸ τὴ μισὴ ἑκτασὴ τοῦ τόμου, εἶναι ἓνα «Ἄγνων-

στον ιταλικόν χρονικόν περί τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως», ἀπὸ τὰ κατάλοιπα τοῦ Καντιάνου Ρώμα (σ. 7-160, ἀ' δημ. ΕΦΣΑ 16, 1965-66 καὶ 17, 1966-67). 2) «Ὁ Θωμαζαῖος καὶ ἡ ὀθωνικὴ πολιτικὴ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα» (σ. 161-196, ἀ' δημ. *Παρουσὸς* 10, 1968 —ἀλλὰ οἱ ἐπιστολὲς τοῦ Τυπάλδου καὶ τοῦ Τερτσέτη ἔχουν ἐπίσης δημοσιευτὴ στὰ Ἑπτανησιακὰ μελετήματα τόμ. 3· τὸ ἡμερολόγιο τοῦ Tommaseo ἀνυπυπώνεται ἐπίσης ἀπὸ τὴν ἰταλικὴ ἔκδοσι τοῦ Ciampini). 3) «Τρία ἔγγραφα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος» (σ. 197-221, ἀ' δημ. ΕΦΣΑ 16, 1965-66, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ αὐτοτελῶς, Σπουδ. βυζ. καὶ νεοελλ. φιλολογίας ἀρ. 44, Ἰ.Αθ. 1965). 4) «Δύο στιχοῦργήματα περὶ τῶν ἐν ἔτει 1848 γεγονότων ἐν Κεφαλληνίᾳ», ἀπὸ τὸ χωρ. ἀρ. 31 τοῦ Σπουδαστηρίου βυζ. καὶ νεοελλ. φιλολογίας, ἄλλοτε τῆς βιβλιοθήκης Σπ. Λάμπρου (σ. 223-268, ἀ' δημ. Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά 20, 1963 καὶ Ἑπταν. Ἡμερολόγιον 3, 1963—καὶ ἀπὸ ἐκεῖ αὐτοτελῶς, Σπουδαστήριον βυζ. καὶ νεοελλ. φιλολογίας 3, Ἰ.Αθ. 1963). 5) «Ἄγνωστος ἐπιστολὴ Ν. Θωμαζαίου πρὸς τὸν Π. Βράϊλαν Ἀρμένην», σύντομο σημείωμα συστατικὸ γιὰ ἕναν νέο, τοῦ 1850 (σ. 269-274, ἀ' δημ. Παρουσὸς 10, 1968). Λ.Π.

Ε. ΚΡΙΑΡΑΣ, Ἡ γλώσσα τῶν κειμένων τῆς Ἑπτανησιακῆς γραμματείας καὶ ἡ ὀργάνωσι συναφῶν ἔρευνῶν, Στό: *Πρακτικὰ τρίτου Πανιονίου Συνεδρίου*, τόμ. 2, Ἰ.Αθ. 1969, σ. 44-49.

Σκέψεις καὶ προτάσεις πρὸς τὸ Συνέδριο γιὰ τὴ συστηματικὴ μελέτη τῶν κειμένων τῆς Ἑπτανησιακῆς λογοτεχνίας.

ANDRÉ MIRAMBEL, Ἡ ἑπτανησιακὴ λογοτεχνία καὶ ἡ δυτικὴ σκέψις εἰς τὸν 19ον αἰῶνα, Στό: *Πρακτικὰ τρίτου Πανιονίου Συνεδρίου*, τόμ. 2, Ἰ.Αθ. 1969, σ. 119-124.

Σημειώνονται παράλληλα φαινόμενα ἀνάμεσα στὴν Ἑπτανησιακὴ λογοτεχνία τοῦ 19ου αἰῶνα καὶ στὴ σύγχρονη δυτικὴ σκέψις. Οἱ ἀναλογίαι αὐτές, κατὰ τὸν συγγρ., δὲν ὀφείλονται σὲ ἐπίδραση, παρὰ σὲ σύμπτωση, ποὺ γεννιέται σ' ἕνα κοινὸ πνευματικὸ περιβάλλον. Ἔτσι ἐπισημαίνονται παράλληλες ἰδέες, ὅπως ἡ ἔννοια τοῦ «ἔθνους» ἢ τοῦ «λαοῦ», τοῦ «λαϊκοῦ ἥρωα», διάφορα μεταφυσικὰ προβλήματα (τὸ πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας, ὁ ρόλος τῆς Ἰδέας, ἡ ἐμπειρία τοῦ «Χρόνου» καὶ τοῦ «Χώρου») κ.ά. Ἐπίσης ἡ φιλοσοφία τῆς τέχνης καὶ ἡ κριτικὴ (μὲ κύριους ἐκπρόσωπους τὸν Σολωμὸ καὶ τὸν Πολυλά). —Ἡ ἀπόσπαστη καὶ ἄγουστη καθαρεύουσα τῆς ἀνακοίνωσης ὀφείλεται ἀσφαλῶς σὲ μετάφραση καὶ ὄχι στὸν ἴδιον τοῦ συγγρ., ποὺ ἤξερε νὰ γράφῃ σωστὰ καὶ σταθερὰ τὴ δημοτικὴ.

Λ.Π.

ΓΛ. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ - ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ, Ἑπτανήσιοι μεταφρασταὶ τῶν «Τάφων» τοῦ Φωσκόλου. Στό: *Πρακτικὰ τρίτου Πανιονίου Συνεδρίου*, τόμ. 2, Ἰ.Αθ. 1969, σ. 202-223.

β) Συγγραφεῖς

Β α λ α ω ρ ί τ η ς

ΛΑΜΑΡΤΙΝΟΣ, Ἡ Λίμνη, μετάφρασις ΑΡΙΣΤ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΟΥ, *Παρουσὸς* 11 (1969) 297-299.

Ἄπλη ἀναδημοσίευσις, μὲ τὴν εὐκαιρία ἑκατὸ χρόνων ἀπὸ τὸ θάνατον τοῦ Λαμαρτίνου, ἀλλὰ μὲ ἕνα ὀλέθριον λάθος: οἱ πρῶτες ἔντεκα στροφές (καὶ ὁ ἀ' στίχος τῆς 12ης) εἶναι πραγματικὰ ἀπὸ τὴν μετάφρασι τοῦ Βαλαωρίτη, ἀλλὰ οἱ τελευταῖες πέντε (ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἀ' στίχο) ἀπὸ τὴν μετάφρασι τοῦ . . . Βασιλειάδη. «Ἐκ συγχύσεως τῶν χειρογράφων», ὅπως δηλώνεται στὴν «ἐπανόρθωσι» στοῦ ἐπόμενου τεύχους (σ. 464). Λ.Π.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ, Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης, *Παργανσός* 11 (1969) 321-340.

Ἀνατύπωση τῆς διαλέξεως τοῦ 1916 (βλ. τὴν παρατήρηση ἐδῶ παρακάτω, σ. 509).
Στὸ ἴδιο τεῦχος (σ. 340, 390-2) ἀναδημοσίευση μερικῶν ποιημάτων (καὶ ἀποσπασμάτων)
τοῦ Βαλαωρίτη. Λ.Π.

Α. Κάλβος

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΛΒΟΣ, Εἰς Δόξαν, Εἰς τὸν Ἱερὸν Λόχον, Εἰς Σάμον, *Παργανσός* 11 (1969)
477-480, 549-550.

Ἀπλή ἀναδημοσίευση (τὸ τεῦχος εἶναι ἀφιέρωμα στὸν Ἀνδρέα Κάλβο μὲ τὴν εὐκαιρία
τῆς συμπληρώσεως ἑκατὸ ἐτῶν ἀπὸ τὸ θάνατό του).

Γ. Θ. ΖΩΡΑΣ, Ὁ Κάλβος καὶ τὸ ὁμηρικὸν χειρόγραφον τῆς Γενεῦς, *Παργανσός* 11 (1969)
288-296. Καὶ σὲ αὐτοτελὲς τεῦχος, Ἀθ. 1969. 8ο, σσ. 13 (Κείμενα καὶ μελέται νεοελλη-
νικῆς φιλολογίας, Διευθυντῆς Γ. Θ. Ζώρας, 56).

Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς μελέτης καλύπτεται μὲ ἐπανάληψη γνωστῶν πραγμάτων
(ἢ καθοδήγηση τοῦ Φόσκολου, οἱ σχέσεις τοῦ Κ. μὲ τὰ ἀρχαῖα κείμενα κλπ.). Στὶς τρεῖς
τελευταῖες σελ. παραθέτονται τεκμηριωμένα τὰ ἐξῆς σημαντικὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα:
α) 22.5.1821, ὁ Κ. «τυγχάνει ἀδείας παραμονῆς» στὴ Γενεὺ. β) 14.9.1822, τὸ διοικητικὸ
συμβούλιο τῆς Ἀστικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Γενεῦς συζητεῖ μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ «κ. Acalbo»
(ἔτσι στὰ πρακτικά· προφανῶς Α. Calbo), ποῦ ζητᾷ τὴν ἀδεια νὰ ἐκδώσῃ τὸν ὑπ' ἀριθ. 44
ὁμηρικὸν κώδικα «ἰδίας αὐτοῦ δαπάναις» (à ses frais)· τὸ συμβούλιο ἐπιφυλάσσεται ν' ἀπο-
φασίσῃ, ἀφοῦ ζητήσῃ «σχετικὰς πληροφορίας» ἀπὸ τὸν Κοραῆ. γ) 11.1.1823, ὁ Κ. ἀνανεώ-
νει τὴν αἴτησή του, καὶ τὸ διοικ. συμβούλιο, ὅπως ἀναφέρεται στὰ πρακτικά, «δὲν νομίζει
πὼς μπορεῖ νὰ ἀποδεχθῆ πρὸς τὸ παρὸν αὐτὴ τὴν αἴτηση»· περὶ Κοραῆ δὲν ξαναγίνεται
λόγος· ὁ Κ. —ὅπως φαίνεται— δὲν θὰ ἐπανέλθῃ. δ) 4.12.1823, ὁ Κ. ἀναχωρεῖ «γὰ τὴ Λαζά-
νη» —αὐτὸ προκύπτει ἀπὸ τ' ἀρχεῖα τῆς Γενεῦς· ὅπως ὅμως μᾶς πληροφορεῖ ὁ συγγρ. σὲ
ἄλλο του δημοσίευμα («Νέα Καλβικά», Ἀθ. 1970, σ. 17 ὑποσημ.— γιὰ αὐτὴ ἡ διασπορὰ
τῶν σχετικῶν εἰδήσεων)· στὰ ἀρχεῖα τῆς Λαζάνης δὲν βρέθησαν τὰ ἴχνη τοῦ Κ.—πράγμα
ποῦ σημαίνει ἢ ὅτι «παρέμεινε μόνον ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας» (αὐτὸ συμπεραίνει ὁ συγγρ., δ.π.),
ὁπότε δὲν ἦταν νομικὰ ὑποχρεωμένος νὰ δηλώσῃ τὴν διαμονή του, ἢ καὶ ὅτι δὲν πῆγε καθόλου
στὴ Λαζάνη. Τὸ πιὸ περιεργὸ ὅμως εἶναι ἐκεῖνο τὸ «ἰδίας αὐτοῦ δαπάναις»: εἶχε πράγματι
βρῆ ὁ φτωχὸς ποιητὴς τὰ χρήματα ἢ (τὸ πιθανότερο) ἕναν χρηματοδότη —τὸν ἴδιον ἴσως
ποῦ ἀργότερα θὰ καταβάλῃ τὰ ἐξοδα τῆς ἐκδοσης, στὴ Γενεὺ καὶ πάλι, τῶν Ὠδῶν;

Ξ.Α.Κ.

Γ. Θ. ΖΩΡΑΣ, Ἀνδρέου Κάλβου Α) Θεοφράστου μετάφρασις, Β) Ἀγνώστου τραγωδίας
μονόλογοι, *Παργανσός* 11 (1969) 411-429. Καὶ σὲ αὐτοτελὲς τεῦχος, Ἀθ. 1969. 8ο, σσ. 23
(Κείμενα καὶ μελέται νεοελληνικῆς φιλολογίας, Διευθυντῆς Γ. Θ. Ζώρας, 59).

Ὁ συγγρ. ξαναδημοσιεύει ἰταλικά κείμενα τοῦ Κ., ποῦ εἶχε ἀνακαλύψει ὁ Μ. Vittì
στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Archiginnasio τῆς Βολωνίας καὶ τὰ ἐξέδωσε στὸ βιβλίον του «Α. Kal-
vos e i suoi scritti in italiano», Νεάπολη 1960. Πρόκειται γὰρ ἐλάσσονα ἔργα, ποῦ ὁ Vittì
τὰ ἔχει παραθέσει σὲ παράρτημα: σ. 324-329 ἢ εἰσαγωγή τοῦ Κ. σὲ μιὰ σχεδιαζόμενη μετά-
φραση τοῦ Θεοφράστου καὶ παρατηρήσεις του γιὰ τὴν μετάφραση τοῦ Κοραῆ, σ. 239-330
τέσσερις μονόλογοι (ἔμμετροι) ἀπὸ κάποια τραγωδία, γιὰ τὴν ὁποία ὁ πρῶτος ἐκδότης
ἀμφιβάλλει ἂν ἀνήκουν στὸν Κ., ἐνῶ ὁ κ. Ζώρας τὸ θεωρεῖ μᾶλλον πιθανόν. Τὰ κείμενα

ό συγγρ. τὰ παραθέτει ἐπὶ τῇ βάσει μικροταινιῶν τῶν χειρογράφων τοῦ Κ., εἶχε ὁμως ὑπόψη (γράφει) καὶ τὴν ἔκδοση τοῦ Vittī. Προσθέτει μετάφραση στὰ ἑλληνικά καὶ μερικά εἰσαγωγικά σχόλια. Ἡ μετάφραση γίνεται σὲ μιὰ (κάθε ἄλλο παρά καλβική) καθαρεύουσα, ἡ ὁποία, ἰδίως στὴ μετάφραση τῶν στίχων, θυμίζει παλιές μεταφράσεις ρομαντικῶν ἔργων ἢ μελοδραμάτων. «Τώρα πρὸς τὸν σύζυγον, τώρα πρὸς τὸν Profanto ὁμιλῶ· εἶναι πάντοτε μάταιον ὦ οὐρανοί! . . . Φρίττω καὶ μόνον εἰς τὴν σκέψιν κτλ.». (Νομίζουμε πὼς τὸ Or al consorte or a Profanto io parlo δὲν σημαίνει: Τώρα μιῶ στὸν ἄντρα μου, τώρα στὸν Πρ.—ἀλλά: Πότε μιῶ στὸν ἕναν, πότε στὸν ἄλλον - Θεέ μου, τοῦ κάκου πάντα). Ὅσο γιὰ τὴ γλώσσα τῆς μετάφρασης, οἱ παλαιότεροι λόγιοι, ποὺ ἔγραφαν (ἄς σημειωθῆ: γλαφυρῆ) καθαρεύουσα, ἔκαναν τὴν παραχώρηση, ὅταν παρέθεταν κείμενα λογοτεχνικά, καὶ μάλιστα ποιητικά, νὰ τὰ μεταφέρουν σὲ μιὰ μετριωπαθῆ λογοτεχνικὴ δημοτικὴ. Εἴμαστε πιὸ ἀνυποχώρητοι σήμερα;

Λ.Π.

Γ. Θ. ΖΩΡΑΣ, Ἡ δευτέρα διαμονὴ τοῦ Κάλβου εἰς Φλωρεντίαν καὶ ἡ ἀπέλασις αὐτοῦ (ἄγνωστα ἔγγραφα), *Παρνασσός* 11 (1969) 536-548.

Ξανατυπωμένο στοῦ ἴδιου τὰ *Νέα Καλβικά*, ἸΑΘ. 1970.

Γ. Θ. ΖΩΡΑΣ, Ἄνδρέου Κάλβου ἀπόσπασμα ἀγνώστου ποιήματος, *Παρνασσός* 11 (1969) 511-535.

Ξανατυπωμένο καὶ αὐτὸ στοῦ ἴδιου τὰ *Νέα Καλβικά*, ἸΑΘ. 1970.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ, Κάλβος ὁ Φιλόπατρις, Στό: Α. Κ., Ἐπὶ τὸν Σολωμὸ ὡς τὸν *Μυριβήλη*, [ἸΑΘ. 1969], σ. 41-62.

Στὴ διάλεξη αὐτῆ (βλ. τὴν ὑπόσ. σ. 41), ποὺ χωρὶς «τίποτε τὸ καινούριο» (σ. 42) θέλει νὰ «θεωρηθῆ (. . .) σὰ μιὰ πανηγυρικὴ ἀναδρομὴ στὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο» τοῦ Κάλβου (σ. 43), τίποτε (ἢ σχεδὸν τίποτε) δὲν θυμίζει τὸν προσεχτικὸ καὶ εὐαίσθητο (ἂν καὶ μὲ φανερὴ μονομέρεια στοὺς προσανατολισμοὺς του) μελετητὴ τῆς προπολεμικῆς —κυρίως— δεκαετίας. Ὁ τόνος εἶναι —φυσικά καὶ ἀναπόφευκτα— πανηγυρικός, ἀλλὰ ἐπίσης, ὄχι σπάνια, ὁδηγεῖ σὲ μιὰ διατύπωση ἀνούσια (π.χ.: στὸ ἔργο τοῦ Κάλβου «ἐμπεριέχεται δοξαστικά μιὰ ἀπὸ τίς πιὸ μεγαλειώδεις στιγμὲς τῆς καθόλου ἱστορίας μας», σ. 48), ἐνῶ τὸ λεξιλόγιό ὀρισμένες φορές γίνεται κακόγουστα «ἐντυπωσιακὸ» (π.χ. τὸ αἶτημα γιὰ ἐλευθερία τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821 τὸ «βλέπουμε ὀλοζώντανο καὶ σπαρταριστὸ (. . .) στὸ αἰμόφυρτο πρόσωπο τῶν ἄδικημένων», σ. 54, καὶ ἡ Ζάκυνθος μέσα ἀπὸ τίς Ὠδὲς «ἀναδύεται (. . .) σὰ λιβανισμένη ἀπὸ μιὰ θαυμαστικὴ ἀγάπη», σ. 55). Ἐχει κανεὶς τὴν ἐντύπωση πὼς ἡ «παλαιὰ καλῆ» φῆμη τοῦ συγγρ. ζημιώνεται ἀπὸ τὸ δημοσίευμα αὐτό.

Ξ.Α.Κ.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ, Κάλβος ὁ Ζακύνθιος, *Παρνασσός* 11 (1969) 481-510. Καὶ σὲ αὐτοτελὲς τεύχος, ἸΑΘ. 1969, 8ο, σσ. 32 (Διαλέξεις καὶ μελετήματα νεοελληνικῆς φιλολογίας, Διευθυντῆς καθηγ. Γ. Θ. Ζώρας, 1).

Ἄναδημοσίευση τῆς γνωστῆς διαλέξεως τοῦ Παλαμά, τοῦ 1888, χωρὶς νὰ δηλώνεται πουθενὰ τὸ πρᾶγμα (ἡ ἀπλή μνεία στὰ «Χρονικά», σ. 630 δὲν εἶναι ἀρκετὴ —βλ. καὶ τὰ ὅσα σημειώνουμε στὴ σ. 509).

Λ.Π.

Ν. Η. ΓΕΩΡΓΟΥΛΑΣ, Ἡ Χίος εἰς τὴν Ποίησιν τοῦ Κάλβου, *Χιακὴ Ἐπιθεώρησις* 7 (1969) 178-199.

Α. Λ α σ κ α ρ ά τ ο ς

VINCENZO MASCARO, *Le Memorie di Andrea Lascaratos*, περ. *La Procellaria* N. 3 (1969) 131-151.

Μακρά ανάλυση και αὐτοῦσια ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν «Αὐτοβιογραφία» τοῦ Λασκαράτου, ἀπὸ τὴν πρόσφατη ἐκδοσὴ τοῦ Ἄλ. Γ. Παπαγεωργίου (Ἰ. 1966). Προηγείται (σ. 131-134) μιὰ σωστὴ τοποθέτησις τῆς προσωπικότητος καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Κεφαλλονίτη σατιρικοῦ. Ἰδιαίτερα ἀσχολεῖται ὁ συγγρ. (στὶς ὑποσ. 19 καὶ 20) μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ κειμένου τῆς «Αὐτοβιογραφίας».

Λ.Π.

Στ. Μ α ρ τ ζ ὴ κ η ς

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΖΑΔΕΣ, *Στέφανος Μαρτζώκης. Ὁ τελευταῖος ποιητὴς τῆς ἐφτανησιακῆς σχολῆς*, Μελέτη [Ἰ. 1969] ἄ.ἔ. 80, σσ. 62.

Διάλεξι. Προσφέρει ἀρκετὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα, συγκεντρώνει κρίσεις γιὰ τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ καὶ παραθέτει πίνακα βοηθημάτων.

Μ.Ι.

Ι. Π ο λ υ λ ᾶ ς

MARIA MANTOYBALOU, Ἰ. 1969, ἀνεκδοτὸς ἀλληλογραφία Πολυλᾶ - Μαβίλη, *Παρουσία* 11 (1969) 300-309. Καὶ σὲ αὐτοτελὲς τεῦχος, Ἰ. 1969, 80, σσ. 14 (Κείμενα καὶ μελέται νεοελληνικῆς φιλολογίας, Διευθυντῆς Γ. Θ. Ζώρας, 55).

Δὲν πρόκειται καθαρὸν γιὰ «ἀλληλογραφίαν», παρὰ μόνον γιὰ πέντε γράμματα τοῦ Πολυλᾶ πρὸς τὸν Μαβίλη, ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέροντα, καὶ γιὰ τὴν ἐποχὴ πού γράφονται καὶ γιὰ τὴν ἀξίωσιν πολλῶν πλευρῶν τοῦ ἀνθρώπου Πολυλᾶ. Τὸ πρῶτον εἶναι γραμμὴν στὴν 2 Ὀκτ. 1878, μόλις εἶχε φύγει ὁ Μαβίλης γιὰ τὸ Μόναχο καὶ ὁ ἠλικιωμένος δάσκαλος καὶ φίλος λυπᾶται πού δὲν τὸν συνάντησε γιὰ νὰ τὸν ἀποχαιρετήσῃ· τὸ δεύτερον, 22 Μαΐου 1880, εἶναι γραμμὴν λίγον μετὰ τὴν λαμπρὴν νίκην τοῦ Χ. Τρικούπη καὶ τὴν ἀνάληψιν ἀπὸ αὐτὸν τῆς πρωθυπουργίας· μετὰ τὸν ἄλλον Κερκυραῖον βουλευτὴ συνετέλεσε καὶ αὐτός, γράφει, «σπουδαίως εἰς τὸν θρίαμβον τοῦ κόμματος ἐν Ἀθήναις», βρῆκε ὁμοίως καὶ λίγον καιρὸν νὰ τυπώσῃ τὸ γ' τεῦχος τῆς μετάφρασιν τῆς Ὀδύσσειας. Τὸ τρίτον γράμμα εἶναι τοῦ Μαρτίου 1885· ἐνῶ τὰ δύο προηγούμενα εἶναι σὲ καθαρεύουσα, τοῦτο καὶ τὰ ἐπόμενα ἔχουν γραφτῆ στὴν εὐγενισμένη δημοτικὴν τοῦ Πολυλᾶ. Ἄλλωστε αὐτὸ καὶ τὸ ἐπόμενον (τοῦ Ἀπριλίου τοῦ ἴδιου χρόνου) μιλοῦν γιὰ τὸ περιοδικὸν πού ἐτοιμαζόν, τὴν «Ἐθνικὴν γλῶσσαν», καὶ μᾶς μπάζου καὶ τὰ δύο στῆν ἀτμόσφαιρα τῶν διαλεχτῶν λογίων καὶ δημοτικιστῶν τῆς Κέρκυρας, «τοῦ περιοδικοῦ τὴν ἀφοβὴν ὀχτανδρία», ὅπως τὸ λέει στὸ ἔμμετρο γράμμα τοῦ πρὸς τὸν Α. Κεφαλληνὸν ὁ Μαβίλης (τῆς ἴδιας ἐποχῆς, 25 Δεκ. 1884, βλ. Α. ΜΑΒΙΛΗ, *Τὰ Ἔργα*, β' ἔκδ., σ. 77. Ἡ ἔκδ. δὲν παραπέμπει στὰ «Ἔργα» —οὔτε καὶ σημειώνει πῶς τὸ γράμμα εἶναι ἔμμετρο—, ἀλλὰ στὴν δημοσίευσιν στὰ *Γράμματα* 2, 1912-13, 51-52). Τὸ πέμπτον γράμμα τέλος εἶναι πιά τοῦ 1892, γραμμὴν ἀπὸ τὴν Ἀθήνα πρὸς τὸν Μαβίλην στῆν Κέρκυρα, καὶ εἶναι χαρακτηριστικὸν γιὰ τὶς σχέσεις πού εἶχε τότε ὁ Πολυλᾶς μετὰ τοὺς λογοτεχνικοὺς κύκλους τῆς Ἀθήνας, μετὰ τὴν γενίαν «τοῦ 1880» (τοὺς ἀποκαλεῖ «ὄλοι οἱ ἐδῶ φίλοι» καὶ προσθέτει «τοὺς εἶδα ὄλους μὴ ἐξαιρουμένου τοῦ Σουρή»). Εἶναι τὰ χρόνια πού συνεργάζεται στῆν «Ἐστία»¹, ὅπου τυπώθηκαν καὶ τὰ ἄρθρα τοῦ γιὰ τὴν «Φιλολογικὴν μας γλῶσσαν» (1891),

1. Ἡ πληροφορία, σ. 14, ὑποσ. 1, ὅτι τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἐστίας «εἶχεν ἀναλάβει κατ' ἄρ-

πού κυκλοφόρησαν τὸν ἐπόμενο χρόνο καὶ σὲ ἰδιαίτερο τόμο, ἔκδοση ἀκριβῶς τῆς Ἑστίας. Αὐτὴ εἶναι ἡ «διατριβὴ του» πού ἀναφέρει στὸ γράμμα (ἢ ἔκδ. δὲν τὸ σημειώνει, ἐνῶ στίς ὑποσημειώσεις τῆς μᾶς δίνει πληροφορίες γιὰ ἄλλα πράγματα πολὺ πιὸ εὐκολονόητα). Χαρακτηριστικὸ (ἴσως καὶ μὲ κάποια δόση αὐτοειρωνείας) αὐτὸ πού γράφει πῶς ἡ διατριβὴ του «πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἀναγινώσκεται καὶ ἀπὸ τοὺς ἀντιθέτους, ἀφοῦ ἤδη ἐπωλήθησαν ἀρκετὰ ἀντίτυπα».

Στὸ πρῶτο γράμμα δὲν φαντάζομαι ὁ λατινομαθῆς Πολυλάς νὰ ἔγραψε *curante calamo* ἀντὶ γιὰ *currente*. Ἀσφαλῶς ὁμοίως, στὸν στίχο ἀπὸ τὸν «Κυμβελίνο» πού παραθέτει, δὲν ἔγραψε: *Is there no way farmer to be, but women*, ἀλλὰ βέβαια *for men* (καὶ χωρὶς κόμμα στὸ *women: but women / Must be half-workers*). Ἐν τὸ χωρίο στὸ γράμμα ἦταν δυσανάγνωστο, δὲν ἦταν δύσκολὴ πιστοποίηση τῆς σωστῆς γραφῆς ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ Σαίξπηρ.

Λ.Π.

Ε. Σ τ ἄ η ς

MIX. Κ. ΠΕΤΡΟΧΕΙΛΟΣ, Ὁ Ἑμμανουὴλ Στάης ὡς δραματικὸς συγγραφεὺς, Στό: *Πρακτικὰ τρίτου Παιονίου Συνεδρίου*, τόμ. 2, Ἄθ. 1969, σ. 196-201.

Γ. Τ ε ρ τ σ ἔ τ η ς

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΕΡΤΣΕΤΗ, Ἀνέκδοτοι λόγοι. Ἐπιμελητῆς ΝΤΙΝΟΣ ΚΟΝΟΜΟΣ, [Ἄθ. 1969, Ἐκδ. Ἑταιρεία Καμπανᾶς]. 160, σσ. 300. (ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΕΡΤΣΕΤΗ, Ἔργα, Τόμος πρῶτος, Ἀνέκδοτοι λόγοι).

Θά κριθῆ.

ΝΤΙΝΟΣ ΚΟΝΟΜΟΣ, Τρεῖς ἀνέκδοτοι λόγοι τοῦ Γεωργίου Τερτσέτη περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, Στό: *Πρακτικὰ τρίτου Παιονίου Συνεδρίου*, τόμ. 2, Ἄθ. 1969, σ. 32-37.

Ἀνακοίνωση γιὰ τρεῖς λόγους τοῦ Γ. μὲ τὸ ἴδιο θέμα, τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Σώζονται καὶ οἱ τρεῖς σὲ αὐτόγραφα τοῦ Γ. στὴν κατοχὴ τοῦ συγγρ. (ἀπὸ δωρεὰ τοῦ Α. Κουμούτου), καὶ ἐκφωνήθηκαν στὰ 1848-49. (Οἱ λόγοι τώρα δημοσιευμένοι στὴν ἔκδοση τοῦ συγγρ.: Γεωργίου Τερτσέτη, Ἀνέκδοτοι λόγοι, [β' ἔκδ., 1970] σ. 137-182)—βλ. καὶ τὴν παραπάνω ἀναγραφή).

Λ.Π.

ΔΙΟΝ. ΡΩΜΑ, Ἐνα ἀνέκδοτο κείμενο τοῦ Γεωργίου Τερτσέτη, Στό: *Πρακτικὰ τρίτου Παιονίου Συνεδρίου*, τόμ. 2, Ἄθ. 1969, σ. 224-234.

Λ. ΟΙ ΦΑΝΑΡΙΩΤΕΣ ΚΑΙ Η ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΣΧΟΛΗ

β) Ποίηση

ΠΟΛΥΒΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Ζαλοκώστας, *Παργασός* 11 (1969) 5-22.

χᾶς μόνος ὁ Δροσίνης καὶ βραδύτερον ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ν. Πολίτου», δὲν εἶναι σωστὴ. Σωστὸ εἶναι τὸ ἀντίστροφο: τὴ διεύθυνση εἶχαν πρῶτα μαζὶ ὁ Δροσίνης καὶ ὁ Πολίτης (1889-1890) καὶ ὕστερα τὴν κρατᾷ ὁ Δροσίνης μόνος του, ὁ ὁποῖος καὶ τὸ 1894 μετέτρεψε τὸ περιοδικὸ σὲ καθημερινὴ ἔφημερίδα.

Πρόκειται για διάλεξη που δόθηκε στον «Παρνασσό» το 1916, στη γνωστή σειρά των «Διαλέξεων περί Ἑλληνῶν ποιητῶν τοῦ ἸΘ' αἰῶνος» (α' ἔκδ. 1916, β' ἔκδ., Κολλάρος, 1925), καὶ ὁ συγγρ. εἶναι ὁ γνωστός δημοσιογράφος καὶ πολυγράφος (πού γεννήθηκε τὸ 1864 καὶ πέθανε τὸ 1922). Ἡ ἰδέα τοῦ «Παρνασσού» νὰ ἐπανεκδώσει τὴν σειρά αὐτὴ τῶν διαλέξεων, πού ἀποτελέσαν σταθμὸ στὴν ἐποχὴ τους (ὅσο καὶ ἂν εἶναι πολὺ ἄνισες μεταξύ τους), ἦταν πολὺ καλὴ. Τὸ πράγμα ὁμως ἐπρεπε ρητὰ νὰ δηλωθῆ καὶ ὄχι νὰ παρουσιάζεται ἡ διάλεξη τοῦ 1916, χωρὶς κανένα κατατοπιστικὸ σχόλιο, ὡς κανονικὴ συνεργασία τοῦ περιοδικοῦ. (Μόνο στὰ «Χρονικά», σ. 149, ὅπου δίνεται μιὰ ἐπισκόπηση τοῦ περιεχομένου τοῦ τεύχους, ἀναφέρεται ἀόριστα γιὰ τὴ μελέτη: «εἰς τὴν σειράν τῶν παλαιότερων κειμένων διαλέξεων τοῦ συλλόγου Παρνασσός»). Στὸ ἴδιο τεύχος ἀναδημοσιεύονται καὶ μερικὰ ποιήματα τοῦ Ζ. (Τὸ δένδρον μου, Ἡ ἀναχώρησίς της, Εἰς τὸ φεγγάρι). Λ.Π.

ΓΡΗΓ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ, Οἱ Παράσχοι, *Παρνασσός* 11 (1969) 165-194.

Ἀνατύπωση τῆς διαλέξεως τοῦ 1916 (βλ. τὴν παρατήρηση στὸ προηγούμενο σημεῖωμα). Στὸ ἴδιο τεύχος (σ. 229, 230, 255, 256-7) ἀναδημοσιεύονται τέσσερα ποιήματα τοῦ Ἀχ. Π. Λ.Π.

L. P[OLITIS], O Odiporos, ἄρθρο στὸ: *Kindlers Literatur Lezikon*, Bd. V, Zürich [1969], στ. 803-804. (Τοῦ Π. Σούτσου).

ΔΗΜ. ΣΚ. ΠΙΚΡΑΜΕΝΟΥ, Ἡ ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Π. Συνοδινοῦ «Ἐθνικὰ δάκρυα καὶ Νεκρικὰ ἄνθη», *Ὁ Ἑραριστὴς* 7 (1969) 203-209.

Στὸ ἀντίτυπο τοῦ βιβλίου στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη ὑπάρχουν στὸ τέλος μερικὲς σελίδες πού δὲν ὑπάρχουν σὲ ἄλλα γνωστὰ ἀντίτυπα. ὁ λόγος εἶναι ὅτι ὁ ποιητὴς κατηγορήθηκε καὶ πέρασε ἀπὸ δίκην (τὸ 1859, ὅταν ἐκδίδεται ἡ συλλογὴ), ἐπειδὴ ὀρισμένα ποιήματά του θεωρήθηκαν βλάσφημα, καὶ γι' αὐτὸ ἀναγκάστηκε νὰ τὰ ἀφαιρέσει. Ἡ συγγρ. δίνει πολλὰς πληροφορίες γιὰ τὴν ἐνδιαφέρουσα αὐτὴ περίπτωση, ἀντλημένες κυρίως ἀπὸ ἐφημερίδα τῆς ἐποχῆς. Λ.Π.

γ) Πεζογραφία

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΣΑΧΙΝΗΣ, Ἡ ἀφηγηματικὴ πεζογραφία τοῦ Α. Ρ. Ραγκαβῆ, *Ἑλληνικά* 22 (1969) 399-429.

Ὁ Ρ., λέει ὁ συγγρ., εἶναι ἱστορικὰ καὶ χρονολογικὰ ὁ πρῶτος διηγηματογράφος τῆς νεοελληνικῆς πεζογραφίας. Τὸ πρῶτο του διήγημα τὸ ἔγραψε τὸ 1836, τὸ τελευταῖο τὸ 1863, ἀλλὰ ἡ μεγάλη του διηγηματογραφικὴ δράση ἐκτείνεται κυρίως στὰ χρόνια 1847 - 1853: τὴν ἐξήγηση γιὰ τὸ τελευταῖο αὐτὸ τὴ βρίσκει ὁ συγγρ. στὴ ζήτηση, τὰ χρόνια ἀκριβῶς αὐτά, διηγημάτων ἀπὸ τὰ δύο περιοδικὰ, τὴν Εὐτέρπη καὶ τὴν Πανδώρα, στὰ ὁποῖα καὶ στὰ δύο ὁ Ρ. ἦταν κύριος συνεργάτης. Ὁ συγγρ., ἀφοῦ ἐξετάσει πρῶτα τὶς (λιγοστὲς) κριτικὲς πού γράφτηκαν γιὰ τὴν ἀφηγηματικὴ πεζογραφία τοῦ Ρ., δίνει ἕναν γενικὸ χαρακτηρισμὸ τῆς πεζογραφίας του (τῶν προτερημάτων καὶ τῶν μειονεκτημάτων της) καὶ ὕστερα ἐξετάζει ἕνα ἕνα τὰ διηγήματα, ἐκθέτοντας κυρίως τὸ περιεχόμενό τους καὶ προσθέτοντας γιὰ τὸ καθένα μερικὲς σύντομες κριτικὲς παρατηρήσεις. Ἡ ἐξέταση γίνεται παρατακτικὰ καὶ κάπως ἰσοπεδωτικὰ, κάπως περισσότερο ἐξαιρέται μόνο τὸ διήγημα «Ὁ συμβολαιογράφος». Στὸ τέλος «Συμπλήρωμα βιβλιογραφίας περὶ Α. Ρ. Ραγκαβῆ», ὅπου, μὲ παλαιότερα δημοσιεύματα (ἕως τὸ 1908), συμπληρώνεται μιὰ πρώτη προσπάθεια βιβλιογραφίας ἀπὸ τὸν Γ. Βαλέτα, *NE* 19 (1936) 842. Λ.Π.

EMMANOYHΛ ΠΟΓΔΗΣ, 'Αφηγήματα. Ψυχολογία Συριανοῦ συζύγου, Τὸ παράπονον τοῦ νεκροθάπτου, Ἄνθρωποι καὶ ζῶα, Ἡ μανία τῆς μετακινήσεως. [Ἄθ. 1969], «Γαλαξίας». 16ο, σσ. 195.

A. A[NGELOU] - KKL, I Papissa Ioanna Ἄρθρο στό: *Kindlers Literatur Lexikon*, Bd. V, Zürich [1969], στ. 1352-3. (Τοῦ E. Ροῖδη).

M. ΟΙ ΛΟΓΙΟΙ ΤΟΥ 19ου ΑΙΩΝΑ

K. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ, Γεώργιος Μιστριώτης, *NE* 86 (1969) 1450-1451. Ἐναδημοσίευση ἐπιφυλλίδας ἀπὸ τὴν ἐφημ. Τὸ Βῆμα, 19 Σεπτ. 1969.

Τοποθέτηση τοῦ Μ. μέσα στό πνευματικὸ κλίμα τῆς ἐποχῆς, ἰδίως στὰ χρόνια τοῦ νεανικοῦ του ξεκινήματος (γύρω στὰ 1870) καὶ σὲ συσχετισμὸ μὲ τὶς ἀντιθέσεις του πρὸς τὸν Κ. Παπαρρηγόπουλο. Α.Π.

ΝΤΙΝΟΣ ΚΟΝΟΜΟΣ, Σπυρίδων Δε-Βιάζης (1849-1927). Ἐναγραφή τῶν ἔργων του, Ὁ Ἐρανιστὴς 7(1969) 117-170.

Ἡ ἀναγραφή, κατὰ χρονολογικὴ σειρὰ (πολὺ σωστά), περιλαμβάνει 626 λήμματα. Σὲ παρένθεση, μετὰ τὸν ἀριθμὸ, ὁ ἀριθμὸς τῆς «Ἐναγραφῆς» ποὺ εἶχε ἐκδώσει ὁ ἴδιος τὸ 1919. Τὰ λήμματα ἀρ. 554-620 εἶναι δημοσιεύματα τῶν τελευταίων του χρόνων (1918-1927), καθὼς καὶ μερικὰ δημοσιευμένα μετὰ τὸ θάνατό του. Στίς σσ. 117-125 εἰσαγωγικά γιὰ τὸν Δε-Βιάζη. Α.Π.

B. LAOURDAS, The Philological Scholarship of Nicolas Piccolos, Στό: *Actes du Premier Congrès International des Études Balkaniques et Sud-Est Européennes*, τόμ. IV, Sofia 1969, σ. 279-280.

G. GATOS, Constantin Sathas et l'édition de la Revue «Kosmos», αὐτ. σ. 749-750.

Ὁ Κ. Σάθας ἐξέδιδε ἀπὸ τὴν 1η Φεβρουαρίου 1861 ἐπὶ ἕξι μῆνες τὴ δεκαπενθήμερη ἐπιθεώρηση «Κόσμος», τῆς ὁποίας τὰ φύλλα 1-12 βρίσκονται στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς. Ἡ ἔκδοση αὐτὴ πέρασε ἀπαράτηρη ἀπὸ τοὺς ἐρευνητές, γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ ἐκδότη ἦταν Κωνσταντῖνος Σαθόπουλος, τὸ οἰκογενειακὸ του ὄνομα, ποὺ ὁ ἴδιος τὸ ἀντικατέστησε ἀργότερα μὲ τὸ συντομώτερο Σάθας. Ε.Δ.Κ.

N. Η ΓΕΝΙΑ ΤΟΥ 1880

α) Γενικά

ΠΟΛΥΧΡΟΝΗΣ Κ. ΕΝΕΠΕΚΙΔΗΣ, Ἐπιστολαὶ Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ λογίων πρὸς Κάρολον Krumbacher. Ἐκ τῶν ἐν Μονάχῳ ἀνεκδότων καταλοίπων τοῦ μεγάλου βυζαντινολόγου. *NE* 86 (1969) 1375-1380, 1429-1434, 1495-1500, 1599-1603.

Ἀπὸ τὸ ἀρχειο τοῦ Krumbacher, ποὺ ἀπόκειται στὴ Βαυαρικὴ Κρατικὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Μονάχου, ὁ συγγρ. ἐκδίδει ἐπιστολὰς Ἑλλήνων λογίων πρὸς αὐτὸν (μὲ ἀλφαβητικὴ σειρὰ). «Ἡ πρώτη αὐτὴ ἐπιλογή —γράφει— εἶχε ὡς κριτήριον τὴν ἀπαιτουμένην διακριτικότητα» γι' αὐτὸ καὶ δὲν δημοσιεύει (ἀκόμη!) ἐπιστολὰς λογίων ποὺ πέθαναν πρόσφατα,

ὅπως τῶν Κ. Ἀμάντου, Ν. Βέη, Σ. Β. Κουγέα, Μ. Τριανταφυλλίδη κ.ἄ. Σύντομο προλογικό σημείωμα. Ἀριθμητικά σημαντικότερη εἶναι ἡ συλλογὴ ἐπιστολῶν τοῦ Δ. Βικέλα (40 ἐπιστολές), ποὺ ἐκτείνονται κυρίως στὰ χρόνια 1890-1894 καὶ εἶναι ιδιαίτερα θερμές· ἀκολουθοῦν τοῦ ἴδιου μερικές λιγότερο ἐνδιαφέρουσες τῶν ἐτῶν 1897, 1898 καὶ 1900, καθὼς καὶ μεμονωμένες ἐπιστολές ἄλλων λογίων. Ἡ δημοσίευση τελειώνει με τὸν Ροῖδη καὶ με τὴν ὑπόσχεση «Τὸ τέλος στὸ ἐρχόμενο τεῦχος», ὑπόσχεση ὡστόσο ποὺ ἔμεινε ἀνεκπλήρωτη.

Στὸ εἰσαγωγικὸ σημείωμα ὁ ἐκδ. (περίεργο, ἀλήθεια) δὲν πρόσεξε πὼς ἡ ἐπιστολὴ ἀρ. 3 τοῦ Βικέλα (τῆς 19.1.1891) εἶναι γραμμὴν ἀπὸ τὸ Παρίσι καὶ ἐπομένως τὸ «νὰ εὐρεθῆ ἔδω θέσις δι' ὑμᾶς» ἀναφέρεται στὴν ἐλπίδα τοῦ Κ. μήπως μπορέση νὰ διοριστῆ καθηγητῆς στὸ Παρίσι. Ὅσα λοιπὸν γράφονται στὴ σ. 1376 (καὶ τὰ συμπεράσματα καὶ οἱ προεκτάσεις τους) εἶναι τελείως ἄστοχα. Σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ ἐπόμενα τεύχη (σ. 1499) ὁ ἐκδ. ἐπανορθώνει τὸ λάθος, περιέργως ὁμως ἐξακολουθεῖ «ἐκ τῶν πραγμάτων» νὰ ἀμφιβάλλη (ἀλλὰ χωροῦν ἀμφιβολίες στὰ ἀναμφίβολα;).

Ἡ δημοσίευση γίνεται χωρὶς κανένα σχολιασμό, ποὺ θὰ ἦταν, σὲ πολλὰ σημεία, ἰδίως τῶν πιὸ σημαντικῶν ἐπιστολῶν, τοῦ Βικέλα, χρήσιμος γιὰ τὸν ἀναγνώστη. Γιὰ τὸν μὴ κλασικὸ φιλόλογο π.χ. ἴσως δὲν εἶναι τόσο αὐτονόητο πὼς ὁ Wil. v. Möllendorf (ἀρ. 25) εἶναι ὁ Wilamowitz, ἢ ὅτι L. l. d. θὰ πῆ Legum Dr = διδάκτωρ τῆς νομικῆς (ἀρ. 33-34). Στὸν ἀρ. 52, τοῦ Ἀλέξανδρου Πάλλη, ὁ ἐκδ. γράφει «κ. Κρούμβαχε(ρ)» ἢ προσθήκη τοῦ ρ περιττῆ, ὁ Πάλλης ἐξελλήνιζε (ἢ «ἐξεδημότιζε») τὸ ὄνομα τοῦ Γερμανοῦ βυζαντινολόγου σὲ Κρούμπαχος (βλ. π.χ. Κούφια Καρύδια, σ. 321 κέ., 348, καὶ τὸ στίχο ἀπὸ τίς «Ταφόπετρες», αὐτ. σ. 555: «μὲ ἓνα του πράσο ὁ Κρούμπαχος μοῦ τρίβει ἐδῶ τὴ μούρη» —καὶ ἀσφαλῶς «κ. Κρούμπαχε» καὶ ὄχι «κ. Κρούμβαχε» θὰ ἔχη γράψει ὁ Πάλλης. Ὁ ἐκδ. διαβεβαιώνει πὼς «ὀλισθήσεις γραφίδος διωρθώθησαν σιωπηρῶς». Ἐμειναν ὁμως καὶ πολλές ἀδιόρθωτες, ἂν καὶ ἀμφιβάλλουμε πολὺ ἂν ὁ Βικέλας π.χ. ὀλίσθαινε τόσο πολὺ ὥστε νὰ γράφῃ: «τὰ ἦμισυ, τὸν χειμῶνα, θὰ σᾶς ἀρέσει, νὰ ἐνασχολεῖσθε». Καὶ πολλὰ δυσάρεστα τυπογραφικὰ λάθη: ὁ Th. Reinach τυπώνεται π.χ. τὴ μιά φορά Rienach καὶ τὴν ἄλλη Reicach, καὶ τὸ Κ. Universität (= Königliche) γίνεται 'κ. Universität'.

(Τὸ ἄρθρο ἀνατυπωμένο σήμερα στὸ βιβλίον τοῦ συγγρ., «Χρηστομάνος - Βικέλας - Παπαδιαμάντης», Ἀθ. 1971, σ. 133-171).
Λ.Π.

β) Ποίηση

Γ. Βιζυηνός

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΦΛ. ΚΑΤΣΟΥΡΟΣ, Σχόλια σὲ δυὸ ποιήματα τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ, *Ἄρχ. Θρ.* 34 (1969) 305-314.

Γ. ΒΑΛΕΤΑΣ, Ὁ Βιζυηνὸς καὶ ἡ Κύπρος, *Πν. Κν.* 9 (1969) 202-203.

Σύντομο ἄρθρο γιὰ τὰ χρόνια τῆς ζωῆς τοῦ Βιζυηνοῦ στὴν Κύπρον καὶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ γνώρισε ἐκεῖ. Παραπομπές σὲ παλαιότερη σχετικὴ βιβλιογραφία.

Λ. Μ α β ί λ η ς

LORENZOS MAVILIS, *Lethe* (Aus dem griechischen übertragen von KARL DIETERICH), *Hellenika* 6 (1969) τεύχ. 18, σ. 43.

ΤΑΣΟΥ ΑΘ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, 'Η «ἐλιά» τοῦ Λορέντζου Μαβίλη, *Πλάτων* 21 (1969) 275-280.

R. HIBON, Σχετικά με τὸ σονέττο τοῦ Μαβίλη 'Ερμονες, *Δελτίον Ἀναγνωστικῆς Ἐταιρείας Κερκύρας* 6 (1969) 41-46.

«Ἐσωτερικὴ ἀνάλυση» τοῦ σονέτου, ἀρκετὰ περίπλοκη καὶ ἐξεζητημένη, με προσπάθεια ἐρμηνείας ψυχαναλυτικῆς («στὸ Δεκατετράστιχο τοῦ 1882 εἶχε συνδέσει ὁ ποιητὴς τὸ νερὸ καὶ τὴ μητέρα κι ἔτσι εἶχε παραδεχτεῖ ὅλες τίς συνέπειες ἐκείνης τῆς ταύτισης», κ.ά.), καὶ ἀναφορὲς ἀκόμη καὶ ὡς τὸν Juan de la Cruz, τὸν Novalis κτλ. Στὴ «μεταφυσικὴ» αὐτὴ προσπάθεια ἐρμηνείας χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἀπορία τοῦ συγγρ. γιὰ τὴ «φυσικὴ ὑπαρξὴ τῆς μυρικής» ('Ὀνειρεμένα, λυγερὴ μυρική', ἀρχίζει τὸ σονέτο), ἡ ὁποία «δὲν μπορεῖ νὰ προσφέρῃ μιὰν ἱκανοποιητικὴ ἐξήγηση»· ἡ πραγματικὴ (φυσικὴ) δηλ. παρουσία τοῦ δέντρου στὴν ἀκρογιαλιὰ στοὺς Ἐρμονες, πηγὴ τῆς ἔμπνευσης τοῦ ποιητῆ καὶ ξεκίνημα γιὰ τὴν ὄνειροπόλησίν του, παραμένει ἀνεξήγητη γιὰ τὸν σχολιαστή, ποὺ γυρεύει νὰ τὴν ἐξηγήσῃ «μεταφυσικά» πὼς «ἀνήκει συνάμα στὴ γῆ καὶ στὸ νερὸ» καὶ γι αὐτὸ «ἐπιφορτίζεται με διπλὴ λειτουργία». Στὴν ἀρχὴ στοιχεῖα γιὰ τὸ ἐξοχικὸ τῶν Καποδίστρια στοὺς Ρόπα. Δημοσιεύεται ἀκόμα αὐτόγραφο τοῦ σονέτου καὶ φωτογραφίες ἀπὸ δύο προσωπογραφίες, μιὰ ἐξαιρετικὴ τοῦ Γεωργίου Καποδίστρια, καμωμένη ἀπὸ τὴν ἀδερφὴ του, μητέρα τοῦ Μ., καὶ μιὰ μετριότατη τοῦ Μ. (ἀπὸ τὸν Π. Λεμπέση) στὸ Δημαρχεῖο τῆς Κέρκυρας.

Α.Π.

MARIA MANTOYBALOU, Λορέντζου Μαβίλη ἄγνωστον δοκίμιον περὶ γλώσσης, *Παρνασσός* 11 (1969) 393-406. Καὶ ὡς αὐτοτελὲς τεύχος, Ἄθ. 1969. 8ο, σσ. 18 [Κείμενα καὶ μελέται νεοελληνικῆς φιλολογίας, Διευθυντῆς Γ. Θ. Ζώρας, 58].

Ἐνα ἀνυπόγραφο καὶ ἀτελείωτο γραφτὸ τοῦ Μ. ποὺ βρέθηκε στὰ κατάλοιπά του· ἔχει περιληφθῆ στὴν ἔκδοσιν τῆς συγγρ. (Λορέντσος Μαβίλης, Ἐταιρεία Ἑλληνικῶν Ἐκδόσεων, Ἄθ. 1969, τόμ. 2, σσ. 290-295). Ἐδῶ ξανατυπώνεται με σύντομο πρόλογο καὶ σημειώσεις. Τὸ «δοκίμιον» εἶναι γραμμένο σὲ μιὰ μετριοπαθῆ καθαρεύουσα· ἐξαιρεῖ τὴ συμβολὴ τοῦ Σολωμοῦ καὶ γενικότερα τῶν Ἑπτανησίων, καὶ ἰδιαίτερα στρέφεται ἐναντίον τῶν δύο ἡγετικῶν μορφῶν στὴν πορεία τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, τοῦ Κοραῆ καὶ τοῦ Ψυχάρη (τῶν ὁποίων μάλιστα τὴ χιωτικὴ καταγωγὴ —καὶ τὴ διαμονή τους στὸ Παρίσι— δὲν τὰ θεωρεῖ τυχαία). Ἡ ἐκδ. στὸ τέλος τοῦ (σύντομου) προλόγου, παραθέτει καὶ δύο ἐπιστολὰς τοῦ Μ. (τοῦ 1911, ὕστερ' ἀπὸ τὴ γνωστὴ ἀγόρευσίν του στὴ Βουλὴ) ὅπου μιλά ἐπίσης ἐναντίον τοῦ Ψυχάρη.

Τὸ κείμενον ἔχει ἐκδοθῆ με ἐπιμέλεια (καὶ με λιτὸ κριτικὸ ὑπόμνημα, ὅπου ἀναγράφονται κυρίως οἱ διαγραφὰς καὶ οἱ διορθώσεις. Στὸν στ. 128 Zieltedigkeit εἶναι λέξι ἀνύπαρκτη, ἴσως Zielstrebigkeit;). Ὅσο γιὰ τὴ χρονολόγησιν, ἡ ἐκδ., στηριζόμενη στὴ μνεία τῶν «Εὐαγγελικῶν», τὸ τοποθετεῖ «εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος καὶ ὀπωσδήποτε μετὰ τὸ ἔτος 1901». Νομίζω πὼς με μεγαλύτερη ἀκρίβεια μποροῦν νὰ προσδιοριστοῦν καὶ ἡ χρονολογία καὶ συνάμα ἡ ἀφορμὴ γιὰ τὴν ὁποία γράφτηκε τὸ δοκίμιον. Ἡ ἐκδ. δὲν πρόσεξε τὴν περικοπὴ (στ. 123 κέ.): «Τοιοῦτου ἔλεεινοῦ καθεστῶτος συνήγορος προβάλλει ὁ ἄριστος ἡμῶν γλωσσολόγος . . . ὁ κ. Χατζηδάκης»· σὲ ὑποσημείωση δίνει μόνο τὴν (περιττὴ βέβαια) πληροφορία, πὼς πρόκειται γιὰ τὸν Γ. Ν. Χατζηδάκη, τὸν γνωστὸ καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου. Ἄλλὰ ἡ διατύπωσιν μᾶς δείχνει πὼς δὲν πρόκειται γιὰ τὴ στάση τοῦ Χατζηδάκη γενικά, ἀλλὰ γιὰ κάτι εἰδικότερον. Κι αὐτὸ εἶναι, νομίζω, ἡ ἐκδοσὴ τοῦ βιβλίου τοῦ Χατζηδάκη «Die Sprachfrage in Griechenland» ἢ (ἢ: καὶ) ἡ ἀπάντησίν του στὸν Κρουμπάχερ· καὶ τὰ δύο

έκδεδομένα τὸ 1905. Στὴν ἴδια χρονολογία περίπου μᾶς ὀδηγεῖ καὶ ἡ μνεῖα τῆς ὑπόθεσης Ντρέυφους, ποὺ μὲ τὴ διατύπωσή της («καθ' ἦν ἐ τ ἰ θ ε τ ο ὡς ἀρχή») φανερώνει ὅτι ἡ περίφημη ὑπόθεση εἶχε πιά τελειώσει (ἡ τελικὴ ἀθωωτικὴ ἀπόφαση εἶναι τοῦ 1906).

Στὶς σημειώσεις ποὺ ἀκολοθοῦν, τὶς περισσότερες φορές ἡ ἐκδ. ἐπεξηγεῖ πράματα γνωστά (ὅπως π.χ. στὴν περίπτωση τοῦ Χατζιδάκη) ἢ «ἀποδίδει» μὲ δικές της φράσεις τὸ σαφέστατο νόημα τοῦ κειμένου. Ἐναντίον, ὅπου χρειάζοταν κάποια διασάφηση, δὲν γίνεταί ὁ παραμικρὸς λόγος. Ποιοὶ εἶναι π.χ. οἱ Σιλβεστρέλληδες καὶ Ἀκιονάκηδες, στ. 55, ποῖο τὸ λάκτισμα τῆς Φασίδας, στ. 165; Στὶς περιπτώσεις αὐτές, καὶ ἂν δὲν κατορθώσουμε νὰ τὸ ἐξακριβώσουμε, τὸ δηλώνουμε (τουλάχιστο). Ὅτι ὁ Σολωμὸς ἐπηρέαστηκε ἀπὸ τὴν κρητικὴ λογοτεχνία δὲν τὸ ἀπέδειξε πρῶτος» ὁ Ε. Χατζηγιακουμῆς στὸ —ἀξιόλογο κατὰ τὰ ἄλλα— βιβλίον του (σημ. 10).
Λ.Π.

Μ. Μαλακάσης

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ, Μιλτιάδης Μαλακάσης, ὁ ποιητὴς τοῦ «Μπαταριά», Στό: Α. Κ. Ἐκδοτὸν Σολωμὸ ὡς τὸν Μυριβήλη, [Ἰ.Αθ. 1969], σ. 247-252.

Παρουσίαση περισσότερο —καὶ ὄχι κριτικὴ— τῆς ἐκδοσης τῶν «Ἀπάντων» τοῦ Μ. ἀπὸ τὸν Γ. Βαλέτα (Ἰ.Αθ. 1964)—γιά τὴν ἐκδοσὴ καὶ τὶς ἀτέλειές της βλ. τὴν κριτικὴ τῆς ΕΛ. ΤΣΑΝΤΣΑΝΟΓΛΟΥ, Ἰ.Ελληνικά 19 (1966) 421-429. Ὁ συγγρ. ἐπιμένει περισσότερο στὸν 2ο τόμο, ποὺ περιέχει τὰ πεζά. «Μὰ ὅσοι διαθέτουν κάποια εὐαισθησία . . ., κάποια διάθεση νὰ βροῦν μέσα ἀπὸ ἕνα ὁποιοδήποτε γραπτὸ ἔργο ἕναν ἄνθρωπο νὰ λειτουργῇ . . . αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο θὰ τὸν ἀνακαλύψουν . . . στὰ πεζὰ στιγμιότυπα καὶ στὰ προχειρογραμμένα καὶ, ἀπὸ γλωσσικὴ ἄποψη, νοθευμένα πεζὰ κείμενα τοῦ Μ.»
Λ.Π.

Ι. Παπαδιαμαντόπουλος

CARLOS E. MESA G, C. M. F., Recordando a Juan Moreas, *Universidad Pontificia Bolivariana* 31 (1969) 64-65.

Σύντομο σημείωμα γιά τὸν ποιητὴ τῶν «Στροφῶν», τὸ ξεκίνημά του ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴ θέση του μέσα στὴ γαλλικὴ ποίηση.
Λ.Π.

Γ. Σουρῆς

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΠΑΣΙΑΡΔΗΣ, Γεώργιος Σουρῆς, Πενήντα χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατό του, *Πν. Κν.* 9 (1969) 418-422.

Σχεδιάγραμμα χωρὶς προσπάθεια οὐσιαστικότερης κριτικῆς ἀντιμετώπισης. Τὸ λεγόμενον στὸ τέλος πὼς ὁ Σουρῆς «ὑπῆρξεν, ἀσφαλῶς, μιὰ ἀπ' τὶς μεγαλύτερες φυσιογνωμίες τῆς νεοελληνικῆς γραμματείας» ἀποτελεῖ μᾶλλον ἐκφραστικὴ ἀστοχία παρὰ κριτικὸ συμπέρασμα.
Λ.Π.

γ) Πεζογραφία

Α. Καρκαβίτσας

Ε. ΚΑ[ΚΟΥΛΙΔΙ], Paliès agapes, ἄρθρο στὸ: *Kindlers Literatur Lexikon*, Bd. V, Zürich [1969], στ. 1278-9.

Ι. Κονδυλάκης

Ε. ΚΑ[ΚΟΥΛΙΔΙ], Ο Patuchas, αὐτ. στ. 1551.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ, 'Ο Πατούχας του Κονδυλάκη, Στό: Α. Κ., 'Από τὸν Σολωμὸ ὡς τὸν Μυριβήλη, [Ἰ.Αθ. 1969], σ. 165-170.

Σύντομη ἀνάλυση τοῦ ἥρωα τοῦ Κ., μεῖς ἰδιαιτέρη ἐπιμονή στοῦ πρωτόγονο καὶ αὐθόρμητο τῆς παρουσίας του μέσα στοῦ ἔργο. Παρουσίαση περισσότερο περιγραφικὴ, ἴσως λίγο ἐπιφυλλιδιογραφικὴ. Οἱ σκέψεις τοῦ τέλους γιὰ τὸ ἄσκοπο τῆς ἀναζήτησης προβληματισμῶν κοινωνικῶν ἢ πολιτικῶν στὰ ἔργα τοῦ λόγου, κάπως ἄκαιρα τοποθετημένες ὡς συμπέρασμα· θ' ἀποτελοῦσαν θέμα γιὰ μιὰν ἄλλη μελέτη. Ε. Δ. Κ.

Α. Μωραϊτίδης

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ, Μὲ τὸν Ἀλέξανδρο Μωραϊτίδη στὴν Παναγία τὴν Τηνιακιά . . ., *ΝΕ* 86 (1969) 1134-1139.

Ἄρθρο περιστασιακὸ (τὸ τεῦχος εἶναι τῆς 15 Αὐγούστου), ὅπου κυρίως ἀναδημοσιεύεται ἀπόσπασμα τοῦ Μ. ἀπὸ τὶς περιηγήσεις του («Μὲ τοῦ βοριά τὰ κύματα»), σχετικὸ μετὰ τὴ γυναικεῖα μονὴ τῆς Τήνου καὶ τὴν ἀνέυρεση τῆς εἰκόνας τῆς Παναγίας. Ἡ ἀναδημοσίευση διανθίζεται μετὰ μερικὰ σχόλια (ὄχι κριτικά) τοῦ συγγρ. Λ. Π.

Γρ. Ξενόπουλος

ΝΤΙΝΟΣ ΚΟΝΟΜΟΣ, 'Ο Ξενόπουλος καὶ ἡ Ζάκυνθος, 'Επτανησιακὰ Φύλλα 7 (1969) 49-58.

P. S. P[ISTAS], Plusii ke Ftóchi, Ἄρθρο στοῦ: *Kindlers Literatur Lexikon*, Bd. V, Zürich-[1969], στ. 2163-4.

Α. Παπαδιαμάντης

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ, 'Ο Παπαδιαμάντης καὶ ἡ Ὁρθοδοξία, Στό: Α. Κ., 'Από τὸν Σολωμὸ ὡς τὸν Μυριβήλη, [Ἰ.Αθ. 1969], σ. 151-164.

'Ο τίτλος εἶναι κάπως παραπλανητικὸς γιὰ τὸν ἀναγνώστη. Δὲν πρόκειται γιὰ μελέτημα περὶ Παπαδιαμάντη, ἀλλὰ γιὰ παρουσίαση βιβλίου τοῦ Κωστῆ Μπαστιᾶ¹. Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ σκιαγραφεῖται γενικότερα τὸ ἔργο τοῦ Μπαστιᾶ μετὰ τὰ ἰδιαιτέρη χαρακτηριστικὰ καὶ τὶς ἀναζητήσεις του —«φυσιολατρικὸς», «θύραθεν σοφία», «οὐράνια σοφία»— καὶ σ' αὐτὴν τὴν τελευταία κατηγορία τοποθετεῖται τὸ βιβλίον γιὰ τὸν Παπαδιαμάντη, μαζί μετὰ τὸν «Παπουλάκο» καὶ τὸ «Κυριακοδρόμιον». «. . . ὁ Μπαστιᾶς ἔμεινε Ἕλληνας. Αἰσθάνθηκε πῶς τὴ χριστιανικὴ του λύτρωση τὴ βρῆκε ἐκφρασμένη στὴν Ὁρθοδοξία» (σ. 153). Στις «θεολογικὲς» καὶ μεταφυσικὲς ἀναζητήσεις τοῦ συγγραφέα ἐντάσσει ὁ Καραντώνης καὶ τὸ ἔργο του αὐτό. (Ἐς προσεχτὴ ἐδῶ ἡ ἀπαράδεκτη διατύπωση «ὁ ἔβραϊκὸς χριστιανισμὸς», προκειμένου νὰ τονιστῇ τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα ποῦ ἔδωσε στὸν χριστιανισμὸ τὸ πέρασμα στὴν Εὐρώπη, «γιὰ νὰ πάρη στοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, τὴν αἴγλη, τὴν ποίηση καὶ τὸ πνεῦμα τῆς Ὁρθοδοξίας», σ. 155).

Ἔσο καὶ ἂν ὁ συγγρ. δηλώνῃ στὴν εἰσαγωγὴ (σ. 9) ὅτι τὸ βιβλίον του, «ἀπότοκο τῆς «ἑλληνικῆς αἰσθησης» εἶναι σὲ πολλὰ σημεῖα τοῦ μιᾶ «ὑποχώρηση» πρὸς τὴν ἐκλαϊκευτικὴ διδασχὴ», δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ δεχτοῦμε εὐκόλα τὸ ὕφος μετὰ τὸ ὅποιο ἀναλύεται καὶ παρουσιάζεται τὸ ἔργο τοῦ Κ. Μπαστιᾶ.: «Ἄλλωστε . . . ὀλόκληρο τὸ δοκίμιον γιὰ τὸν Παπα-

1. Τὸ 1969 δὲν ἦταν πιά «πρόσφατο» τὸ βιβλίον τοῦ Μπαστιᾶ, ὅπως χαρακτηρίζεται στοῦ βιβλίου· εἶχε ἐκδοθῆ τὸ 1962.

διαμάντη είναι χυμώδης καρπός αυτής της Ισχυρότατης μεταφυσικής ροπής που χαρακτηρίζει τη συγγραφική ιδιοσυγκρασία του Κ. Μπ.» (σ. 162). Τελικά είναι δύσκολο να καταλάβει κανείς αν υπό τον τίτλο «Παπαδιαμάντης» ο Καραντώνης θέλη να παρουσιάσει τον Μπαστιά διά του Παπαδιαμάντη ή τον Παπαδιαμάντη διά του Μπαστιά.

Ἡ κριτική γιά τὸ βιβλίο τοῦ Μπαστιά δὲν εἶναι θέμα τοῦ σημειώματος αὐτοῦ. Ἐδῶ θὰ ἀρκεστοῦμε νὰ διαφωνήσουμε ἐν πολλοῖς μὲ τὸ περιεχόμενο τῆς «ὀρθοδοξίας τοῦ Παπαδιαμάντη» ὅπως ἐρμηνεύεται ἀπὸ τὸν Καραντώνη. Εἶναι κρίμα ἢ ὀρθοδοξία νὰ συσχετίζεται ἢ νὰ ταυτίζεται μὲ ἀνεύθυνο τρόπο μὲ τὴν ἔννοια ἑλληνισμός, ὅσο καὶ ἂν ἀναπτύχθηκε μέσα στὸν ἑλληνισμό ἢ ὀρθοδοξία καὶ μέσα στὴν ὀρθοδοξία ὁ νεώτερος ἑλληνισμός. Ἴσως ἢ ἀρχικὴ πρόθεση τοῦ συγγρ. (εἰσαγ., σ. 9), νὰ δώσῃ σ' ὅλα του τὰ δοκίμια «ἐναντιοῦ ἑνὸς τόνου "ἑλληνικότητας"», τὸν ὀδηγεῖ καὶ στὴν τελευταία παράγραφο: «Ἄν ὑπάρχει ἀνάμεσα σὲ κάποιες ἄλλες καὶ μιὰ περίπτωση ποὺ ἕνας ἑλληνας νὰ πρέπει νὰ λυπᾶται τοὺς ξένους ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἑλληνας, εἶναι γιὰτὶ δὲν μποροῦν νὰ διαβάσουν Παπαδιαμάντη . . .». Καὶ τὸ ἄρθρο τελειώνει στὸν ἴδιο τόνο μὲ τὸν ὁποῖον ἄρχισε: «Πρέπει νὰ χρωστοῦμε χάρη στὸν Κ. Μπαστιά ποὺ μὲ τὸ δοκίμιό του μᾶς ἔφερε ὡς τὸ ἄδυτο ποὺ λέγεται Ἄλέξαντρος Παπαδιαμάντης. (Τὸ βιβλίο) . . . μᾶς ἀνατυλώνει καὶ μᾶς πλαταίνει τὴ συνείδηση τοῦ νεοελληνισμοῦ μας, τὴ στιγμὴ ἀκριβῶς ποὺ τόσοι ἄνθρωποι, μιλώντας καὶ γράφοντας, ψάχνουσε (sic) μὲ τόση ἀγωνία νὰ τὴν καθορίσουμε (sic)». Ε.Δ.Κ.

X[ΑΡΗΣ] Σ[ΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ], Ἄλέξανδρος Παπαδιαμάντης (Συζήτηση γύρω σ' ἕνα θρόλο), *Νεοελληνικὸς Λόγος* 3 (1969) 411.

Μὲ ἀφορμὴ τὴν κριτικὴ τοῦ Β. Βαρίκα γιά τὸν «Βαρδιάνο στὰ σπόρκα», ἔκδ. Α. Πολίτη (Τὸ Βῆμα, 13 Ἀπριλίου 1969), ὁ συγγρ. συμφωνεῖ μὲ τὸν κριτικὸ γιά τὶς ἀδυναμίες τοῦ ἔργου τοῦ Π. καὶ θεωρεῖ πῶς ἡ συζήτηση πρέπει νὰ συνεχιστῇ. Α.Π.

Ἐ λ ἄ σ σ ο ν ε ς

I. R. Κ[AMARINEA], Berühmte griechische Columnisten, *Hellenika* 6 (1969) 45-48.

Ἵστερα ἀπὸ ἕνα σύντομο εἰσαγωγικὸ σημείωμα μὲ τὸν τίτλο αὐτόν, δημοσιεύονται μεταφράσεις τριῶν χρονογραφημάτων τοῦ Κ. Σκόκου (1854-1929) ἀπὸ τὸν Gerhard Emrich, καθὼς καὶ ἐνὸς ποιήματος ἀπὸ τὴν I. R. Κ. Στὴ σ. 106 («Unsere Autoren») βιογραφικὲς καὶ βιβλιογραφικὲς πληροφορίες. Ὁ Σκόκος ἦταν ἀπὸ τὸ 1886-1918 ἐκδότης τοῦ «Ἐθνικοῦ Ἡμερολογίου». Στὸ εἰσαγωγικὸ σημείωμα παραθέτονται γινώμες τοῦ Π. Νιρβάνα καὶ τοῦ Γρ. Ξενόπουλου (μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ θανάτου του). Α.Π.

δ) Θεάτρο. Κριτικὴ

I. SI[DERIS], Psychosavvato, Ἄρθρο στὸ: *Kindlers Literatur Lexikon*, Bd. V, Zürich [1969], στ. 2785-6.

(Γιά τὸ δράμα τοῦ Γρ. Ξενόπουλου).

Ξ. Π Α Λ Α Μ Α Σ

α) Κείμενα

Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ, ἸΑπαντα, τόμ. 16ος Μελέτες - Ἄρθρα - Σημειώματα (1897-1907) κ.ἄ., ἄ.ἔ. [1969], Μπίρης. 8ο μ., σσ. 640.

KOSTIS PALAMAS, *The Twelve Lays of the Gipsy*, Translated with an Introduction by GEORGE THOMSON, Λονδίνο 1969, Lawrence - Wishart. 8ο μ., σσ. 146.

KOSTES PALAMAS, *Three Poems*, Translated by THEODORE PH. STEPHANIDES and GEORGE C. KATSIMBALIS, Λονδίνο 1969. 8ο, σσ. 38.

Σαράντα πέντε χρόνια ύστερ' από την πρώτη τους μετάφραση του Παλαμά («Poems», Λονδίνο 1925), οι δύο συνεργάτες παρουσιάζουν μεταφρασμένα τρία εκτενέστερα ποιήματα, που δέν περιλαμβάνονται στην πρώτη δημοσίευση: τή «Φοινικιά», τīs «'Αλυσίδες» (ἀπό τήν «'Ασάλευτη ζωή») και τόν «Σάτυρο ἢ τὸ γυμνὸ τραγούδι» (ἀπό τήν «Πολιτεία και Μοναξιά»). Τὸ φυλλαδάκι τυπωμένο στὴν Ἀθήνα. Λ.Π.

KOSTIS PALAMAS, Aus «Hundert Stimmen» (11). (Aus dem Griechischen übertragen von ARNIM KERKER), *Hellenika* 6 (1969) τεύχ. 16-17, σ. 20.

Τὸ ἀρ. 11 ἀπὸ τīs «'Εκατὸ φωνές» («'Καὶ τέτοιος πού εἶμαι . . . »).

KOSTIS PALAMAS, Der Satyr oder das nackte Lied. (Aus dem Griechischen übertragen von ARNIM KERKER), *Hellenika* 6 (1969) τεύχ. 18, σ. 11-14.

Ἀπὸ τὸ 4ο βιβλίο τῆς «Πολιτείας και Μοναξιάς» ('Απαντα, τόμ. 5, 418-421).

β) Μελέτες, Κριτικά

Κ. ΔΑΦΝΗΣ, Τὰ Ἑπτανησιακὰ γράμματα και ὁ Παλαμάς, Στό: *Πρακτικά τρίτου Πανιοτίου Συνεδρίου*, τόμ. 2, Ἀθ. 1969, σ. 331-339.

Ἀπὸ τὰ δύο σκέλη τοῦ τίτλου, τὸ πρῶτο παίρνει μεγάλη ἀνάπτυξη, ἐνῶ τὸ δεύτερο περιορίζεται οὐσιαστικά μόνο στὴν τελευταία σελίδα και δέν ξεπερνᾶ τīs γενικές διαπιστώσεις. Ὁ συγγρ. χωρίζει τὴ λογοτεχνική ἱστορία τῆς Ἑπτανήσου σέ τρεῖς περιόδους: τῆς προπαρασκευῆς (1500-1797), τῆς ἀφυπνίσεως (ἀπὸ τὸ 1797 ὡς τὴν ἐμφάνιση τοῦ Σολωμοῦ), και τῆς δημιουργίας (ἀπὸ τὸν Σολωμὸ ὡς τὸν Κ. Θεοτόκη). Καλή ἡ διαπραγμάτευση τοῦ κεντρικοῦ ρόλου τῆς Κέρκυρας στīs δύο πρῶτες δεκαετίες τοῦ αἰῶνα μας (ὅταν «συνεχίζη τὸν ἀγῶνα τῆς ἐπιβιώσεως»). Τὸ δεύτερο πάντως θέμα, ἡ σχέση τοῦ Παλαμά με τὰ Ἐφτάνησα, θὰ ἦταν πολὺ ἐνδιαφέρον ν' ἀναπτυχθῆ περισσότερο. Λ.Π.

Ἀφιέρωμα στὰ εἰκοσιεξάχρονα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Κωστή Παλαμά. Προσφορά Κ. Σ. ΚΩΝΣΤΑ, *Νεοελληνικός Λόγος* 3 (1969) 393-397.

Ἀναδημοσιεύονται τρία ποιήματα (τοῦ 1883-1885), ἓνα εὐχαριστήριο γράμμα του πρὸς τὸν Δῆμο Μεσολογγίου γιὰ τὴν ἐκλογή του στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν (1930), και ἀκόμα πράξη τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου (5 Ἀπρ. 1865) γιὰ ἀπονομή συντάξεως στὰ «τρία ἀνήλικα ὄρφανὰ τοῦ ἀποβίωσαντος Μιχαῆλ Παλαμά (ὁ Κωνσταντῖνος ἀναφέρεται ἐτῶν 5 — και ἄλλο τεκμήριο γιὰ τὴν ἀδικαιολόγητα ἀμφισβητημένη ἀπὸ μερικούς χρονολογία γεννήσεώς του), και ἀνώνυμα σατιρικά γιὰ τὸν καθηγητὴ Δημ. Ι. Παλαμά (1868; 1878).

Λ.Π.

Κ. Α. ΤΡΥΠΑΝΗΣ, Παλαμάς και Πορφύρας, *ΝΕ* 86 (1969) 1413.

Δημοσίευση δύο τετράστιχων πού ἔστειλε ὁ Παλαμάς στὸν Πορφύρα (26.10.1916 και 26.10.1922), με τὴν εὐκαιρία τῶν γενεθλίων τοῦ δευτέρου. Τὰ ἀνακοίνωσε στὸν συγγρ. στὸ *Durban* τῆς Ν. Ἀφρικῆς ὁ ἀδελφός του Πορφύρα κ. Θεόδωρος Σύψωμος. Λ.Π.

Π. Ο ΨΥΧΑΡΗΣ
ΚΑΙ ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

A. A[NGELOU], T'Oniro tu Gianniri, Άρθρο στό: *Kindlers Literatur Lexikon*, Bd. V, Zürich [1969], στ. 973-4.

L. P[OLITIS], Nisiotikes Istories, αὐτ. στ. 539-540.

P. ΚΑΒΑΦΗΣ, ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ, ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

α) Καβάφης

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ, *Άνέκδοτα ποιήματα* [1882-1923], Φιλολογική επιμέλεια Γ. Π. ΣΑΒΒΙΔΗ, [Άθ. 1969], 8ο, σσ. ιδ'+268.

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ, *Αὐτόγραφα Ποιήματα* (1896-1910). Τὸ τετράδιο Σεγκοπούλου σὲ πανομοιότυπη ἔκδοση παρουσιασμένη ἀπὸ τὸν Γ. Π. ΣΑΒΒΙΔΗ, [Άθ. 1969], 8ο, σσ. 64+14.

LUCIA MARCHESELLI, Λησμονημένες σελίδες τοῦ Marinetti γιὰ τὸν Καβάφη, *NE* 86 (1969) 932-933.

Γ. Ε. ΣΤΕΦΑΝΑΚΗΣ, Γύρω ἀπὸ τὸ ποίημα τοῦ Κ. Π. Καβάφη «Ὁ βασιλεὺς Δημήτριος», *Φιλολ. Πρωτοχρονιά* 26 (1969) 121-123.

β) Σικελιανός

A. ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ, *Λυρικός Βίος*, Τόμος Ε'. Λυρικά (σειρά δεύτερη). Φιλολογική επιμέλεια: Γ. Π. ΣΑΒΒΙΔΗΣ, [Άθ. 1969]. Ίκαρος, 8ο μ., σσ. 181.

ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ, *Λυρικός Βίος*, ΣΤ'. Άγνωστα καὶ ἀνέκδοτα ποιήματα (1902-1951). Φιλολογική Ἐπιμέλεια Γ. Π. ΣΑΒΒΙΔΗΣ, [Άθ. 1969]. Ίκαρος, 8ο μ., σσ. 146.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ, Ὁ κήπος, *Διαγώνιος* 5 (1969) 141-142.

Δημοσίευση ἀνέκδοτου ποιήματος τοῦ Σ. —Βλ. καὶ τὴν ἐπόμενη ἀναγραφή.

Γ. Π. ΣΑΒΒΙΔΗΣ, Γιὰ μιὰ πρώτη παρουσίαση τοῦ «Κήπου», *Διαγώνιος* 5 (1969) 143-144.

ΑΘ. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ, Μία διήγηση τοῦ Βαλαωρίτη πηγὴ ἔμπνευσης τοῦ Σικελιανοῦ, *Ἑλληνικά* 22 (1969) 240-242.

Τὸ ποίημα εἶναι ὁ «Ἀχελῷος (Ὀνειρος)» καὶ ἡ διήγηση ἓνα περιστατικὸ ἀπὸ τὴ ζωὴ ἑνὸς κλέφτη ποῦ ἀναφέρει ὁ Β. στὶς σημειώσεις τοῦ «Ἀθανάση Διάκου». Ὁ κλέφτης ὄνειρεύτηκε πὼς στεκόταν στὴ μέση τοῦ Ἀχελῷου ἄφοβος καὶ πὼς, ἐκεῖ ποῦ τὸ ποτάμι θὰ τὸν ἐπνιγε, αὐτὸς ἀνοίγοντας τὸ στόμα του ἤπιαε τὰ νερά του καὶ τὸ ποτάμι στέρεψε. Ὁ Σ. ὄνειρεύεται τὸ ἴδιο ἀκριβῶς, μόνο ποῦ αὐτὸς —ἡρωϊκότερος— δὲν κινδυνεύει νὰ πνιγῆ, ἀλλὰ διψᾷ, σκύβει καὶ πίνει τὸ ποτάμι. Οἱ φραστικὲς ἀντιστοιχίες τοῦ ποιήματος μὲ τὴ διήγηση, ποῦ προσεχτικὰ ἐπισήμανε ὁ συγγρ., ἐνισχύουν τὴν ἀποψὴ του γιὰ τὴ σχέση τῶν δύο κει-

μένων. Δέν ξέρω ὅμως ἂν μποροῦμε νά ἀποκλείσουμε τελείως τήν πιθανότητα νά ὑπάρχη καί γιά τούς δυό ποιητές μιᾶ κοινή, ἄγνωστή μας δημοτική πηγή. Ὅσο γιά τὸ νόημα τοῦ ποιήματος, πού ἀπασχολεῖ τὸν συγγρ. στό τέλος, νομίζω ὅτι ἐντοπίζεται στή φράση «μοῦ ἦταν τ' ὄνειρον ἀπό τὸν ἄθλο [τοῦ Ἡρακλῆ] ἀδρότερο» (στ. 21). Ξ.Α.Κ.

ΕΡΑΤΟΣΘΕΝΗΣ Γ. ΚΑΨΩΜΕΝΟΣ, *Εἰσαγωγή στή λυρική σκέψη τοῦ Σικελιανοῦ*, Γιάννενα 1969. 8ο μ., σσ. 41.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΞΥΔΗΣ, Ὁ «Λυρικός Βίος» τοῦ Σικελιανοῦ, *ΝΕ* 86 (1969) 936-946.

G. P. S[AVVIDIS], Το Pascha ton Ellinon, ἄρθρο στό: *Kindlers Literatur Lexikon*, Bd. V, Zürich [1969], στ. 1451-2.

γ) Καζαντζάκης

NIKOS KASANTZAKIS, *Brudermörder*, Roman, Aus dem Griechischen übertragen von CHLODWIG PLEHN. F. A. Herbig Verlag, München 1969. σσ. 304. (βλ. καί βιβλιοκριτικό σημεῖωμα I. R. K[AMARINEA], *Hellenika* 6 (1969) τεύχ. 18, σ. 55).

CARLOS GARCIA GUAL, La muerte del heroe: de la Bhagavad Gitá a Jorge Luis Borges, *Estudios Clasicos* 13 (1969) 59-69.

Ἡ μελέτη ἀσχολεῖται μὲ τὸ θέμα τοῦ θανάτου τοῦ ἥρωα· στό δεύτερο μέρος («Τὸ τέλος τοῦ Ὀδυσσεά») γίνεται ἰδιαίτερος λόγος γιά τὴν «Ὀδύσεια» τοῦ Καζαντζάκη (ἀπὸ τὴν ὁποία μάλιστα τρεῖς στίχους, Π 150-152, τοποθετεῖ ὁ συγγρ., στό ἑλληνικὸ πρωτότυπο, ὡς «μότο» στό κεφάλαιο), καθὼς ἀκόμα καί γιά τὴν ἰδιότυπη ψυχολογία τοῦ Καζαντζακικοῦ ἥρωα («πού ἔχει πολλὰ ἀπὸ τὸν Προμηθεά καί ἀπὸ τὸν Φάουστ») καί γιά τὸ τέλος του. «Γιά τίς μεθομμηρικές τύχες τοῦ Ὀδυσσεά μᾶς μιλοῦν δύο μεγάλοι ποιητές —γράφοι χαρακτηριστικά— ὁ Dante καί ὁ Καζαντζάκης». Λ.Π.

I. S[DERIS], O Protomastoras, ἄρθρο στό: *Kindlers Literatur Lexikon*, Bd. V, Zürich [1969], στ. 2744-5.

(Γιά τὸ θεατρικὸ ἔργο τοῦ Ν. Καζαντζάκη).

BOMP. - KLL, Odissia, ἄρθρο στό: *Kindlers Literatur Lexikon*, Bd. V, Zürich [1969], στ. 804-806.

Γιά τὴν «Ὀδύσεια» τοῦ Ν. Καζαντζάκη. Τὸ ἄρθρο εἶναι τὸ παλιὸ τοῦ Λεξικοῦ Bompriani, διασκευασμένο ἀπὸ τὴ σύνταξη τοῦ Λεξικοῦ Kindler.

Σ. ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ, 1900-1920

α) Ποίηση

ΜΑΡΚΟΣ ΑΥΓΕΡΗΣ, *Ἀντίδρομα καί παράλληλα*, Στίχοι, Ἀθήνα 1969. 8ο Μ, σσ. 112.

Σ' ἓνα ἐπιλογικὸ «Σημεῖωμα» (σ. 107) δηλώνεται πὼς ἡ συλλογὴ ἐκδόθηκε σὲ λίγα ἀντίτυπα καί δὲν θὰ κυκλοφορήσῃ στὰ βιβλιοπωλεῖα. («Ἐπειδὴ ὁ συνθέτης τοῦ ἔργου εἶναι προχωρημένης ἡλικίας καί δὲν τοῦ μένουν περιθώρια ἀναμονῆς»—φοβᾶται πὼς ἴσως τὸ

ἔργο θὰ χανόταν ἂν ἔμενε χειρόγραφο). Μερικά ἀπὸ τὰ ποιήματα εἶχαν δημοσιευτῆ παλαιότερα, μερικά ἄλλα, ἐπίσης δημοσιευμένα ἄλλοτε, ξανατυπώνονται μεταλλαγμένα.
Λ.Π.

ΤΑΣΟΣ ΚΟΡΦΗΣ, Μνήμη Ναπολέοντος Λαπαθιώτη, *Φιλολ. Πρωτοχρονιά* 26 (1969) 269-272.

Ὅπως τὸ σημειώνει ὁ συγγρ. καὶ σ' ἓνα σύντομο εἰσαγωγικὸ τοῦ σημείωμα, οἱ σελίδες αὐτὲς περιλαμβάνουν: «Σκόρπιες στιγμὲς ἀπὸ τὴ ζωὴ του», καὶ πέντε «ἄθησαύριστα ποιήματα» (ἀπὸ τὸ περιοδ. Ποιητικὴ ἔκδοση, 1913, Τὸ Νέον Πνεῦμα, 1945 καὶ Μπουκέτο —τὸ τελευταῖο γαλλικὸ).
Λ.Π.

ΝΤ. ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ, Γ. Α. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ, ΤΑΣΟΣ ΚΟΡΦΗΣ, Βιβλιογραφικὰ στὸν Λαπαθιώτη, *Διαγώνιος* 5 (1969) 72-79.

ΝΤΙΝΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ, Συμπλήρωμα στὴ βιβλιογραφία Λαπαθιώτη, *Διαγώνιος* 5 (1969) 267.

ΜΑΡΙΑ ΦΑΛΑΓΓΑ - ΓΕΩΡΓΙΟΥ, Στιγμὲς καὶ γνῶμες τῆς Μυρτιώτισσας (Ἕνας χρόνος ἀπὸ τὸ θάνατό της), *ΝΕ* 86 (1969) 1176-1179.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, Ἡ Μυρτιώτισσα στὴν Κύπρο, Στό: *Κύπριοι Δειπνοσοφιστές*, Α', Προσάρτημα τοῦ περ. *Πν. Κν.* 10 (1969), σελ. Προσαρτήματος 4-5.

Σταχυολογήματα ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψη τῆς ποιήτριας (μαζὶ μὲ τὸν Σ. Σκίπη) στὴν Κύπρο τὸ 1923. Δημοσιεύεται καὶ ἓνα γράμμα της τοῦ 1928, ὅπου ζητᾶ νὰ διατεθοῦν στὴν Κύπρο ἀντίτυπα τῆς συλλογῆς της «Κίτρινη Φλόγα».
Λ.Π.

(Ἀνώνυμο), Μερικὲς ἐπιστολές, *Πν. Κν.* 9 (1969) 308-310.

Δημοσιεύονται τέσσαρες ἐπιστολές (Ν. Κλ. Λανίτη, Γ. Ἐμφιετζῆ, καὶ δύο σὲ φωτοτυπία μόνο: τοῦ Κ. Οὐράνη καὶ τοῦ Δ. Λιπέρτη) πρὸς τὴν Μαρία Π. Ἰωάννου (στὴν ὁποία εἶναι ἀφιερωμένο καὶ τὸ τεῦχος). Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Οὐράνη (10 Μαΐου 1933) φιλοφρονητικὴ καὶ εὐχαριστήρια γιὰ τὴ φιλοξενία κατὰ τὴν ἐπίσκεψή του στὴν Κύπρο. Ὁ Λιπέρτης (16 Ἀπρ. 1935) εὐχαριστεῖ γιὰ τὸ ζεῦγος Ἰωάννου παρευρέθη στὴν ἑορτὴ τῆς ἑβδομηκονταετηρίδας του.
Λ.Π.

ΤΑΣΟΣ ΚΟΡΦΗΣ, Συμπληρώσεις καὶ διορθώσεις στὰ «Ποιήματα» καὶ στίς «Μεταφράσεις» τοῦ Μήτσου Παπανικολάου, *Διαγώνιος* 5 (1969) 81-82.

Νεοελληνικὸς Λόγος 3 (1969) τεῦχος 15, σ. 398-404, ἀφιερωμένες στὸν Μ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ.

Σ. ΣΚΙΠΗΣ, Ὕμνος στὴν Κύπρο, *Πν. Κν.* 9 (1969) 303-305.

Μόνο φωτοτυπία ἑνὸς ποιήματος μὲ τὸν τίτλο αὐτόν. Κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο σημειώνει ὁ ποιητὴς «Ἀνέκδοτος», καὶ ἀκόμα: «ἀφιερωμένο στὸν κ. Ν. Λανίτη». Σὲ ὑποσημείωση τοῦ περιοδικοῦ δηλώνεται ὅτι τὸ ποίημα τὸ «κατέγραψε στίς πρῶτες σελίδες μιᾶς συλλογῆς του ὁ Σκίπης μὲ ἀφιέρωση πρὸς τὴν κ. Μαρία Π. Ἰωάννου». Χρονολογημένο 1949, Καλλιθέα Ἀθηνῶν. (Κάποια σύγχυση στὴν φωτοτύπηση δὲν εἶναι φανερὸ ποῦ ταιριάζουν δύο

τετράστιχα στο κάτω μέρος της σ. 304). —Το ποίημα δὲν περιέχεται στὴν «Κασταλία Κρήνη».

Λ.Π.

β) Πεζογραφία

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΘΕΟΤΟΚΗ, *Ἡ τιμὴ καὶ τὸ χρῆμα*, Ἀθ. 1969, Κείμενα. 16ο, σσ. 88.

Ἐπιμελημένη ἐπανεκδόση — ἡ πρώτη μετὰ τὸ θάνατο τοῦ συγγραφέα (1923) — τῆς νουβέλας τοῦ Θεοτόκη, με συντομώτατο γλωσσάριο. Ἡ καινούρια αὐτὴ ἐκδόση βασίζεται στὴν πρώτη δημοσίευσή (Νουμᾶς 1912 —ὄχι δηλ. στὴν πρώτη ἐκδόση τοῦ 1914), τὴν ὁποία «ἀκολουθεῖ πιστά, με μερικές μόνο διορθώσεις στὴν ὀρθογραφία, ἀφοῦ ἐγινε παραβολὴ μετὶς ἄλλες ἐκδόσεις».

Π.Σ.Π.

Κ. Χ. ΓΡΟΛΛΙΟΣ, Μία ἀνέκδοτη νεοελληνικὴ μετάφραση τοῦ «Περὶ Φύσεως» τοῦ Λουκρητίου, Στό: *Πρακτικὰ τρίτου Πανιωνίου Συνεδρίου*, τόμ. 2, Ἀθ. 1969, σ. 9-15.

Ὅτι ὁ Κ. Θεοτόκης εἶχε μεταφράσει τὸ «De rerum natura» ἦταν γνωστό, μερικὰ μάλιστα ἀποσπάσματα εἶχαν δημοσιευτῆ στὰ χρόνια 1915-1920 ἦταν ἀκόμα γνωστό πὼς τὸ ἔργο εἶχε παραδοθῆ στὴν Ἀλεξάνδρεια γιὰ δημοσίευσή. Ὁ κ. Γ. εὐτύχησε τώρα νὰ βρῆ τὸ αὐτόγραφο ὁλόκληρης τῆς μετάφρασης (1204 σελίδες, σχῆμα 4ο) στὴν Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη, ὅπου περιήλθε ἀπὸ δωρεὰ τῆς κυρίας Εὐτυχίας Ζελίτα, χήρας τοῦ Στέφανου Πάργα, τοῦ ἐκδότου τῶν «Γραμμάτων» τῆς Ἀλεξανδρείας (ὅπου εἶχε στείλει τὴ μετάφραση γιὰ νὰ δημοσιευτῆ ὁ Θ.). Ὁ κ. Γ. δίνει ἀριθμὸ κατατάξεως τοῦ χειρογράφου: Δωρ. 55. Αὐτὸ σημαίνει πὼς τὸ χφ δὲν ἔχει εἰσελθεῖ ἀκόμα στὸ Τμῆμα Χειρογράφων τῆς Βιβλιοθήκης καὶ δὲν πῆρε τὸν κανονικὸ ἀριθμὸ κατατάξεως. Τὸ «Δωρ. 55» εἶναι ὁ ἀριθμὸς στὸ Βιβλίον Εἰσαγωγῆς (Δωρεῶν) καὶ θ' ἀκολουθῆται ἀπὸ τὴ δήλωσή τοῦ ἔτους τῆς εἰσαγωγῆς, (ἐκτὸς ἂν τὸ 55 σημαίνει: 1955). Αὐτὸ δικαιολογεῖ καὶ πὼς τὸ χφ εἶχε μείνει ἄγνωστο ὡς τώρα, ἀκόμα καὶ σὲ ἀνθρώπους ποὺ ἐτοιμάζουν τὸν κατάλογο τῶν χειρογράφων τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης, ὅπως ὁ ὑποφαινόμενος. Τὸ ἴδιο θὰ μπορούσε νὰ λεχθῆ καὶ γιὰ τὰ χφ Βικέλα καὶ γιὰ ἄλλα, ποὺ ἔχουν σταματήσει, φαίνεται, κι αὐτὰ στὸ Τμῆμα Εἰσαγωγῆς τῆς Βιβλιοθήκης καὶ δὲν ἔχουν προχωρήσει στὸ Τμῆμα Χειρογράφων.

Ὁ κ. Γ. δίνει γιὰ δεῖγμα μερικοὺς στίχους καὶ κάνει μερικές εὐστοχες παρατηρήσεις γιὰ τὸν τρόπο ποὺ μεταφράζει ὁ Θεοτόκης καὶ γιὰ τὸ ὕφος καὶ τὴ γλώσσα τῆς μετάφρασης. Περιμένουμε με πολὺ ἐνδιαφέρον τὴν ἐκδόση τῆς μεταφραστικῆς αὐτῆς ἐργασίας τοῦ διαλεχτοῦ Κερκυραίου, τὴν ὁποία μᾶς ὑπόσχεται ὁ κ. Γ. Ἐδῶσε ἄλλωστε στὸ μεταξὺ καὶ ἄλλα δείγματα.

Λ.Π.

Α. Κ. ΤΡΑΥΛΑΝΤΩΝΗΣ, Λουκάς Σαματᾶς (μυθιστόρημα, «συνέχεια»), *ΝΕ* 85 (1969) καὶ *ΝΕ* 86 (1969).

γ) Θέατρο καὶ κριτικὴ

Ι. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗΣ, Δημητρός Ζαχαριάδης (1879-1922). Ὁ πρῶτος ἀξιόλογος αἰγυπτιώτης κριτικός. *ΝΕ* 85 (1969) 743-744.

ΤΙΜΟΣ ΜΑΛΑΝΟΣ, Ὁ Σπύρος Μελάς καὶ οἱ Ἀλεξανδρινοί, *ΝΕ* 86 (1969) 1204-1207.

ΧΡΗΣΤΟΣ Σ. ΣΟΛΟΜΩΝΙΔΗΣ, *Σπύρος Μελάς, ἕνα πνευματικὸ δαιμόνιο*, Ἀθ. 1969. 8ο, σσ. 214.

- I. SI[DERIS], Papaflessas, O burleskeris ton psichōn, ἄρθρο στό: *Kindlers Literatur Lexikon*, Bd. V, Zürich [1969], στ. 1347-9.
(γιά τὸ θεατρικὸ ἔργο τοῦ Σπύρου Μελά).

Τ. ΜΕΤΑ ΤΟ 1920. Η ΓΕΝΙΑ ΤΟΥ 1930

α) Ποίηση

- Γ. Θ. ΒΑΦΟΠΟΥΛΟΣ, Ἡ μητέρα (Σελίδες αὐτοβιογραφίας), *Φιλολ. Πρωτοχρονιά* 26 (1969) 197-203.
- ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ, Ἡ ἑλιά κι ὁ ποιητής, *Hellenika* 6 (1969), τεύχ. 16-17, σ. 16-18.
Δημοσιεύεται (φωτοτυπία ἀπὸ τὸ αὐτόγραφο) ἓνα καινούριο ποίημα τοῦ Β. (μὲ τὸν τίτλο αὐτόν), χρονολογ. Γενάρης '69, καθὼς καὶ μετάφραση στὴ γερμανικὴ τῆς Isidora Rosenthal-Kamarinea.
- ΝΙΚΙΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ, Rechenschaff (Aus dem Griechischen übertragen von ISIDORA ROSENTHAL - KAMARINEA), *Hellenika* 6 (1969) τεύχ. 16-17, σ. 74.
—Hättest du mir nicht die Dichtung gegeben, Herr ..., Schreibe, αὐτ., τεύχ. 18, σ. 23. 41 (μετάφραση τῆς ἴδιας).
- Ν. ΓΚΑΤΣΟΣ, Ἄμοργός (Ποιήματα), Ἐκδ. τρίτη μὲ σχέδια τοῦ Ν. Χατζηκυριάκου - Γκίκα, (1969). Ἴκαρος, 8ο, σσ. 36.
- ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, Γιά τὸν Νίκον Ἐγγονόπουλο, *Πν. Κν.* 10 (1969-70) 30-35.
- ODYSSSEAS ELYTIS, Ägäis (aus dem Griechischen übertragen von ANDREAS WEILAND), *Hellenika* 6 (1969) τεύχ. 16-17, σ. 28.
Τὸ πρῶτο ποίημα τῶν Προσανατολισμῶν («Τοῦ Αἰγαίου») —μόνο τὸ I (τρία ἐξάστιχα).
- ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΠΑΣ, Καῖσαρ Ἐμμανουήλ, Ἰωλκός 4 (1967-70) 138-142.
Σημείωμα μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ θανάτου τοῦ ποιητῆ, ποὺ ὁ συγγρ. τὸν γνώρισε ἀπὸ κοντά, ἰδίως στὰ χρόνια γύρω ἀπὸ τὰ 1928 (ὁ συγγρ. θεωρεῖ πῶς ἀπὸ τὸν κύκλο ἐκείνον —στὸν ὅποιον ἀνήκε καὶ ὁ Α. Μελαχρινός— ξεπήδησε τὸ νέο ρεῦμα στὴν ποίηση). Ἰδιαίτερα ἐξάιρεται τὸ μεταφραστικὸ ἔργο τοῦ Ἐμμ. Λ.Π.
- ΝΙΚΗ ΛΑΔΑΚΗ - ΦΙΛΙΠΠΟΥ, Νίκος Καβαδίας, ὁ ἰδιόρρυθμος λυρικός ποιητής θαλασσῶν, *Κυπριακός Λόγος* 1 (1969) 82-84.
- ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ, Στοιχεῖα ἀπὸ τὴ μυστικὴ ζωὴ τοῦ Τάκη Παπατσώνη, Στό: *Κύπριοι Λειπνοσοφιστές Α'*, Προσάρτημα τοῦ περ. *Πν. Κν.* 10 (1969) 9-12.
- Χ. Γ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΑΔΗΣ, Ἡ πραγματικὴ Πολυδούρη καὶ ἡ ἔκδοσις τῶν Ἀπάντων της, Ἀθήνα 1969. 8ο, σσ. 15.
Ἀναδημοσιεύεται ἡ κριτικὴ τοῦ συγγρ. γιά τὰ Ἄπαντα τῆς Μαρίας Πολυδούρη, ἐπιμέλεια καὶ εἰσαγωγή Λιλῆς Ζωγράφου, ποὺ εἶχε δημοσιευτῆ στὰ *Ἑλληνικά* 18 (1964) 250-

260 (φωτομηχανικά), επίσης μιὰ «Ἀπάντηση γιὰ τὴν Μ. Πολυδούρη» τοῦ συγγρ., δημοσιευμένη στὴν ἔφημ. Ἔθνος, 30.10.1968.

YANNIS RITSOS, *Laat me met je meegaan*. Twee cycli: Dodenzang (1936), Sonate van het Maanlicht (1956), in de vertaling van M. BLIJSTRA - VAN DEN MEULEN en A. F. VAN GEMERT, *Bric-à-Brac*, Weesp 1969. 80 μ., σσ. 44 [=ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ, Ἔφησέ με νά' ρθω μαζί σου. Δύο κύκλοι: Ἐπιτάφιος (1936), Σονάτα τοῦ σεληνόφωτος (1956), σὲ μετάφραση Μ. BLIJSTRA - VAN DER MEULEN καὶ Α. F. VAN GEMERT].

Μετάφραση στὰ ὀλλανδικὰ τῶν δύο ἔκτενῶν ποιημάτων τοῦ Ρ. Ὁ τίτλος παρμένος ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς Σονάτας τοῦ σεληνόφωτος. Προηγείται σύντομο κείμενο (σ. 4-6) τοῦ Ἀργύρη Χιόνη, «Ὁ ποιητὴς Γιάννης Ρίτσος» (στὰ ὀλλανδικὰ). Πολὺ καλαισθητὴ ἔκδοση.

Α.Π.

EDMUND KEELEY, *Scferis and the «Mythical Method»*. Reprinted from Comp. Lit. Studies, University of Illinois Press, τόμ. 6, ἀρ. 2, 109-125.

Τὸ μελέτημα ἀναθεωρεῖ —μὲ τρόπο πειστικό, νομίζω— κάποιες προλήψεις γύρω ἀπὸ τὴν ποίηση τοῦ Σεφέρη· οἱ προλήψεις αὐτὲς ξεκίνησαν ἀπὸ τὴν ιδιαίτερη βαρύτητα ποὺ ἔδωσαν οἱ ἀγγλόφωνοι ἑρμηνευτὲς τοῦ σφαιρικοῦ ἔργου στὰ ποιήματα ποὺ τοὺς φαίνονταν κοντὰ στὴ δική τους ποιητικὴ παράδοση, ποὺ ταίριαζαν δηλ. στὰ κλασικιστικὰ ἢ τὰ μυθολογικὰ ἢ, κυρίως, τὰ ἔλιοτικὰ πλαίσια. Ἡ ἀναθεώρηση βασίζεται σὲ μιὰ σύντομη καὶ διαφωτιστικὴ ἀνάλυση τοῦ κυρίαρχου συμβόλου τῆς «Ἀφήγησης», τοῦ ἀνθρώπου ποὺ «πηγαίνει κλαίγοντας»· τὸ ποίημα αὐτό, μαζί μὲ ὀρισμένα ἀκόμη ἀπὸ τὸ «Ἡμερολόγιο καταστρώματος, α'», «δραματοποιεῖ τὴ διάθεση τῶν καιρῶν, ὅσο κι ἂν εἶναι φευγαλέα ἢ περίπλοκη, μὲ ἕναν τρόπο ἀπλὸν καὶ εὐθύ, χρησιμοποιώντας τὰ φιλολογικὰ βοηθήματα λιγότερο ἀπὸ ὅσο οἱ ἀγγλοαμερικανικὲς πηγὲς τοῦ Σ.» (σ. 113). Κατόπιν ἐξετάζεται κατὰ πόσο καὶ μὲ ποιο περιεχόμενο μπορεῖ νὰ εφαρμοσθῆ στὸν Σ. ὁ ἔλιοτικὸς ὅρος «μυθικὴ μέθοδος»· ὁ συγγρ. ἀντιθέτει τὸ πολυφωνικὸ «ποιητικὸ collage» τῆς «Ἐρημῆς χώρας» πρὸς τὴ μί α μυθολογία καὶ τὴ μί α φωνὴ τοῦ «Μυθιστορήματος». Ἐπίσης ἐπισημαίνεται ὅτι, ἀπὸ τὸ τοπίο τοῦ «Μυθιστορήματος», ἕνα τοπίο ἀόριστο ποὺ, μένοντας ἀταύτιστο, ἐπιτρέπει στὸν ξένο ἀναγνώστη νὰ θυμηθῆ παρόμοια τοπία δικῶν του ποιητῶν, ὁ Σ. περνᾷ μὲ τὸν «Βασιλιὰ τῆς Ἀσίνης» στὴν περιγραφὴ μιᾶς καθορισμένης τοποθεσίας —ἕνα νέο χαρακτηριστικὸ τοῦ ἔργου του ποὺ θὰ παρουσιάζεται στὸ ἐξῆς συχνά: «Κίχλη», «Ἐλένη», «Μνήμη, α'», «Σαλαμίνα τῆς Κύπρος», «Ἐγκωμη». Τέλος ὁ συγγρ. ὑποστηρίζει (σ. 121-24) ὅτι ὁ «Βασιλιὰς τῆς Ἀσίνης» δὲν εἶναι —ὅπως πιστεύουν πολλοὶ— τὸ καλύτερο ποίημα τοῦ «Ἡμερολογίου, α'», γιὰτὶ νομίζει ὅτι τὸ κεντρικὸ του τμῆμα (στ. 27-54) εἶναι σκοτεινὸ· καὶ γιὰ νὰ κἀν πρὸς εὐδιάκριτους τοὺς λόγους αὐτῆς τῆς «μικρῆς ἐπιφύλαξης» του, ὁ μελετητὴς παραθέτει τὴν «Τελευταία μέρα», ἕνα ποίημα ποὺ «δὲν χρειάζεται ἐξήγηση» (σ. 124). Οἱ σελίδες αὐτὲς ἀποτελοῦν καὶ τὸ μόνο ἀδύνατο σημεῖο τοῦ χρήσιμου καὶ διεισδυτικοῦ αὐτοῦ μελετήματος, γιὰτὶ καὶ ἡ ἐπιφύλαξη γιὰ τὸ σκοτεινὸ τμῆμα τοῦ ἑνὸς ποιήματος καὶ ἡ ἄποψη ὅτι τὸ ἄλλο λειτουργεῖ «χωρὶς ἐξήγηση» ἑδραιώνονται, φοβοῦμαι, σὲ προσωπικὲς ἐντυπώσεις καὶ μόνο.

Ξ.Α.Κ.

CARLOS E. MESA G, C. M. F., *Seferis, poeta de Grecia*, Universidad Pontificia Bolivariana 31 (1969) 65-67.

Γενικὴ παρουσίαση (μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἀπονομῆς τοῦ Νόμπελ), συμπαθητικὴ καὶ

άρκετά ενημερωμένη, βασισμένη κατά ένα μεγάλο μέρος σε άρθρο του J. Lacarrière στην εφημ. *Le Monde*. (Ο συγγρ. μόνο κάνει τόν ποιητή προπαροξύτονο: Séferis). Α.Π.

LINOS POLITIS, Transparenz und Bejahung in der Dichtung von Seferis, *Hellenika* 6 (1969) τευχ. 18, σ. 5-7.

Ἄ ἑλληνικὸς τίτλος: «Ἐνάργεια καὶ κατάφαση στὴν ποίηση τοῦ Σεφέρη». Σύντομη ὁμιλία ποὺ ἔγινε στὸ Γαλλικὸ Λύκειο τῆς Θεσσαλονίκης τὸ 1964 (μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἀπονομῆς τοῦ βραβείου Νόμπελ). Ἡ μετάφραση τῆς I. Rosenthal - Kamarinea. Τὸ ἑλληνικὸ κείμενο, ἀνέκδοτο ἀκόμα τότε, δημοσιεύτηκε σὲ ἰδιαίτερο φυλλάδιο τὸ 1970. Α.Π.

G. P. S[AVVIDIS] Mythistorima, ἄρθρο στὸ: *Kindlers Literatur Lexikon*, Bd. V, Zürich [1969], στ. 132-133.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ, Ἐκδηλώσεις τοῦ νεοελληνικοῦ τραγικοῦ στὴν ποίηση τοῦ Γ. Σεφέρη, *Δελτίον Καθηγητῶν Παγκυπρίου Γυμνασίου*, τευχ. 2 (1969) 81-96.

K. E. ΧΑΤΖΗΣΤΕΦΑΝΟΥ, Γιώργου Σεφέρη: «Εὐριπίδης, Ἀθηναῖος» καὶ ὁ συμβολισμὸς τοῦ ποιητῆ, *Ἀθηναῖοι Δειπνοσοφιστές, Πν. Κν.* 10 (1969-70), σελ. 30-32.

γ) Πεζογραφία

P. M[OULLÁS], I Panthèi, ἄρθρο στὸ: *Kindlers Literatur Lexikon*, Bd. V, Zürich [1969], στ. 1337-8.

Γιὰ τὸ μυθιστόρημα τοῦ Τ. Ἀθανασιάδη.

H. BENEZHI, *Ἀρχιπέλαγος*, Διηγήματα καὶ Διηγήσεις Ταξιδίων, Ἀθ., Κολλάρος, ἄ. ἔ. (Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία ἀριθ. 99): 80 μ., σσ. 212.

ΗΛΙΑΣ BENEZHS, Γκάν, διήγημα, *NE* 86 (1969) 1141-1144.

Ἄπὸ τὸ νέο βιβλίο διηγημάτων του, *Ἀρχιπέλαγος*.

P. M[OULLÁS], Το Numero 31328, ἄρθρο στὸ: *Kindlers Literatur Lexikon*, Bd. V, Zürich, [1969], στ. 702-703.

ISIDORA ROSENTHAL - KAMARINEA, Elias Venesis, *Hellenika* 6 (1969), τευχ. 16-17, σ. 19-28.

Σύντομο εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα (σ. 19-20) γιὰ τὸν Βενέζη καὶ τὸ «Νούμερο 31328» εἰδικότερα, τοῦ ὁποῦ τοῦ κεφ. 10 δημοσιεύεται στίς σ. 21-28 στὴ μετάφραση τοῦ R. Hampe, ποὺ θὰ κυκλοφορήσῃ —γράφει ἡ κ. Κ.— τὸ καλοκαίρι τοῦ 1969 σὲ βιβλίο. Α.Π.

ΣΤΡΑΤΗΣ ΔΟΥΚΑΣ, *Ἱστορία ἐνὸς αἰχμαλώτου*, Πέμπτη ἔκδοση, Θεσσαλονίκη 1969, Αἰγόκερας, 160, σσ. 72.

Ἀνατύπωση ἀπὸ τὴν τέταρτη ἔκδοση (Βουκουρέστι 1962). Παραλείπεται, κατόπιν ἐπιθυμίας τοῦ συγγραφέα, ὁ πρόλογος τῆς πρώτης ἔκδοσης, ποὺ συμπεριλαμβάνονταν σὲ ὅλες τὶς προηγούμενες ἐπανεκδόσεις. Π.Σ.Π.

ΣΤΡΑΤΗΣ ΔΟΥΚΑΣ, *Ὀδοιπός*, Θεσσαλονίκη 1968, Διαγώνιος, 80 μ., σσ. 64.

Ἐνάτυπο ἀπὸ τὸ περιοδικὸ *Διαγώνιος* 4 (1968) 73-83, 100-121, 161-173 καὶ 5 (1969) 13-22. Τὸ ἀφήγημα αὐτὸ τοῦ Στρατῆ Δούκα, γραμμένον στὴ Θεσσαλονίκη τὸ 1929, λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν «Ἱστορία ἐνὸς αἰχμαλώτου», καὶ δημοσιευμένον ἀποσπασματικὰ κατὰ καιροῦς, δίνεται τώρα γιὰ πρώτη φορά «ἀναθεωρημένον, συμπληρωμένον καὶ ὀλοκληρωμένον» ἀπὸ τὸν συγγραφέα καὶ φροντισμένον μὲ τὴ γνωστὴ τυπογραφικὴ ἐπιμέλεια τῶν ἐκδόσεων τοῦ περιοδικοῦ. Στὸ ἐξώφυλλο σχέδια τοῦ συγγραφέα. Π.Σ.Π.

ΣΤΡΑΤΗΣ ΔΟΥΚΑΣ, *Λεσμός*, (Εἰδικὴ ἔκδοσις). 8ο, σσ. 80.

ΣΤΡΑΤΗΣ ΔΟΥΚΑΣ, Λυρικός Λόγος, *Διαγώνιος* 5 (1969) 42-44.
Σύντομο κείμενο, τοῦ 1968.

ΝΤΙΝΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ, Στρατῆς Δούκας, *Διαγώνιος* 5 (1969) 145-160.

Μελέτη τοῦ λογοτεχνικοῦ καὶ τεχνοκριτικοῦ ἔργου τοῦ Δούκα. Μαζὶ μὲ τὴν παράλληλη καταγραφή καὶ συγκέντρωση τῶν σκόρπιων δημοσιευμάτων του (Γράμματα καὶ συνομιλίαι 1965, Βιογραφία Χαλεπᾶ 1967, Ὀδοιπόρος 1968 — βλ. παραπάνω), ποῦ ὀφείλεται στὴ φροντίδα τοῦ ἴδιου μελετητῆ καὶ ἐκδότη, ἀποτελεῖ τὴν οὐσιαστικότερη συμβολὴ γιὰ τὴν ὀριστικὴ καὶ δίκαιη ἀποτίμησι τῆς προσφοράς τοῦ Στρατῆ Δούκα, τῆς ὁποίας τὸ κορυφαῖο δείγμα, ἡ «Ἱστορία ἐνὸς αἰχμαλώτου» (1929), δείχνει, ἐπὶ σαράντα ἔτη, μιὰ σπάνια ἀντοχὴ στὸ χρόνο. Π.Σ.Π.

ΝΤΙΝΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ - ΤΑΣΟΣ ΚΟΡΦΗΣ, Ἐκδόσεις καὶ δημοσιεύματα Στρατῆ Δούκα (Πρώτη καταγραφή), *Διαγώνιος* 5 (1969) 161-169.

Συνοδεύει καὶ συμπληρώνει τὸ παραπάνω: Περιλαμβάνει: α) Λογοτεχνικά, β) Αἰσθητικά καὶ τεχνοκριτικά, γ) Ταξιδιωτικά καὶ δημοσιογραφικά, δ) Ἐπιμέλεια ξένων κειμένων, καὶ ε) Δημοσιεύσεις σχεδίων. Π.Σ.Π.

GEORGES THÉOTOKAS, *Montagnes saintes du Proche-Orient. Samarie, Sinai, Athos. Recits de voyages*, traduits par RENÉE RICHER Athènes 1969. 8ο, σσ. 99 (Collection de l'Institut Français d'Athènes).

Μετάφραση τοῦ Ὀδοιπορικοῦ «Πνευματικὴ πορεία», 1961.

P. S. P[ISTAS], O Raskagias ki alla exi diigimata, Ἄρθρο στὸ: *Kindlers Literatur Lexikon*, Bd. V, Zürich [1969], στ. 3050-52.

Γιὰ τὴ συλλογὴ διηγημάτων τοῦ Θρ. Καστανάκη.

G. P. S[AVVIDIS], Pedro Cazas, Ἄρθρο στὸ: *Kindlers Literatur Lexikon*, Bd. V, Zürich [1969], στ. 1616-7.

Γιὰ τὸ πρῶτο ἔργο τοῦ Φ. Κόντογλου.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΕΡΑΤΗΣ, *Πῶς καὶ γιατί γράφτηκε ὁ «Στρόβιλος»*. Σημειώσεις Γ. Π. Σαββίδη. Θεσσαλονίκη 1969, *Διαγώνιος*. 8ο μ., σσ. 16.

Πρόκειται γιὰ ἓνα σημεῖωμα (σ. 7-9) μὲ αὐτοβιογραφικὸ-αὐτοψυχαναλυτικὸ χαρακτήρα (ὁ συγγρ. του τὸ εἶχε χαρακτηρίσει «Ἀπόρητο»), ποῦ τὸ ἐμπιστεύτηκε ὁ πεθαμένος σήμερα Μπεράτης στὸν Γ. Σαββίδη ὅταν κυκλοφόρησε στὰ 1961 ὁ «Στρόβιλος». Οἱ «σημειώσεις» —γενικότερα κατατοπιστικῆς— συνδέουν τὸ μικρὸ αὐτὸ κείμενο μὲ σχετικὰ

σημεία του πεζογραφήματος. Το δημοσίευμα ολόκληρο θα μπορούσε να αποτελέσει χρήσιμη εισαγωγή (ή και επίμετρο) σε μιάν ανάγνωση του βιβλίου.

Ξ.Α.Κ.

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ, Γιάννης Μπεράτης, *NE* 85 (1969) 34-35 (Ἡ κίνηση τῶν ιδεῶν).

Ἐνατύπωση ἀπὸ ἐπιφυλλίδα στὴν ἐφ. «Τὸ Βῆμα» (γιὰ τὸν πρόσφατο θάνατο τοῦ συγγραφέα).

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ, Γιάννης Μπεράτης, *NE* 85 (1969) 45-48.

Νεκρολογία.

ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ, Ἑλληνικὴ Θάλασσα, *Φιλολ. Πρωτοχρονιά* 26 (1969) 10-12.

Α. ΠΕΡΝΑΡΗΣ, Λογοτεχνικά πένθη. Στράτης Μυριβήλης, *Πν. Κν.* 9 (1969) 430.

P. S. P[ISTAS], I Panagia i Gorgona, ἄρθρο στό: *Kindlers Literatur Lexikon*, Bd. V, Zürich [1969], στ. 1298-9.

ISIDORA ROSENTHAL - KAMARINEA, Stratis Myrivilis, *Hellenika* 6 (1969) τεύχ. 18, σ. 15-16. — STRATIS MYRIVILIS, Das Leben im Grab, Ausgewählte Kapitel (Aus dem Griechischen übertragen von ULF - DIETER KLEMM), αὐτ. σ. 17-22.

Με τὴν εὐκαιρία τοῦ θανάτου τοῦ συγγραφέα τῆς «Ζωῆς ἐν Τάφῳ». Οἱ μεταφράσεις προέρχονται ἀπὸ ἀνέκδοτη μετάφραση ποῦ ἔθεσε στὴ διάθεση τοῦ περιοδικοῦ ὁ μεταφραστής. Μεταφράζονται τὰ κεφάλαια: Μπαλαφάρας, Στὸ χάρακωμα κ.ά. Εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα τῆς I. R.-K.
Λ.Π.

X [= ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ], Στράτης Μυριβήλης, ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΙΝΗΣ, Ἐνα ἔργο κι ἕνα παράδειγμα, Κ. Σ. ΚΩΝΣΤΑΣ, Σπονδὴ στὸν τάφο ἐνὸς ἀνθρώπου, *NE* 86 (1961) 1189-1190.

Σημειώματα μετὴν εὐκαιρία τοῦ θανάτου τοῦ Μ. († 19.7.1969). Στὸ τελευταῖο προσωπικὴ ἀνάμνηση τοῦ συγγρ., ἀνάπηρου τοῦ Ἑλβανικοῦ μετώπου, ἀπὸ τὸ φθινόπωρο τοῦ 1941, μ' ἕνα σημεῖωμα πρὸς αὐτὸν τοῦ Μ.
Λ.Π.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΙΝΗΣ, Ὁ νέος ἀκαδημαϊκὸς Πέτρος Χάρης, *Παρθασσὸς* 11 (1969) 267-273.

ΟΝΟΜΑΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

- 'Αγγέλου, Α., 510, 517
 'Αλεξίου, Σπ., 486, 489
 'Αντωνιάδη, Σ., 479
 'Αξελός, Α., 497
 *Αρβανίτης, Ν., 493, 502
 'Αργυρίου, Α., 496
 Αύγερης, Μ., 518

 Βαγενάς, Ν., 501
 Bakker, W. F., 489
 Βαλέτας, Γ., 477, 483, 493, 498, 511
 Βασδραβέλλης, Ι., 495
 Beck, H. G., 485
 Berza, M., 483
 Blijstra, M., 522

 Clogg, R., 500
 Coutelle, L., 501
 Cutler, A., 494

 Γάτος, Γ., 510
 Γεωργούλας, Ν., 506
 Γιάκος, Δ., 483
 Γριστόπουλος, Τ. Α., 475, 493, 512
 Γρόλλιος, Κ., 520

 Dalven, Rae, 475
 Δαφνής, Κ., 516
 Δημαράς, Κ. Θ., 479, 493, 499, 510, 525
 Dima-Drăgan, C., 495
 Dostálová, R., 488
 Δρούλια, Α., 499

 'Ενεπεκίδης, Π., 510
 Εύαγγελιάτος, Σπ., 489, 492

 Fonkič, B., 488
 Fűves, Ö., 484

 Garcia Gual, C., 518
 van Gemert, A., 522
 Gianos, M., 477

 Hibon, R., 512

 Ζαδές, Δ., 507
 Ζαχαρόπουλος, Ν., 497
 Ζώρας, Γ., 480, 481, 490, 503, 505, 509

 'Ηλιού, Π., 494

 Irmscher, J., 481

 Κακουλίδη, Ε., 485, 513
 Καμαριανός, Ν., 498
 Καραθανάσης, Α., 517
 Καραντώνης, Α., 481, 501, 506, 513, 514
 Κατσιμπαλής, Γ., 516
 Κατσουρός, Α., 511
 Καψωμένος, Ε., 518
 Keeley, E., 522
 Kerker, A., 516
 Κοκκίνης, Σπ., 479
 Κοκόλης, Ξ., 479
 Κονόμος, Ντ., 510, 514
 Κόρφης, Τ., 519
 Κουμαριανού, Αικ., 500
 Κουρούνη, Ε., 487
 Κουτσιλιέρης, Α., 502
 Κρανιδιώτης, Ν., 483
 Κριαράς, Ε., 480, 490, 491, 500, 504
 Κώνστας, Κ. Σ., 516, 525

 Λαδάκη-Φιλίππου, Ν., 521
 Λαζανάς, Β., 481
 Λαμψίδης, 'Οδ., 492
 Λαούρδας, Β., 493, 510
 Lavagnini, Br., 476, 502
 Λέυτον-Ζένιου, Ε., 480
 Λουκάτος, Σπ., 482

 Μαλᾶνος, Τ., 520
 Μαντουβάλου, Μ., 507, 512
 Marcheselli, L., 517
 Mascaro, V., 507
 Μελάς, Σπ., 482
 Merlier, O., 502

- Mesa, C., 513, 522
 Μητσάκης, Κ., 486
 Mirambel, A., 504
 Μιχαηλίδης, Δ., 485, 492
 Μιχαλόπουλος, Φ., 493
 Μουλλάς, Π., 523
 Ντελόπουλος, Κ., 479
 Νυσταζοπούλου, Μ., 494
 Ξύδης, Θ., 518
 Παλαιολόγου-Πετρώνδα, Ε., 482
 Παναγιωτόπουλος, Μ., 477
 Παναγιώτου, Γ. Α., 519
 Παναγιωτούνης, Π., 478
 Papacostea, C., 484
 Παπαδόπουλος, Θ., 497
 Παππᾶς, Ν., 521
 Πασιαρίδης, Χρ., 513
 Pecoraro, V., 491
 Περάνθης, Μ., 479
 Περνάρης, Α., 525
 Perry, B. E., 485
 Περσιάνης, Π., 499
 Πετρόχειλος, Μ., 508
 Πικραμένος, Δ., 509
 Πίστας, Π., 497, 514, 524, 525
 Plehn, Ch., 518
 Πλουμίδης, Γ., 480
 Πολέμης, Δ., 500
 Πολίτης, Α., 498
 Πολίτης, Α., 477, 480, 484, 485, 486,
 491, 500, 509, 517, 523
 Pontani, F. M., 484
 Πράτσιας, Γ., 525
 Πρωτοπαπᾶ-Μπουμπουλίδου, Γλ., 504
 Ράστε, Β. Ε., 480
 Richer, R., 524
 Rosenthal-Kamarinea, I., 488, 515,
 518, 523, 525
 Rotolo, V., 484
 Ρώμας, Δ., 508
 Σαββίδης, Γ., 517, 518, 523, 524
 Σάθας, Κ. Ν., 477
 Σακελλαριάδης, Χ., 521
 Σακελλαρίου, Χ., 515
 Σακελλίων, Γ., 496
 Σαχίνης, Α., 477, 509
 Schirò, G., 488
 Σιδέρης, Γ., 515, 518, 521
 Σολομός, Α., 489
 Σολομωνίδης, Χρ., 520
 Σοφικίτου-Ποθουλάκη, Α., 502
 Speck, P., 485
 Σταμέλος, Δ., 483
 Σταύρου, Π., 482, 483
 Στεφανάκης, Γ., 517
 Στεφανίδης, Θ., 516
 Στυλιανού, Π., 480
 Ταρσούλη, Α., 483
 Τρυπάνης, Κ., 516
 Τσαντσάνογλου, Έλ., 498, 513
 Τσιρπανλής, Ζ., 494
 Τωμαδάκης, Ν., 503
 Φαλαγγᾶ-Γεωργίου, Μ., 519
 Χαραλαμπίδης, Κ., 521
 Χάρης, Π., 483, 525
 Χασιώτης, Ι., 480, 483
 Χατζηγιακουμής, Μ., 503
 Χατζηκωστής, Γ., 523
 Χατζηστεφάνου, Κ., 523
 Χατζηφώτης, Ι. Μ., 483, 500, 520
 Χατζίνης, Γ., 525
 Χρήστου, Π., 495
 Χριστιανόπουλος, Ντ., 519, 524
 Χρυσάνθης, Κ., 480, 519, 521
 Χρυσικόπουλος, Γ., 499
 Vitti, M., 488
 Weiland, A., 521

